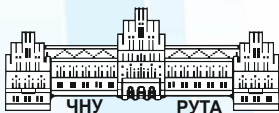

Навчальний посібник спрямований на формування необхідних теоретичних знань і набуття практичних навичок з дисципліни «Фінанси страхових організацій». У ньому розкрито концептуальні основи формування фінансів страховиків, формування страхових резервів, фінансових результатів, специфіку оподаткування страхової діяльності, особливості фінансового моніторингу страховиків, оцінки фінансової стійкості, платоспроможності, визначено основні напрями забезпечення фінансової безпеки страховиків у сучасних умовах.

Для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

ФІНАНСИ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ

Навчальний посібник

ISBN 978-966-423-803-5

9 789664 238035

СТРАХУВАННЯ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ФІНАНСИ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ

Навчальний посібник

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2023

УДК 368:658.15(075.8)

Ф 32

Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол №6 від 29 червня 2023 р.)

Рецензенти:

Шапошников К.С. – доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України;

Рилєєв С.В. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування Чернівецького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету;

Квасняк О. М. – директор Чернівецького управління страхової компанії «УСГ».

Ф 32 **Фінанси** страхових організацій : у схемах і таблицях : навч. посібник / укл.: М.П.Федишин, Л.В. Попова, С.С. Кучерівська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. 2023. 228 с. ISBN 978-966-423-803-5

Навчальний посібник спрямований на формування необхідних теоретичних знань і набуття практичних навичок з дисципліни «Фінанси страхових організацій». У ньому розкрито концептуальні основи формування фінансів страховиків, формування страхових резервів, фінансових результатів, специфіку оподаткування страхової діяльності, особливості фінансового моніторингу страховиків, оцінки фінансової стійкості, платоспроможності, визначено основні напрями забезпечення фінансової безпеки страховиків у сучасних умовах.

Для здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 368:658.15(075.8)

ISBN 978-966-423-803-5

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2023

© Федишин М.П., Попова Л.В.,
Кучерівська С.С.(укладачки), 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
ТЕМА 1. СУТЬ ФІНАНСІВ СТРАХОВИКА Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	9
1.1. Страхова компанія як суб'єкт підприємницької діяльності. Специфіка діяльності фінансової установи.....	9
1.2. Суть фінансів страхових організацій та необхідність їх державного регулювання.....	15
1.3. Фінансові ресурси страхових компаній. Специфіка формування капіталу страховиків.....	21
<i>Завдання та запитання до теми.....</i>	28
<i>Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей.....</i>	29
<i>Тестові завдання.....</i>	29
<i>Практичні завдання.....</i>	33
<i>Використана література.....</i>	35
ТЕМА 2. ГРОШОВІ КОШТИ СТРАХОВИКІВ.....	37
2.1. Фінансові ресурси та грошові потоки СК.....	37
2.2. Страховий тариф як основа ціни за страхову послугу.....	43
2.3. Управління фінансовими потоками СК.....	47
<i>Завдання та запитання до теми.....</i>	50
<i>Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей.....</i>	51
<i>Тестові завдання.....</i>	51
<i>Практичні завдання.....</i>	55
<i>Використана література.....</i>	58

ТЕМА 3. СТРАХОВІ РЕЗЕРВИ, ЇХ СКЛАД, ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ.....	59
3.1. Значення страхових резервів страховика.....	59
3.2. Порядок формування страхових резервів нон- лайфовими страховиками.....	62
3.3. Порядок формування страхових резервів лайфовими страховими компаніями.....	78
3.4. Вимоги та принципи розміщення коштів страхових резервів.....	85
<i>Завдання та запитання до теми.....</i>	<i>90</i>
<i>Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей.....</i>	<i>91</i>
<i>Тестові завдання.....</i>	<i>92</i>
<i>Практичні завдання.....</i>	<i>96</i>
<i>Використана література.....</i>	<i>97</i>
ТЕМА 4. ДОХОДИ, ВИТРАТИ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ СТРАХОВИКА.....	99
4.1. Доходи СК: склад, структура, джерела формування.....	99
4.2. Витрати СК: склад і структура.....	108
4.3. Основи формування прибутку у non-life- страхових компаній.....	119
4.4. Специфіка формування прибутку у life- страхових компаній.....	127
4.5. Механізм оподаткування прибутку СК.....	129
<i>Завдання та запитання до теми.....</i>	<i>135</i>
<i>Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей.....</i>	<i>136</i>
<i>Тестові завдання.....</i>	<i>136</i>
<i>Практичні завдання.....</i>	<i>140</i>
<i>Використана література.....</i>	<i>146</i>

ТЕМА 5. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ	148
5.1. Суть фінансового стану страхової організації та напрями його оцінки.....	148
5.2. Фінансова стійкість страховика. Показники фінансової стійкості страховика як складової оцінки його фінансового стану.....	151
5.3. Показники рентабельності: характеристика та визначення.....	157
5.4. Платоспроможність страховика та умови її забезпечення.....	159
<i>Завдання та запитання до теми</i>	163
<i>Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей</i>	165
<i>Тестові завдання</i>	165
<i>Практичні завдання</i>	169
<i>Використана література</i>	171
ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	173
6.1. Фінансова безпека страховиків у системі забезпечення фінансової безпеки держави.....	173
6.2. Чинники впливу на рівень фінансової безпеки страховиків. Методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки.....	179
6.3. Фінансовий моніторинг у страхових компаніях: основні вимоги.....	185
6.4. Особливості управління діяльністю страхової компанії.....	192
6.5. Антикризове управління страховими компаніями... ..	198
6.6. Фінансове планування діяльності страховика.....	202
6.7. Контролінг діяльності страховиків: суть, завдання, функції	204

<i>Завдання та запитання до теми</i>	205
<i>Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей</i>	207
<i>Тестові завдання</i>	207
<i>Практичні завдання</i>	212
<i>Використана література</i>	213
ДОДАТКИ	216

ПЕРЕДМОВА

У сучасних динамічних умовах зміни кон'юнктури та посилення конкуренції страхових компаній, актуалізується питання підвищення ефективності використовуваних методів управління, що потребують постійного вивчення та аналізу новітніх способів, підходів до підвищення якості страхових послуг, ефективної організації фінансів страховиків, а це, в свою чергу, тісно пов'язано із необхідністю впровадження комплексних заходів з підготовки кваліфікованих фахівців страхової справи, покращення та вдосконалення діючих навчальних програм.

Вивчення дисципліни «Фінанси страхових організацій» дозволить здобувачам набути додаткових загальних і фахових компетентностей що дасть можливість використовувати їх у подальшій роботі за обраним фахом при організації фінансів страхових організацій, чіткого планування та ефективного формування й розміщення страхових резервів, визначення достатності капіталу та ліквідності активів. Вивчення навчальної дисципліни сприяє формуванню наступних компетентностей і програмних результатів навчання:

Загальні та фахові компетентності:

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації щодо фінансових ресурсів страхових компаній;
- здатність застосовувати отримані знання у практичних ситуаціях як професійної самореалізації;
- здатність застосовувати знання страхового законодавства у сфері регулювання фінансового ринку.

Програмні результати навчання:

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань і змістовно інтерпретувати отримані результати;

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері страхової діяльності;

-демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні з питань формування, розподілу й використання фінансів страхових компаній».

Запропонований посібник, на думку укладачів, повинен допомогти студентам у вивченні теорії і практики організації та ефективного управління фінансами сучасної страхової компанії.

У ньому розкрито концептуальні основи формування фінансів страховиків, формування страхових резервів, фінансових результатів, специфіку оподаткування страхової діяльності, особливості фінансового моніторингу страховиків, оцінки фінансової стійкості, платоспроможності, визначено основні напрями забезпечення фінансової безпеки страховиків в сучасних умовах. Посібник містить базовий лекційний матеріал, що поданий у схемах і таблицях; перелік завдань з теми; питання для самоперевірки, теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей; тестові, практичні завдання до кожної теми; перелік використаної літератури.

Укладачами посібника є: Федішин М.П. (Тема 4; Тема 6 загальний обсяг - 6 др.арк); Попова Л.В. (Тема 1, Тема 5 загальний обсяг - 3,2 др.арк); Кучерівська С.С. (Тема 2, Тема 3 загальний обсяг – 3,4 др.арк).

Уважне вивчення, належне опрацювання тем навчального посібника дозволить здобувачам сформулювати професійно правильне розуміння базових засад формування фінансів страхової компанії, ефективних рішень щодо управління фінансовою діяльністю страховика та забезпечення її безпеки.

ТЕМА 1. СУТЬ ФІНАНСІВ СТРАХОВИКА Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ОРГАНІЗАЦІЇ

1.1. Страхова компанія як суб'єкт підприємницької діяльності. Специфіка діяльності фінансової установи.

1.2. Суть фінансів страхових організацій та необхідність їх державного регулювання.

1.3. Фінансові ресурси страхових компаній. Специфіка формування капіталу страховиків.

1.1. Страхова компанія як суб'єкт підприємницької діяльності. Специфіка діяльності фінансової установи

Згідно з Законом України «Про страхування» **«Страхування** – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [1].

Підходи визначення поняття «страхова діяльність»

Автор	Визначення
К. Г. Воблий	«...під страхуванням він розуміє вид господарської діяльності на основі солідарності і відплатності, що має на меті покриття майбутніх нестатків або потреб, які є наслідком випадкової, але разом з тим статистично вловимої події» [7].
К. Турбіна	«Страхова діяльність — це форма підприємництва, призначення якої полягає в прийнятті ризиків багатьох суб'єктів

	страхових відносин і здійсненні страхових виплат» [7].
Р. Юлдашев	«діяльність страхових організацій та товариств взаємного страхування (страховиків), пов'язану з формуванням спеціальних грошових фондів (страхових резервів), необхідних для наступних виплат» [8].
Л. Горбач	«полягає в утворенні спеціалізованими організаціями – страховиками – страхового фонду в грошовому вираженні, який формується із внесків страхувальників з метою відшкодування з нього збитків, спричинених окремим страхувальникам у результаті настання страхових випадків, передбачених договором страхування або чинним законодавством» [3].
Я. Шумелда	«Страхова діяльність пов'язана з формуванням і використанням страхових фондів, утворюваних за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб і призначених для їх же захисту» [4].

«Страховиками, які мають право здійснювати страхову діяльність на території України, є: фінансові установи, які створені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно із Законом України «Про господарські товариства», з урахуванням того, що учасників кожної з таких фінансових установ повинно бути не менше трьох, та інших особливостей, передбачених цим Законом, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі - страховики-резиденти); зареєстровані Уповноваженим органом відповідно до цього

Закону та законодавства України постійні представництва у формі філій іноземних страхових компаній, які також одержали в установленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності (далі - філії страховиків-нерезидентів)» [1].

Умови формування статутного капіталу страховика

Статутний фонд страховика повинен бути сплачений винятково в грошовій формі (внесення державними цінними паперами не більше 25% загального розміру статутного фонду).

Забороняється використовувати для формування статутного фонду векселі, кошти страхових резервів, бюджетні кошти, кошти, одержані у кредит, позику та під заставу, вносити нематеріальні активи.

Розмір внесків страховика до статутних фондів інших страховиків України не може перевищувати 30% його власного статутного фонду, у тому числі розмір внеску до статутного фонду окремого страховика не може перевищувати 10%.

Риси страхування

Перерозподіл збитків у часі та просторі
Наявність страхового ризику та методики його оцінки
Поєднання індивідуальних і колективних страхових інтересів
Наявність відносин розподілу і перерозподілу
Можливість отримання прибутку страховиком
Повернення мобілізованих до страхового фонду страхових платежів
Формування страхового фонду за рахунок страхових внесків
Солідарна відповідальність страхувальників
Замкнений розподіл страхового збитку

Ліцензування – це видача, переоформлення й анулювання ліцензій, ведення ліцензійної справи та видача дублікатів ліцензій.

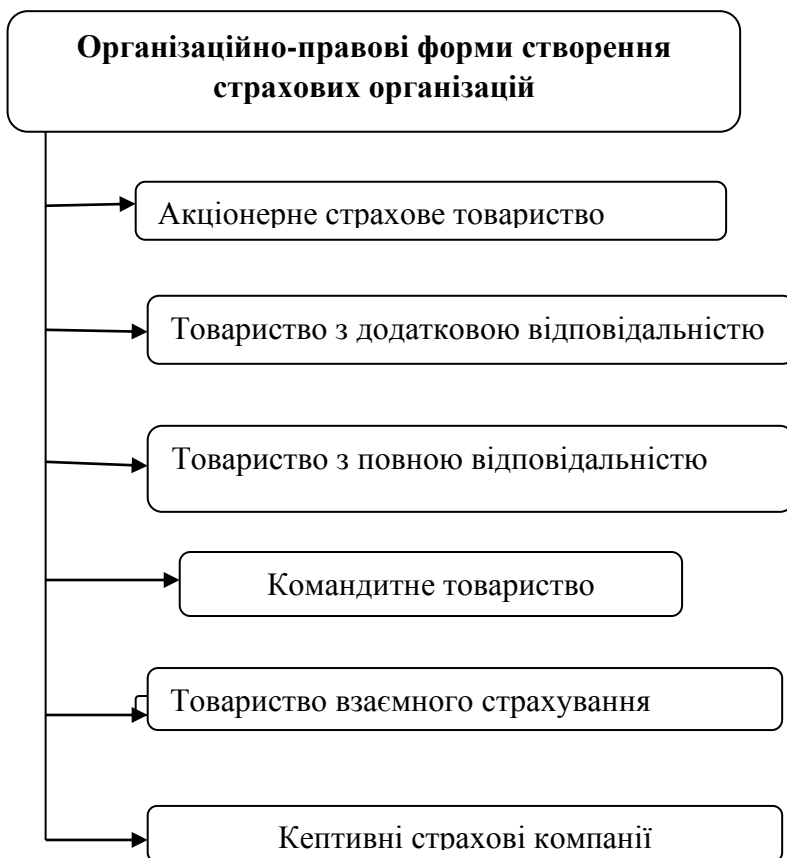
Ліцензія – це документ державного зразка, який засвідчує право фінансової установи здійснювати страхову діяльність з конкретного виду страхування протягом певного часу.

Ліцензування страхової діяльності здійснюється
Національним банком України (НБУ)

Кількість страхових компаній на ринку

Назва показника	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
СК «non-Life»	210	190	135	116
СК «Life»	23	20	20	12
Загальна кількість страхових компаній	233	210	155	128

[За даними НБУ]

Особливості діяльності страхових компаній	<p>1. Головна особливість: страховик спочатку акумулює кошти страхувальників, створюючи необхідний страховий фонд, і лише після цього компенсує можливі збитки за укладеними страховими угодами.</p>
	<p>2. Для страхування характерна еквівалентність фінансових взаємовідносин: при правильно розрахованому страховому тарифі та збалансованому страховому портфелі за тарифний період сума зібраних страхових премій еквівалентна сумі здійснених страхових виплат.</p>
	<p>3. Метою страхової діяльності є покриття майбутніх збитків за рахунок створених грошових фондів, які сформовані з платежів страхувальників.</p>
	<p>4. Характерною ознакою страхування є замкнена, солідарна розкладка збитку у часі та просторі.</p>
	<p>5. Покриваються збитки, які виникли внаслідок страхової події.</p>
	<p>6. Випадкова подія має характеризуватися статистичною обчислюваністю, оскільки фінансовою базою здійснення господарської діяльності мають бути необхідні й достатні грошові фонди, створити які можливо лише на основі точних розрахунків щодо вірогідності настання випадкових подій та вартості збитків.</p>
	<p>7. Страхова компанія може як передавати ризики у перестраховання іншим страховикам або професійним перестраховикам, так і брати у перестраховання ризики від партнерів, тобто страховик може бути одночасно і перестраховальником (цедентом), і перестраховиком. Це приводить до того, що одна операція може відобразитися як витрати у цедента і як дохід у перестраховика.</p>

Етапи створення страхової компанії

1. Реєстрація страховика як суб'єкта господарювання.

2. Реєстрація емісії акцій компанії (акціонерна форма товариства).

3. Ліцензування страхової діяльності.

1.2. Суть фінансів страхових організацій та необхідність їх державного регулювання

Наукові підходи до визначення поняття «фінанси страхових організацій»

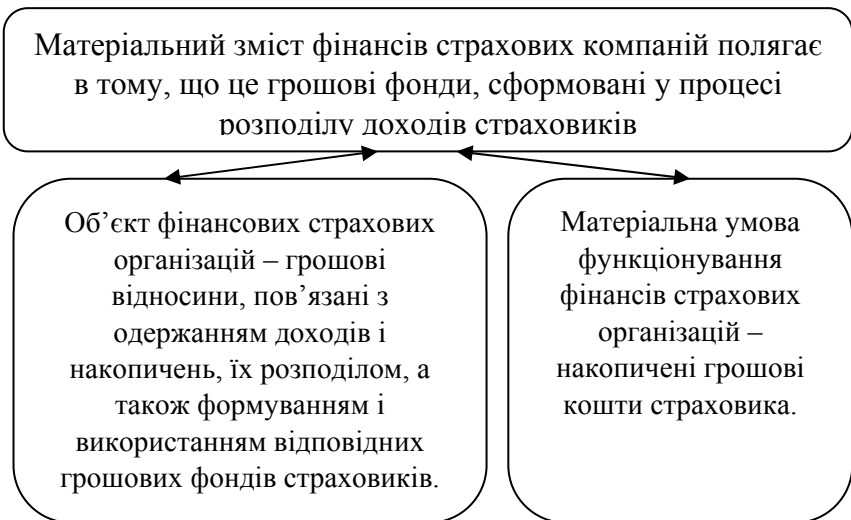
Автор	Визначення
О.Р. Романенко	фінанси підприємств — це «економічні відносини, що опосередковують кругообіг грошових коштів підприємств»[3] і «пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів на мікроекономічному рівні» [3].
Г.Г. Нам	визначає фінанси підприємств як «економічні відносини, пов'язані з рухом грошей, формуванням грошових потоків, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання у процесі відтворення» [6].
В. В. Ковальов	«...фінанси підприємств являють собою сукупність грошових відносин, що виникають у суб'єктів господарювання з приводу

	формування фактичних і (або) потенційних фондів грошових коштів, їх розподілу та використання на потреби виробництва і споживання»[12].
Е. Нікбахт і А. Гропеллі	визначають фінанси суб'єктів господарювання як сукупність «різноманітних економічних прийомів і методів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості капіталу, вкладеного у справу» [7].
О.О. Гаманкова	«Фінанси страхових організацій – економічні відносини у грошовій формі, які опосередковують кругообіг грошових коштів страховиків з метою забезпечення статутної діяльності і пов'язані з рухом грошових потоків, капіталу, розподілом та використанням доходів і грошових фондів страхових організацій»[6].
Н.Г. Нагайчук	«Фінанси страхової компанії – це економічні відносини пов'язані з рухом грошових коштів, формуванням, розподілом і використанням доходів і фондів страховика для забезпечення страхового захисту страхувальників, прибутку засновників та достатнього фінансового забезпечення власного функціонування (господарської діяльності страхової компанії)»[10].
Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко	«Фінанси страхових організацій – це регульовані державою економічні відносини у грошовій формі, які виникають у процесі формування, розподілу і використання фінансових ресурсів страховика для забезпечення його статутної діяльності, власного розвитку та інтересів засновників»[8].

Н. А. Лаврук, Л. В. Русул	«фінанси страхових організацій – специфічні економічні відносини з приводу забезпечення мобілізації коштів страхувальників і створення відповідних фінансових ресурсів (зокрема, страхових резервів) з метою надання страхувальнику страхового захисту» [9].
Внукова Н.М.	«Фінанси страховика – це засоби, які забезпечують його діяльність з надання страхового захисту та дозволяють відшкодувати страхувальнику завдану йому шкоду (збиток)»[4].

Фінанси страхових організацій - це економічні відносини «у грошовій формі, які опосередковують кругообіг грошових коштів страховиків з метою забезпечення статутної діяльності і пов’язані з рухом грошових потоків, капіталу, розподілом та використанням доходів і грошових фондів страхових організацій» [6].

**Фінансові відносини страхової організації
за економічним змістом**

Засновники страхової компанії (формування капіталу)

Страхова компанія та засновники (випуск акцій,
формування резервного фонду, розподіл прибутку)

Страховики і страхувальники (надання страхового
захисту)

Страховики та страхові посередники

Страховики та перестраховики

Страховики та страхові об'єднання

Страховики та їх відокремлені підрозділи

Страхова компанія та її персонал

Страховики та інші суб'єкти господарювання

Страховики й оператори фінансового ринку

Страховики й афілійовані структури

Страховики і держава

Функції фінансів страхових компаній

Оперативна (мобілізаційна) функція - формування грошових доходів і фондів у процесі здійснення страхової діяльності

Розподільча функція передбачає розподіл отриманих коштів між окремими напрямками використання

Контрольна функція полягає у проведенні фінансового контролю за всіма операціями страхової компанії шляхом оцінки їх ефективності.

Принципи організації фінансів страхової компанії

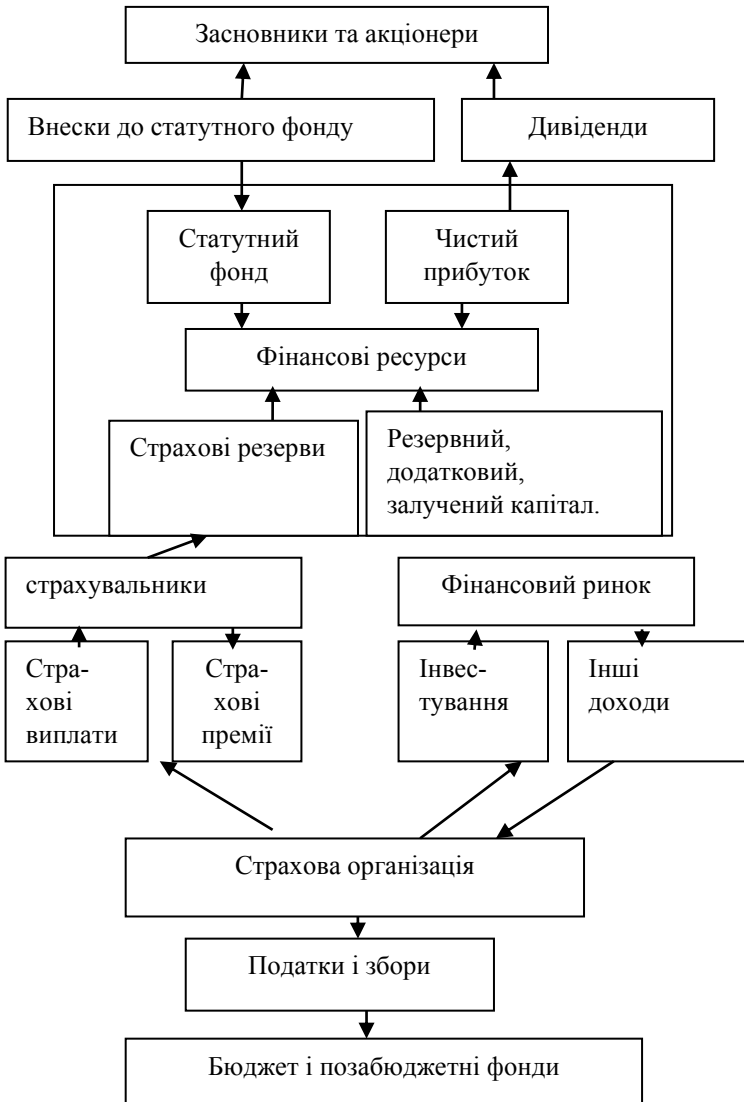
ЗАГАЛЬНІ

Принцип самоокупності, незалежності, фінансової відповідальності, плановості, оперативності та гнучкості, матеріальної зацікавленості та ефективності.

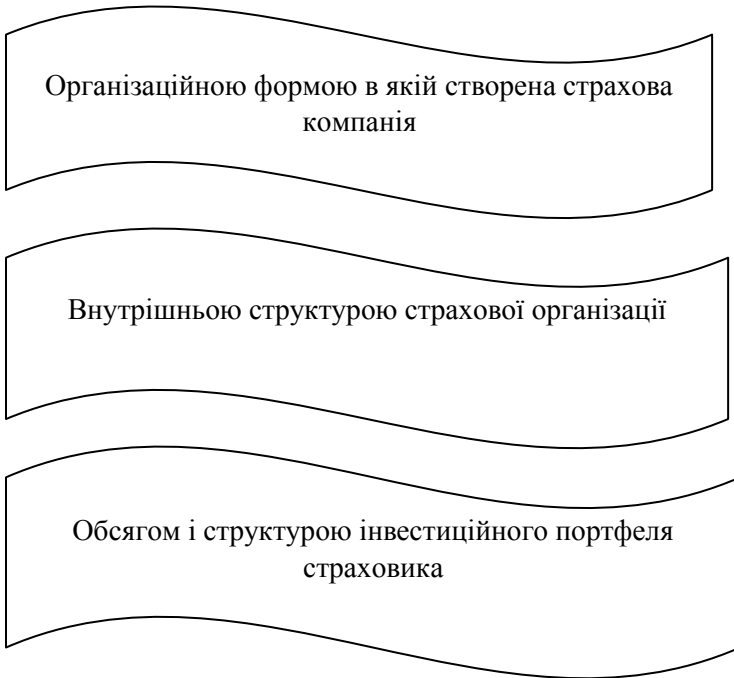
СПЕЦИФІЧНІ

Принцип фінансової стійкості та безпеки, фінансової еквівалентності, перерозподілу страхових платежів, створення цільового грошового фонду, поверненості страхових платежів, принцип солідарного розподілу збитку.

Кругообіг грошових коштів страховика, пов'язаний з формуванням його фінансових ресурсів.

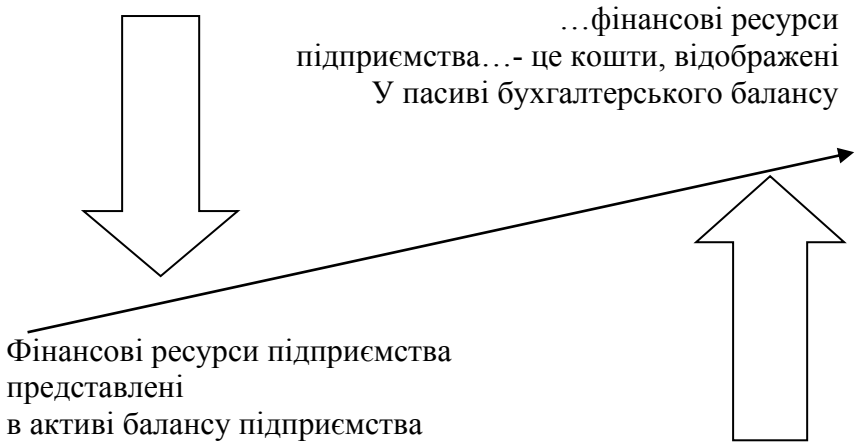
Чинники кругообігу грошових коштів страховика

1.3. Фінансові ресурси страхових компаній. Специфіка формування капіталу страховиків

Фінансові ресурси - «грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств», «акумуляовані підприємством грошові кошти з різних джерел, які надходять у господарський обіг і призначені для покриття його потреб», загальна сума фінансових ресурсів кожного підприємства... — це кошти, відображені в пасиві бухгалтерського балансу підприємства». Існує протилежна точка зору, згідно з якою, «по суті фінансові ресурси представлені в активі балансу», і що при цьому йдеться «не про матеріально-речове їх

представлення, а про доцільність вкладень грошових коштів у ті чи інші активи та їх співвідношення» [11].

Фінансові ресурси підприємства — це пасиви, втілені у фінансових активах.

Фінансова діяльність страховика – «діяльність, пов’язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням» [2].

Фінансова діяльність страховика – діяльність, пов’язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням

Принципи фінансової діяльності страхових організацій

надійність

Кошти страхових резервів розміщуються у визначених законодавством напрямх із мінімальними ризиками

прибутковість

Ефективне розміщення коштів страхових резервів з метою отримання додаткового прибутку, окрім гарантованої законодавством мінімальної ставки.

відповідальність

Кошти громадян не є власністю страхової компанії і відокремлені від її майна. Вони можуть використовуватись лише для виконання зобов'язань за договорами страхування.

прозорість

Запобігання неплатоспроможності страхової компанії та захист інтересів застрахованих осіб.

персоніфікованість

Проведення персоніфікованого обліку надходжень страхових внесків.

конфіденційність

Нерозголошення відомостей щодо вигодонабувачів та застрахованих осіб, страхових сум і платежів.

Формування капіталу страхових компаній

<p>Фінанси страховика – засоби, які забезпечують діяльність з надання страхового захисту та дозволяють відшкодувати страхувальнику шкоду.</p>		
АКТИВИ	ПАСИВИ	
<p>Основні засоби – матеріальні цінності, що використовуються страховиком у його господарській діяльності.</p>	<p>Статутний капітал – створюється за рахунок внесків власників.</p>	
<p>Оборотні засоби – це оборотні фонди, а також гроші, дебіторська заборгованість.</p>	<p>Додатковий капітал – створюється за рахунок дооцінки активів, безкоштовного надходження майна.</p>	
Інвестиції	<p>Резервний капітал – частина прибутку, створена з метою забезпечення достатнього рівня платоспроможності.</p>	
Капітальні (придбання споруд, будівель)	Фінансові (придбання корпоративних прав, цінних паперів)	<p>Нерозподілений прибуток – сума чистого прибутку, що залишається в обігу підприємства після сплати податків і платежів.</p>
	прямі	
	портфельні	
<p>Нематеріальні активи – об'єкти інтелектуальної власності, які не мають матеріальної форми, вигода від яких буде отримана у майбутніх періодах.</p>	<p>Кредиторська заборгованість – сума заборгованості постачальникам за отримані цінності та надані послуги.</p>	

**Власний
капітал**

Зареєстрований капітал;
Додатковий капітал
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток);
Неоплачений капітал;
Капітал у дооцінках;
Резервний капітал;
Вилучений капітал

**Залучений
капітал**

Страхові резерви
Цільове фінансування

**Позиковий
капітал**

Довгострокові і короткострокові кредити банку
Кредиторська заборгованість
Доходи майбутніх періодів

Формування капіталу страхової компанії	
Актив	Пасив
Активи (майно)	<u>Власний</u> Статутний капітал; Додатковий капітал; Резервний капітал; Нерозподілений прибуток
	<u>Залучений</u> Страхові резерви; Забезпечення наступних витрат і платежів; Цільове фінансування
	<u>Позиковий</u> Довгострокові і короткострокові кредити банку; Кредиторська заборгованість; Доходи майбутніх періодів

Фактори, які зумовлюють проблеми управління фінансами страхових організацій

відсутністю єдиного підходу при формуванні теоретичних основ функціонування фінансів страхових компаній

відсутністю системного підходу при розгляді питань, пов'язаних з обґрунтуванням способів управління фінансами страхових організацій

складністю адаптації наявного інструментарію фінансового управління до управління фінансами страхової організації

необхідністю розробки нових підходів до організації і вдосконалення системи управління фінансами страховиків

підвищенням вимог до конкурентоспроможності страхових організацій

Шляхи розв'язання проблем удосконалення економічних механізмів управління фінансами страхових компаній

Вивчення світового досвіду форм і методів забезпечення фінансової стабільності

Удосконалення механізмів управління фінансовими ресурсами

Посилення фінансових складових власних систем забезпечення фінансової стабільності

Комплексний підхід до диверсифікації страхового портфеля

Аналіз фінансових ресурсів страхового ринку

Назва показника	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Сума страхових премій, млн.грн.	53001,2	45184,9	48894	39661,8
Обсяг сформованих страхових резервів, млн.грн. в т.ч.	29558,8	34192,1	38996	41000,6
резерви зі страхування життя	10273,7	12080,7	14115,2	-
технічні резерви	19285,1	22111,4	24880,8	-
Активи страховиків, млн.грн.	63866,8	64925,2	63622	70298,3
Активи, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" для представлення коштів страхових резервів, млн.грн.	44609,9	46113,6	48005	54 145,6
Розмір власного капіталу, млн.грн.	21797,8	24666,8	27178	20333,3
Обсяг сплачених статутних капіталів, млн.грн.	11066,1	9748,1	9025	6716,8

[За даними НБУ]

Завдання та запитання до теми:

1. Розкрийте правові засади створення страхової організації як фінансової установи
2. Опишіть зарубіжний досвід організації фінансових ресурсів страховика.
3. Охарактеризувати види фінансових ресурсів на прикладі страхової компанії.
4. Визначіть принципи формування фінансів страхової організації
5. Дослідіть мобілізаційну та розподільну функцію фінансів страхових компаній.
6. Визначте сутність фінансів страхових організацій як складову децентралізованих фінансів
7. Схематично відобразіть джерела фінансових ресурсів на прикладі конкретної страхової компанії
8. Надайте характеристику видам власного капіталу страхової компанії.
9. Опишіть характеристику видам залученого капіталу страхової компанії.
10. Надайте характеристику видам позикового капіталу страхової компанії.
11. Визначте зміст страхової діяльності та її особливості.
12. Охарактеризуйте страхову організацію як специфічну фінансову установу. Назвіть основні законодавчі акти, які регламентують її діяльність.
13. Назвіть організаційно-правові форми суб'єктів підприємницької діяльності, які можуть, за вітчизняним законодавством, набути статусу страховиків в Україні. Охарактеризуйте їх особливості.
14. Дайте визначення фінансів страхових організацій.
15. Визначте місце фінансів страхових організацій як ланки фінансової системи країни.

16. Охарактеризуйте кругообіг грошових коштів страховика; назвіть чинники, які на нього впливають.
17. Розкрийте зміст фінансових взаємовідносин страхової організації з іншими суб'єктами.
18. Охарактеризуйте склад та структуру фінансових ресурсів страхових організацій.
19. Визначте співвідношення понять «фінансові ресурси страховиків» і «капітал страховиків».
20. Розкрийте зміст та значення державного регулювання фінансів страхових організацій.

Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей

1. Діяльність страхових компаній в сучасних умовах розвитку.
2. Формування фінансових ресурсів страховика: сучасні тенденції та проблеми
3. Зарубіжний досвід діяльності кептивних страхових компаній.
4. Вимоги до створення страхової компанії та формування її фінансів в контексті Закону України Про страхування (дія з 01.01.2024р).
5. Дослідження чинників впливу на кругообіг грошових коштів страхових компаній.

Тестові завдання

1. Одна із недержавної форм страхування представлена командним товариством. Що це таке?

а) організаційна форма відносин, коли кожен застрахований є водночас і членом страхового товариства, тобто всі разом вони створюють об'єднання з метою забезпечення взаємодопомоги;

- б) це товариство, в якому кожен з учасників несе відповідальність за зобов'язання не лише в межах свого вкладу, але й усім своїм майном;
- в) передбачає об'єднання кількох осіб для здійснення підприємницької діяльності, коли одні учасники несуть відповідальність за зобов'язанням товариство як своїм вкладом, так і своїм майном, а інші несуть відповідальність лише своїм вкладом;
- г) немає правильної відповіді.

2. Страхова компанія – це :

- а) тип компанії, яка створюється і діє зі статутним капіталом, поділеним на певну кількість часток – акцій;
- б) це юридично оформлена одиниця підприємницької діяльності, яка бере на себе зобов'язання страховика і має на це відповідну ліцензію;
- в) товариство, в якому кожен з учасників несе відповідальність за зобов'язання не лише в межах свого вкладу, але й усім майном;
- г) немає правильної відповіді.

3. Фінансові ресурси страхової компанії – це :

- а) грошова частина сплаченого статутного фонду і система страхових резервів;
- б) сума коштів, що є гарантією виконання перед страхувальниками з огляду на наявні договори страхування;
- в) грошові кошти, які йдуть на ведення страхової діяльності.

4. Що забороняється використовувати для створення статутного фонду страхової організації?:

- а) цінні папери, що випускаються державою;
- б) векселі, кошти страхових резервів, одержані в кредит;
- в) власні кошти страховика.

5. Вищі керівники наділяються правом давати розпорядження підлеглим співробітникам з усіх питань, що впливають з їхньої діяльності, – це:

- а) принцип лінійного підпорядкування;
- б) принцип лінійно-штабного підпорядкування;
- в) принцип функціонального підпорядкування.

6. Процес формування страхової компанії проходить у 2 етапи:

- а) натуральний, штучний;
- б) формування юридичної особи, штучний;
- в) формування юридичної особи, надання юридичній особі статусу страховика.

7. Контрольний орган страховика, який відстежує виконання статуту, рішень загальних зборів акціонерів, додержання чинного законодавства, – це:

- а) загальні збори акціонерів;
- б) правління страхової компанії;
- в) ревізійна комісія;
- г) рада директорів.

8. Із числа акціонерів у кількості від трьох до дев'яти осіб. Контролює стан справ у компанії в період між загальними зборами акціонерів – це:

- а) рада директорів;
- б) наглядова рада;
- в) правління страхової компанії;
- г) секретаріат.

9. Цей орган управління страховою компанією виконує важливі функції з контролю за виконанням їхніх рішень, веде облік акціонерів і книгу протоколів засідань цього органу:

- а) ревізійна комісія;
- б) правління страхової компанії;
- в) секретаріат.

10. Забезпечує фінансову стабільність страхових операцій цієї організації на умовах солідарності відповідних учасників за виконання зобов'язань з договором страхування:

- а) командне товариство;
- б) страхові пули;
- в) товариства з повною відповідальністю;
- г) кептивні організації.

11. Виберіть серед запропонованих назву державного органу, який здійснює нагляд за страховою діяльністю в Україні:

- а) Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України;
- г) Національний банк України.

12. Серед переліченого виберіть правильну відповідь щодо функцій органу державного регулювання за страховою діяльністю:

- а) реєстрація страхових договорів, за якими частина ризиків передається на перестраховання нерезидентам;
- б) контроль за платоспроможністю страховиків;
- в) визначення мінімального розміру статутного фонду для страховиків;
- г) опрацювання страхових тарифів;
- д) правильної відповіді немає.

13. Страховик – це:

- а) фізична або юридична особа, що сплачує страхові платежі згідно договору страхування;
- б) юридична особа, яка здійснює страхування на підставі договору зі страхувальником;
- в) юридична особа, яка згідно з чинним законодавством бере на себе відповідальність по відшкодуванню збитків та має ліцензію на ведення страхової діяльності;
- г) фізична або юридична особа, яка отримує відшкодування при настанні страхового випадку.

14. Страхування – це вид:

- а) майнових відносин між страхувальниками і страховиками;
- б) суспільно-політичних відносин між громадянами і державою;
- в) грошових відносин між учасниками страхових відносин;
- г) цивільно-правових відносин між страховиками і страхувальниками у зв'язку з відшкодуванням збитків юридичним або фізичним особам.

15. Чинники, які впливають на організаційну структуру страхової компанії, є:

- а) комерційний характер діяльності;
- б) необхідність створення спеціалізованих підрозділів;
- в) місце розташування страховика;
- г) поділ праці всередині компанії.

Практичні завдання

Завдання 1. Оформіть у вигляді таблиці джерела формування власного та залученого капіталу страхової компанії: зареєстрований (пайовий) капітал, цільове фінансування, страхові резерви, резервний капітал, доходи майбутніх періодів, вилучений капітал, нерозподілений прибуток, кредиторська заборгованість, довгострокові

кредити банку, короткострокові кредити банку, додатковий капітал, неоплачений капітал.

Завдання 2. Назвіть і охарактеризуйте види власного капіталу, залученого капіталу та позикового капіталу страхової компанії.

Завдання 3. Проведіть аналіз складу та структури фінансових ресурсів страхової організації за наступними даними (табл. 1) та оформіть результати у вигляді таблиці. За результатами аналізу зробіть висновки.

Таблиця 1

Вид фінансового ресурсу, грн.	попередній період	Звітний період
Власний капітал		
Зареєстрований (пайовий) капітал	455000	455000
Капітал у дооцінках	3421	3421
Додатковий капітал	4157	4157
Резервний капітал	1567731	1567831
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	133537	(48521)
Інші резерви	9968	3379
Разом власного капіталу	2173814	1985267
Залучений капітал		
Страхові резерви	120159	158138
у тому числі:		
резерви збитків або резерви належних виплат	18674	24551
резерви незароблених премій	52470	73611
Разом залученого капіталу	191303	256300
Позиковий капітал		
<i>Довгострокові зобов'язання</i>	12000	14855
Відстрочені податкові зобов'язання	11020	15095
<i>Короткострокові зобов'язання</i>	12297	22524
Разом позикового капіталу	35317	52474
Разом фінансових ресурсів	???	???

Використана література

1. Про внесення змін до закону України «Про страхування»: Закон України від 4 жовтня 2001р. N 2745-III. URL: [http:// www. zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).

2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закону України від 12.07.2001 р. № 2664-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>

3. Александрова М. М. Страхування: навч.-метод. Посібник. К.: ЦУЛ, 2002. 208 с.

4. Вовчак О.Д. Страхування: навч.посіб. 3-тє видання, стереотипне. Львів: «Новий світ – 2000», 2006. 480 с.

5. Войтко Є. М., Матвійчук Л. О. Теоретичні аспекти формування фінансових ресурсів страхової компанії. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць молодих вчених та студентів*. Том 1 / ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р.С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н.А. Хрущ). Хмельницький: ХНУ. 2018. С. 37–39.

6. Гаманкова О. О. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. К.: КНЕУ, 2007. 328 с.

7. Гаманкова О.О. Страхування як вид підприємницької діяльності на ринку фінансових послуг: зміст та необхідність законодавчого визначення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. №80. 2005. С.48-51.

8. Говорушко Т.А. Стецюк В.М., Толстенко О.Ю. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: монографія. К. : Центр учбової літератури, 2012. 168 с.

9. Лаврук Н. А., Русул Л. В. Дослідження фінансових результатів діяльності страхових організацій. *Мукачівський Державний Університет*. 2018. №15. С. 679–687.

10. Нагайчук Н. Г. Теоретичні підходи до визначення змісту поняття «фінанси страхових організацій» // *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. №11. С. 32–35.

11. Світлична О. С. Сташкевич Н. М. Управління фінансами страхових організацій : навч. пос. Одеса: Атлант, 2015. 258 с.

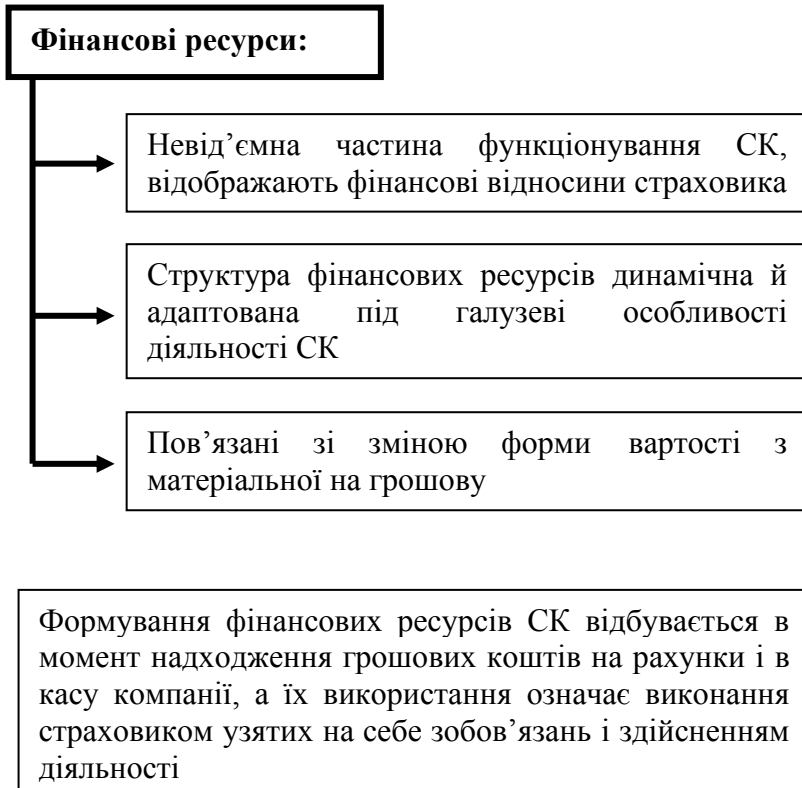
12. Чайковська В. П. Управління фінансами страхових організацій: методологічний аспект. 2011. № 8. С. 320-326.

13. Офіційний сайт Національного банку України:
URL: [http:// www. bank.gov. ua](http://www.bank.gov.ua).

ТЕМА 2. ГРОШОВІ КОШТИ СТРАХОВИКІВ

- 2.1. Фінансові ресурси та грошові потоки СК.
- 2.2. Страховий тариф як основа ціни за страхову послугу.
- 2.3. Управління фінансовими потоками СК.

2.1. Суть і структура фінансових ресурсів СК

Фінансові ресурси – це сукупність грошових коштів та їх еквівалентів, сформованих у процесі ведення справи та отриманні ззовні, що призначені для виконання фінансових зобов'язань і процесів фінансування розвитку компанії [5]

Фінансові ресурси страховика – це сукупність власних, залучених (цільових) та позикових коштів страхової компанії, що перебувають у її розпорядженні та використовуються для здійснення страхової, перестрахової, інвестиційної та фінансово-господарської діяльності [3].

Фінансові ресурси – це сукупність активів підприємства, сформованих із зовнішніх і внутрішніх джерел, що знаходяться в розпорядженні підприємства на правах власності або тимчасового володіння та які використовуються для погашення фінансових зобов'язань і забезпечення безперервності функціонування підприємства [7].

Складові фінансових ресурсів СК:

Власний капітал:

- Зареєстрований (пайовий) капітал
- Додатковий капітал
- Резервний капітал
- Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)
- Вилучений капітал
- Інші резерви

Залучений капітал:

- Страхові резерви:
  - резерви зі страхування життя;
  - резерви з ризикових видів страхування

Позиковий капітал:

- Довгострокові кредити банків;
- Інші довгострокові зобов'язання;
- Довгострокові забезпечення;
- Цільове фінансування;
- Короткострокові кредити банків;
- Поточна кредиторська заборгованість;
- Поточні забезпечення;
- Доходи майбутніх періодів

Сторони фінансових відносин страховика

Усю сукупність фінансових відносин страховика можна простежити та вартісно оцінити через його грошові потоки

Грошові кошти – це надходження і вибуття грошових одиниць суб'єкта господарювання та їх еквівалентів у процесі господарської діяльності, рух яких пов'язаний з фактором часу, ризику та ліквідності

Грошовий потік («cash flow») – рух однієї з форм капіталу страховика; платіж, здійснений або отриманий.

Класифікація грошових потоків СК		
<i>ознака</i>	<i>види</i>	<i>Приклад</i>
За спрямуванням руху	<i>Вхідні (додатні)</i>	страхові премії; дивіденди; відсотки, тощо
	<i>Вихідні (від'ємні)</i>	страхове відшкодування; придбання активів; сплата податків....
За методом обчислення обсягу	<i>Валовий</i>	валові страхові премії, тощо
	<i>Чистий</i>	чистий обсяг виплати страхового відшкодування ...

За рівнем достатності	<i>Надлишковий</i>	Надлишкова виплата страхової суми, тощо...
	<i>Дефіцитний</i>	Дефіцитний обсяг страхових премій, інші...
За методом оцінки в часі	<i>Поточний</i>	Надходження на поточну дату...
	<i>Майбутній</i>	Доходи майбутніх періодів, тощо ...
За неперервністю формування	<i>Регулярний</i>	відсотки за депозитом, тощо
	<i>Дискретний</i>	витрати на рекламу, тощо

2.2. Страховий тариф як ціна за страхову послугу

Первинною формою надходжень від діяльності СК є страхові премії.

Страхова премія = Страхова сума * Страховий тариф

Види страхових премій:

За величиною	
<i>Необхідна премія</i>	внесок, величина якого достатня для того, щоб страховик зміг здійснити виплати страхових відшкодувань та сум
<i>Справедлива премія</i>	премія, що відображає еквівалентність зобов'язань сторін договору страхування, на засадах справедливої оцінки та теорії ймовірності
<i>Конкурентна премія</i>	внесок, який у ринкових умовах дає змогу страховику залучити максимальну кількість клієнтів.
Залежно від способу нарахування страхових премій:	
<i>Середні премії</i>	платежі, які обчислюють як середньоарифметичне для всієї страхової сукупності. Застосовують при відсутності у страховика інформації щодо розвитку ризику.
<i>Індивідуальні премії</i>	премії, розраховані з урахуванням індивідуальних особливостей об'єкта страхування

Основна премія	визначається на момент підписання договору страхування
Додаткова премія	Може бути передбачена правилами страхування і передбачає надбавки до основної премії при реалізації обумовлених подій
За формою відображення у балансі страховика	
Перехідна премія	премія, сплачена за договором, дія якого завершується у наступному році
Ефективна премія	вся сума наявних страхових платежів, які перебувають у розпорядженні страховика в поточному році
Результативна премія	різниця між річною нетто-премією і перехідними платежами
За формою сплати:	
Одноразова премія	сплачується разово за весь період страхування.
Річна премія	одноразовий внесок за договорами, які мають річний термін дії.
Розстрочена премія	розподілена на частини річна премія (за півріччями, кварталами, місяцями).
Поточна премія	частина від загальних зобов'язань страхувальника перед страховиком, сплачена у поточному періоді.
За характером ризиків	
Натуральна премія	премія, що покриває ризик за фактичний проміжок часу. У довгостроковому періоді вона змінюється зі щорічною зміною ризику.

Постійна (фіксована) премія	внески, які з плином часу залишаються незмінними.
За обсягом відображення в обліку:	
Валові премії	загальна сума страхової премії за договором страхування.
Чисті премії	частина премій, що залишається страховику після вирахування премій, переданих при перестрахованні ризику. У внутрішньому розрахунку страхування життя та здоров'я частина договірної премії, яка залишається після вирахування всіх умовних витрат. Чистий рух грошових коштів

Премія за чистий ризик	+	Надбавка за безпеку
=		
<div style="border: 1px solid black; padding: 10px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Премія за ризик</div>		
+		
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Доплата за операційні витрати</div>		
+		
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Надбавка на прибуток</div>		
+		
<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Податок на страхування</div>		
=		
<div style="border: 1px solid black; padding: 10px; width: fit-content; margin: 0 auto;">Брутто-премія</div>		

Страховий тариф – ставка страхової премії з одиниці страхової суми за визначений строк страхового покриття

Страховий тариф обчислюють математичними, статистичними, економічними методами на підставі відповідної статистики страхових випадків і ймовірного розміру збитків, умов договору страхування.

При довгостроковому страхуванні життя також враховується величина гарантованого інвестиційного доходу.

Методика розрахунку страхових тарифів є складовою **внутрішньої політики страховика з андеррайтингу та/або тарифної політики** за окремим страховим продуктом.

Розрахунок брутто-ставки:

$$\text{Бст} = (\text{Тн} + \text{Нгр}) / (1 - \text{Н}\%), \quad (1.1)$$

де Бст – брутто-ставка

Тн - тарифна нетто-ставка;

Нгр - статті навантаження у грошових одиницях;

Н% - статті навантаження у відсотках.

Страховик визначає **діапазон розмірів страхових тарифів.**

Страховальник може вимагати від страховика відповідного зменшення розміру страхової премії, якщо протягом дії договору страхування виявлені нові обставини, що зменшують ймовірність настання страхового випадку та/або зменшують розмір потенційного збитку.

Якщо протягом дії договору страхування виявлені нові обставини, що збільшують ймовірність настання страхового випадку та/або збільшують розмір потенційного збитку, страховик може збільшити розмір страхової премії без зміни розміру страхової суми.

2.3. Управління фінансовими потоками СК

Управління фінансовими потоками страхової компанії є системою принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з процесом формування та використання грошових коштів страховика.

Механізм управління фінансовими потоками СК повинен: враховувати специфіку формування фінансових ресурсів при лайковому і нон-лайфовому страхуванні; узгодженість фінансової стратегії та загальної стратегії СК; базуватись на статистичній оцінці та забезпечувати компенсацію ризиків діяльності страховика; враховувати особливості національного законодавства.

Етапи управління фінансовими потоками СК:

1. Планування фінансового потоку в розрізі окремих видів діяльності

2. Забезпечення ефективного контролю за фінансовими потоками

3. Забезпечення достовірного обліку, формування звітності

4. Ретроспективний аналіз фінансових потоків

5. Оптимізація фінансових потоків

Під **плануванням** розуміють процес визначення обсягів фінансових потоків за видами діяльності та напрямками використання в часі з метою забезпечення максимальної синхронізації надходжень і витрат.

Оптимізація фінансових потоків страховика – це досягнення такого співвідношення між вхідними та вихідними напрямками використання фінансових ресурсів, яке забезпечує максимізацію прибутку та виконання надійного страхового захисту в будь-який період часу.

Оптимізація фінансових потоків проводиться шляхом виявлення та реалізації резервів, що забезпечить рівномірність витрачання та надходження ресурсів у часі та за обсягами.

Основним критерієм оптимізації структури капіталу страховиків є критерій мінімізації фінансових ризиків.

Контроль за надходженням та використанням фінансових ресурсів дозволяє визначити відхилення їх обсягів від запланованих параметрів.

Ретроспективний аналіз фінансових потоків дає можливість визначити тенденції у зміні потоків з точки зору зміни активної та пасивної частини балансу страховика.

Етапи аналізу фінансових потоків СК:

I етап – аналіз динаміки формування позитивного грошового потоку;

II етап – аналіз динаміки формування від’ємного грошового потоку;

III етап - збалансованість позитивного та від’ємного грошового потоку;

IV етап - аналіз синхронності формування позитивного та від’ємного грошового потоку;

V етап - визначення ефективності грошових потоків.

Моделі управління фінансовими потоками СК:

- моделі адаптивного управління;
- нейромережеві моделі економічного середовища;
- імітаційні моделі;
- динамічні моделі;
- когнітивні моделі;
- власні розробки страховиків.

Завдання та запитання до теми:

1. Поясніть різницю між фінансовими ресурсами і грошовими коштами
2. У якій формі фінансової звітності можна прослідкувати грошові потоки СК?
3. Поясніть особливості формування власного капіталу СК
4. Дайте характеристику структури грошових потоків страховика
5. Схематично відобразіть складові грошових надходжень страховика з огляду на двоїстий характер його діяльності.
6. Дайте характеристику видам страхових премій страхової організації
7. Дайте характеристику руху грошових коштів СК у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
8. Визначте етапи управління грошовими потоками СК.
9. Дати визначення понять: «фінансові ресурси», «грошові кошти», «фінансовий потік», «грошовий потік».
10. Які фінансові потоки виділяють за ознакою «напрямок руху»?
11. Як визначити валовий і чистий обсяг страхових премій?
12. При яких ситуаціях грошові потоки СК можуть бути дефіцитними?
13. Які фінансові потоки формуються при фінансовій діяльності СК?

14. Який порядок розрахунку страхового тарифу?
15. Назвіть етапи управління фінансовими ресурсами СК.

**Теми індивідуальних науково-пошукових завдань,
повідомлень, доповідей**

1. Фактори, що впливають на фінансові потоки страховика
2. Сучасні методи пришвидшення обороту коштів СК
3. Аналітик даних у страховій справі
4. Інноваційні механізми фінансування страховиків
5. Приклади когнітивного модулювання у страховій справі

Тестові завдання

1. До вхідних грошових потоків страховика належать:

- а) перестрахові премії;
- б) отримані страхові премії;
- в) суми повернутих страхових премій;
- г) премії працівникам за виконання плану;
- д) правильної відповіді нема.

2. За рівнем достатності грошові потоки бувають:

- а) валові та чисті;
- б) понаднормові та залишкові;
- в) надлишкові та дефіцитні;
- г) дефіцитні та достатні;
- д) правильної відповіді нема.

3. Складовими фінансових ресурсів страховика є:

- а) страхові резерви;
- б) статутний капітал;
- в) резервний капітал;
- г) кредиторська заборгованість;
- д) усі відповіді правильні.

4. Сукупність власного, залученого і позичкового капіталу є:

- а) фінансовими ресурсами СК;
- б) обсягом відповідальності СК;
- в) власністю СК;
- г) фондами СК;
- д) правильної відповіді нема.

5. Рух однієї з форм капіталу страховика, є :

- а) фінансовими ресурсами;
- б) грошовими коштами;
- в) фінансовим потоком;
- г) грошовим потоком;
- д) правильної відповіді нема.

6. Фінансові потоки страховика можна прослідкувати за даними, наведеними у:

- а) балансі;
- б) звіті про рух грошових коштів;
- в) звіті про фінансові результати;
- г) звіті про власний капітал;
- д) правильної відповіді нема.

7. Аналіз даних за попередні періоди діяльності називається:

- а) перспективний;
- б) ретроспективний;
- в) пренумерандо;
- г) фактичний;
- д) правильної відповіді нема.

8. Повернення податків і зборів є складовою:

- а) фінансової діяльності страховика;
- б) інвестиційної діяльності страховика;
- в) операційної діяльності страховика;

- г) перестрахової діяльності страховика;
- д) правильної відповіді нема.

9. Вкуп власних акцій є прикладом:

- а) фінансової діяльності страховика;
- б) інвестиційної діяльності страховика;
- в) операційної діяльності страховика;
- г) перестрахової діяльності страховика;
- д) правильної відповіді **нема**.

10. Чистий рух коштів страховика за звітний період відображає:

- а) результат руху коштів від інвестиційної діяльності;
- б) загальний обсяг грошових коштів СК;
- в) суму різниць між сумою грошових надходжень і видатків за видами діяльності СК;
- г) величину власного капіталу СК;
- д) правильної відповіді нема.

11. Придбання ОВДП є:

- а) вхідним грошовим потоком;
- б) вихідним грошовим потоком;
- в) операцією з фінансової діяльності;
- г) дефіцитним потоком;
- д) правильної відповіді нема.

12. Визначення тенденцій у зміні потоків з точки зору зміни активної і пасивної частини балансу страховика здійснюється в межах:

- а) порівняння грошових потоків;
- б) когнітивної моделі;
- в) ретроспективного аналізу фінансових потоків;
- г) розрахунку середніх величин;
- д) правильної відповіді нема.

13. Побудова прогнозних моделей поведінки складних динамічних систем, що містять численні параметри, які змінюються в часі під час взаємодії з різними характеристиками навколишнього середовища здійснюється за допомогою :

- а) нейронних мереж;
- б) когнітивного моделювання;
- в) порівняння операцій фінансової діяльності;
- г) актуарних розрахунків;
- д) правильної відповіді нема.

14. Страховики в Україні за результатами операційної діяльності сплачують:

- а) податок з капіталу;
- б) податок на прибуток;
- в) податок на дохід;
- г) ПДВ;
- д) правильної відповіді нема.

15. Статті навантаження визначають у:

- а) грошових одиницях;
- б) відсотках до брутто-ставки;
- в) відсотках до нетто-ставки;
- г) правильні відповіді а) і б);
- д) усі відповіді правильні.

16. За формою відображення у балансі страховика страхові премії бувають:

- а) перехідними;
- б) індивідуальними;
- в) середніми;
- г) валовими;
- д) правильної відповіді нема.

Практичні завдання

Завдання 1. Розподіліть операції за видами діяльності страховика: операційна (синій колір), інвестиційна (зелений колір), фінансова (жовтий) діяльність.

Надходження страхових внесків за договорами авто каско;

Повернення частини страхових внесків за видами страхування домашнього майна;

Перераховано 60% премій за договором перестраховання;

Отримано від перестраховика частину у страховому відшкодуванні;

Відрахування внесків до МТСБУ;

Придбання ОВДП;

Отримання дивідендів за акціями ПАТ

Сплата штрафу за несвоєчасне подання звітності;

Надходження від продажу частки у дочірньому підприємстві;

Сплата відсотків за короткостроковим кредитом.

Завдання 2. Визначте суму надходжень від операційної, інвестиційної, фінансової діяльностей СК, якщо відомо:

- комісійна винагорода за передачу ризиків у перестраховання – 38,5 тис. грн;

- страхові премії – 872,9 тис. грн;

- різниця у перерахунку іноземної валюти порівняно з її балансовою вартістю на кінець звітного періоду – 4,6 тис. грн;

- надходження від розміщення акцій – 17,5 тис. грн;

- надходження від здавання майна в оренду – 118,3 тис. грн;

- надходження від надання консультаційних послуг – 29,8 тис. грн;

- отримані дивіденди – 11,4 тис. грн;

- грошові надходження від продажу основних засобів – 44,8 тис. грн;
- доходи майбутніх періодів – 12,6 тис. грн.

Завдання 3. Визначте чистий рух грошових коштів за операційною діяльністю страховика, якщо відомо:

	тис. грн.
Надходження від страхових премій	1 144,5
Повернення податків і зборів	211,0
Надходження від боржників пені	38,0
Цільове фінансування	259,2
Витрачання на оплату праці	165,5
Зобов'язання з податків і зборів	82,4
Витрачання на оплату авансів	5,0
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими договорами	434,8
Надходження від реалізації фінансових інвестицій	90,6
Надходження від отриманих дивідендів	8
Витрачання на придбання необоротних активів	220,9
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	987,9
Погашення позики	122,1
Викуп власних акцій	457,8
Отримання позики	231,6

Завдання 4. Визначте чистий рух грошових коштів з інвестиційної діяльності страховика, якщо відомо:

	тис. грн.
Надходження від страхових премій	2 144,5
Повернення податків і зборів	111,0
Надходження від боржників пені	25,0
Цільове фінансування	186,2
Витрачання на оплату праці	234,5
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими договорами	589,8

Надходження від отриманих відсотків	102,4
Надходження від реалізації фінансових інвестицій	190,6
Надходження від отриманих дивідендів	18
Виплати за деривативами	15,0
Витрачання на придбання необоротних активів	320,9
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	987,9
Погашення позики	122,1
Викуп власних акцій	457,8
Отримання позики	231,6

Завдання 5. Визначте чистий рух грошових коштів страховика за звітний період, якщо відомо:

	тис. грн.
Надходження від страхових премій	1 134,5
Повернення податків і зборів	71,0
Надходження від надання консультаційних послуг	85,0
Цільове фінансування	186,2
Витрачання на оплату праці	234,5
Витрачання на оплату зобов'язань за страховими договорами	589,8
Надходження від отриманих відсотків	102,4
Надходження від реалізації фінансових інвестицій	190,6
Надходження від отриманих дивідендів	18
Виплати за деривативами	15,0
Витрачання на придбання необоротних активів	320,9
Надходження від продажу частки в дочірньому підприємстві	1187,9
Погашення позики	92,1
Викуп власних акцій	251,8
Отримання позики	281,6

Використана література

1. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Фінанси страхових організацій : навч. посіб. Дніпро: Пороги, 2019. 198 с.
2. Войтко Є. М., Матвійчук Л. О. Теоретичні аспекти формування фінансових ресурсів страхової компанії *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика* : Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 1. Хмельницький : ХНУ. 2018. С. 37–39
3. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2007. 328 с.
4. Говорушко Т.А., Стецюк В.М., Толстенко О.Ю. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: монографія. Київ: НУХТ, 2012. 376 с.
5. Джерелейко С., Лопатовський В., Шпильовий В. Дефініція понять «фінансові ресурси» та «грошові кошти». *Innovation and Sustainability*, (2), 131–138. <https://doi.org/10.31649/ins.2022.2.131.138>
6. Закон України «Про страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
7. Машевська А. Формування фінансових потоків страхової компанії. *Polish journal of science*. № 22, 2019. С. 17-25.
8. Рибалко Н. О. Фінансові ресурси підприємств: грошові кошти чи щось більше? URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2009/10.pdf

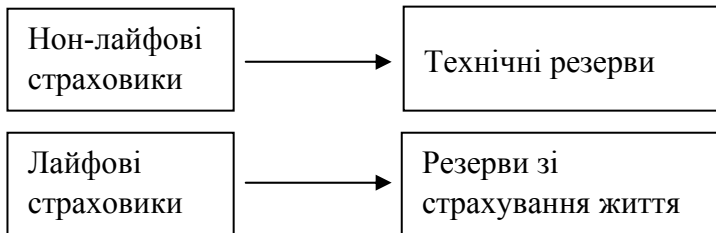
ТЕМА 3. СТРАХОВІ РЕЗЕРВИ, ЇХ СКЛАД, ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ТА РОЗМІЩЕННЯ

- 3.1. Значення страхових резервів страховика.
- 3.2. Порядок формування страхових резервів нон-лайфовими страховиками.
- 3.3. Порядок формування страхових резервів лайфовими страховими компаніями.
- 3.4. Вимоги та принципи розміщення коштів страхових резервів.

3.1. Значення страхових резервів страховика

Страхові резерви – величина, яка визначає грошову оцінку зобов'язань страховика за договорами страхування (перестраховання), розрахована відповідно до вимог законодавства.

Метою формування страхових резервів є забезпечення майбутніх страхових виплат залежно від видів страхування.

Координацію процесу розрахунку страхових резервів здійснює **відповідальний актуарій** страховика

Принципи формування страхових резервів	1. Розрахунок страхових резервів ґрунтується на актуальній, повній та достовірній інформації та реалістичних припущеннях
	2. Використання адекватних, прийнятних актуарних і статистичних методів
	3. Здійснюється згідно з прийнятою та затвердженою страховиком внутрішньою політикою формування страхових резервів з дотриманням законодавчих вимог
	4. Формування резервів із страхування життя, медичного страхування і обов'язкових видів страхування здійснюється окремо від інших видів страхування.
	5. Страховик проводить перевірку адекватності страхових резервів не рідше, ніж на кожен рік, на яку складається звітність
	6. Страхові резерви формують у тих валютах страхування, в яких страховик несе відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями.
	7. Методи розрахунку страхових резервів та прав вимоги до перестраховиків страховик запроваджує не менше ніж на календарний рік (шляхом доповнення/внесення змін до Політики).
	8. Розмір прав вимоги до перестраховиків за укладеними договорами перестраховування щодо відповідних видів страхових резервів визначається одночасно з розрахунком розміру таких страхових резервів згідно з умовами договору (договорів)

	вихідного перестраховання, умов страхування та нормативних вимог
	9. Документи, що містять відомості, необхідні для розрахунку страхових резервів, підлягають зберіганню протягом строку відповідальності СК, але не менше 5 років з дати повного виконання зобов'язань за договором.

СК у разі отримання ліцензії з виду страхування зобов'язаний затвердити **Політику формування страхових резервів протягом 30 календарних днів** з дня отримання ліцензії, але не пізніше дня укладання першого договору за таким видом страхування.

Страхова річниця – календарна дата, місяць та день якої збігаються з визначеною (передбаченою) договором датою початку його дії

СК формують страхові резерви на основі вимог:

1. Закону України «Про страхування»
2. Методики формування і ведення обліку технічних резервів за видами страхування, іншими ніж страхування життя, затвердженої уповноваженим наглядовим органом;
3. Методики формування резервів із страхування життя, затвердженої уповноваженим органом.

3.2. Порядок формування страхових резервів нон-лайфовими страховиками

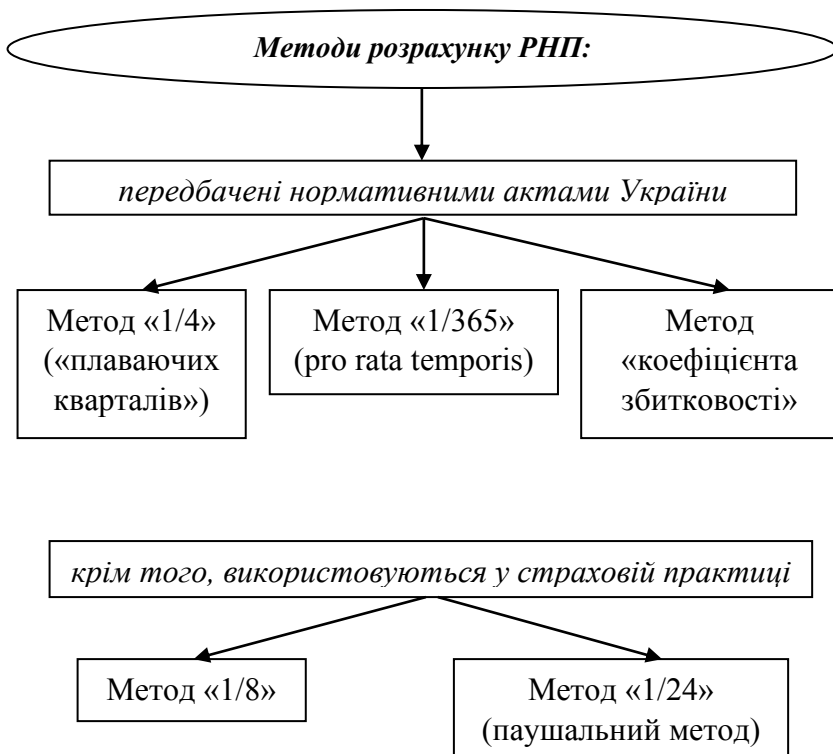
ТЕХНІЧНІ РЕЗЕРВИ	
<i>Обов'язкові</i>	Резерви незароблених премій (резерви премій)
	Резерви збитків (у частині заявлених, але не виплачених збитків)
<i>Додаткові</i>	Резерв збитків, які виникли, але не заявлені
	Резерв коливань збитковості
	Резерв катастроф

Страховик, який має ліцензію на укладання договорів ОСЦПВВТЗ та/або договорів добровільного страхування сільсько-господарської продукції з державною підтримкою, **зобов'язаний формувати** резерв збитків, які виникли, але не заявлені, та резерв коливань збитковості за такими видами страхування

Страховики формують технічні резерви на підставі обліку договорів (відомостей за договорами) і заявлених вимог з урахуванням вимог законодавства

Резерв незароблених премій (РНП) – це резерв, що складається з часток від сум надходжень страхових платежів, що відповідають страховим ризикам, які не минули на звітну дату.

Страховик розраховує розмір резерву незароблених премій за кожним видом страхування окремо на будь-яку звітну дату. Загальний розмір резерву дорівнює сумі розмірів резервів незароблених премій, розрахованих окремо за кожним видом страхування.

При виборі методу розрахунку РНП враховують: клас страхування, рівномірність розподілу ризику, рівень збалансованості страхового портфеля, періодичність сплати премій, термін дії договору.

Права вимоги до перестраховиків у РНП за договорами вихідного перестраховання, які відносяться до пропорційного перестраховання, розраховуються страховиком тими самими методами, що і РНП, згідно з умовами договору вихідного перестраховання та умов страхування.

Права вимоги до перестраховиків у РНП за договорами вихідного перестраховання іншими, ніж пропорційне перестраховання, не формуються.

МЕТОД 1/4

1. Розмір РНП на будь-яку звітну дату розраховується з урахуванням часток надходжень сум страхових премій, які не можуть бути меншими ніж 80% загальної суми надходжень страхових премій, з відповідних видів страхування у кожному місяці з попередніх 9 місяців і обчислюється в такому порядку:

- частки надходжень сум страхових премій за перші три місяці розрахункового періоду множаться на одну четверту (СП1);
- частки надходжень сум страхових премій за наступні три місяці розрахункового періоду множаться на одну другу (СП2);
- частки надходжень сум страхових премій за останні

три місяці розрахункового періоду, що безпосередньо передують даті, на яку розраховується резерв незароблених премій, множаться на три четвертих (СПЗ);

- одержані добутки додаються.

$$\text{РНП} = (\text{СП1} * 0,25 + \text{СП2} * 0,5 + \text{СП3} * 0,75) * 0,8$$

2. Розрахунковий період, для розрахунку, становить дев'ять місяців, що безпосередньо передують даті, на яку розраховується РНП. Премії, отримані за перший квартал ($\Sigma \text{СП0}$), на кінець звітного періоду вважаються заробленими.

3. При розрахунку необхідно враховувати:

- надходження сум страхових премій за розрахунковий період, включаючи страхові премії за договорами, строк дії яких закінчився на дату розрахунку;

- частки надходжень сум страхових премій, що повертаються страхувальникам та перестраховальникам, зменшують розмір сум страхових премій з відповідних видів страхування у тому місяці розрахункового періоду, в якому було нараховано страхові премії.

МЕТОД 1/365

Незароблена страхова премія, за методом «1/365» («pro rata temporis»), розраховується за кожним договором як добуток надходжень сум страхових платежів та результату, отриманого від ділення строку страхового покриття, який ще не минув на дату розрахунку (у днях), на весь строк страхового покриття (у днях), за такою формулою:

$$\text{НЗП} = \text{Пі} * \frac{m_i - n_i}{m_i}$$

де, Пі - надходження сум страхових премій за *i*-тим договором;

m_i - строк страхового покриття згідно з умовами договору (в днях), якому відповідає надходження сум страхових премій;

n_i - кількість днів, що минули з дати, коли розпочато строк страхового покриття, до дати розрахунку.

МЕТОД «КОЕФІЦІЄНТА ЗБИТКОВОСТІ»

За даним методом розмір РНП на будь-яку дату визначається для виду страхування як добуток суми незаробленої страхової премії за кожним договором, що діє на дату розрахунку, на суму коефіцієнта збитковості і коефіцієнта витрат для такого виду страхування за такою формулою:

$$\text{РНП}^{\text{КЗ}} = (\text{КЗ} + \text{К}_{\text{витрат}}) \cdot \sum_{i=1}^N \text{НЗП}_i,$$

де, N - кількість договорів, що діють на дату розрахунку резерву незароблених премій, з виду страхування, щодо якого здійснюється розрахунок резерву;

НЗП $_i$ – незароблена страхова премія за i -тим договором, розрахована за методом 1/365;

КЗ – коефіцієнт збитковості за відповідним видом страхування, який розраховується за такою формулою:

$$\text{КЗ} = \frac{\text{СВ} + (\text{RBNS}_{\text{к}} - \text{RBNS}_{\text{п}}) + (\text{IBNR}_{\text{к}} - \text{IBNR}_{\text{п}}) + \text{ВВ}}{\text{СП} + \text{РНП}^{\text{prt}}_{\text{п}} - \text{РНП}^{\text{prt}}_{\text{к}}},$$

де, СВ – страхові виплати (страхові відшкодування), нараховані у розрахунковому періоді;

RBNS $_к$, RBNS $_п$ – розмір резерву заявлених, але не виплачених збитків, на кінець та початок розрахункового періоду відповідно з урахуванням включених до цього резерву витрат на врегулювання збитків;

IBNR $_к$, IBNR $_п$ – розмір резерву збитків, які виникли, але

не заявлені на кінець та початок розрахункового періоду відповідно з урахуванням включених до цього резерву витрат на врегулювання збитків;

ВВ – витрати на врегулювання збитків, нараховані у розрахунковому періоді;

СП – надходження сум страхових платежів протягом розрахункового періоду;

РНП_{prt п}, РНП_{prt к} – величина резерву незароблених премій на початок та кінець розрахункового періоду відповідно, обчислена методом "1/365";

Квитрат – коефіцієнт витрат, що визначається для виду страхування за такою формулою:

$$K_{\text{витрат}} = \frac{V_{\text{аквізичійні}} + DAC_{\text{п}} - DAC_{\text{к}} + V_{\text{адміністративні}}}{\text{СП} + \text{РНП}_{\text{prt п}} - \text{РНП}_{\text{prt к}}},$$

де, $V_{\text{аквізичійні}}$ – аквізичійні витрати страховика за видом страхування, нараховані у розрахунковому періоді;

$DAC_{\text{п}}$, $DAC_{\text{к}}$ – відстрочені аквізичійні витрати на початок та кінець розрахункового періоду за таким видом відповідно;

$V_{\text{адміністративні}}$ – витрати на ведення і обслуговування страхової діяльності страховика за видом страхування, нараховані у розрахунковому періоді. Розмір $V_{\text{адміністративні}}$ не може бути меншим, ніж 3% такої величини за відповідним видом страхування:

$$\text{СП} + \text{РНП}_{\text{prt п}} - \text{РНП}_{\text{prt к}};$$

(КЗ + Квитрат) – комбінований коефіцієнт, який не може бути меншим за 0,5 для виду добровільного страхування та не може бути меншим за 0,8 для виду обов'язкового страхування. Розрахунковим періодом для коефіцієнтів КЗ та Квитрат є 12 останніх кварталів, що безпосередньо передують даті розрахунку коефіцієнтів.

Резерв заявлених, але не виплачених збитків (РЗЗ) – це резерв, що відповідає обсягу зобов'язань страховика для здійснення страхових виплат за заявленими вимогами, які не врегульовані або врегульовані не в повному обсязі на дату розрахунку, включаючи витрати на врегулювання збитків.

Якщо у страховій претензії розмір збитку не визначено, страховик здійснює оцінку розміру збитку :	
1) у разі наявності орієнтовних даних, підтверджених офіційними документами (якими встановлено вартість послуг/майна, електронні листи),	– з використанням таких орієнтовних даних;
2) у разі відсутності орієнтовних даних	– у розмірі середнього збитку за видом страхування або за подібними страховими випадками в розрізі видів страхування або страхових ризиків, розрахунок яких здійснюється на підставі даних, визначених відповідно до законодачих вимог;
3) у разі відсутності орієнтовних даних та неможливості здійснення розрахунку розміру середнього збитку (відсутності необхідних даних щодо середнього збитку за видом страхування)	– у розмірі страхової суми (або ліміту відповідальності, якщо такий передбачений умовами договору) згідно з умовами договору.

Страховик після отримання даних, які підтверджують розмір збитку за заявленою вимогою, зобов'язаний здійснити оцінку розміру резерву заявлених, але не виплачених збитків, за заявленою вимогою з урахуванням таких даних.

Принципи розрахунку середнього збитку страховиком :

Використання даних про страхові виплати, нараховані за останні чотири квартали, що передують даті розрахунку

Врахування інфляції (за даними офіційних джерел) або тенденцій за відповідні періоди

Фіксування розміру середнього збитку за видом страхування чи подібними страховими випадками на період не більше ніж рік, після дати розрахунку з подальшим перерахунком

Право не враховувати при розрахунку середнього збитку, дані, що стосуються найбільших та/або найменших збитків у кількості не більше ніж 0,5% від кількості всіх заявлених збитків за останні чотири квартали, що передують даті розрахунку

Якщо кількість заявлених збитків за останні 4 квартали, що передують даті розрахунку, є меншою за 200 заявлених збитків, але не меншою за 50 заявлених збитків, то страховик має право не враховувати у складі даних, що беруться до розрахунку середнього збитку, розмір одного найбільшого або найменшого заявлених збитку.

Використання, при розрахунку, даних страховика за більш тривалий період, але не більше ніж за 28 кварталів, що передують даті розрахунку резерву, якщо кількість страхових заявлених збитків за останні чотири квартали, що передують даті розрахунку, становить менше ніж 200 заявлених збитків.

Розмір витрат на врегулювання збитків, включається до РЗЗ та обчислюється як більше з таких значень:

1)	сума витрат на врегулювання збитків на підставі документів, що підтверджують такі витрати (у разі їх наявності);
2)	відсоток від суми РЗЗ, (до врахування витрат на врегулювання збитків), який визначається як частка витрат на врегулювання збитків від суми страхових виплат (страхових відшкодувань) за останні 4 квартали, що передують даті розрахунку, за таким видом страхування.
3)	оцінка майбутніх витрат страховика на врегулювання збитків, здійснена із застосування актуарних методів (у разі здійснення такого розрахунку);
4)	відсоток від суми резерву заявлених, але не

виплачених збитків, на дату розрахунку в залежності від виду страхування:

5% - за видами добровільного страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, добровільного страхування майна та обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за внутрішніми договорами);

3% - за іншими видами страхування.

Права вимоги до перестраховиків у РЗЗ розраховуються за кожною окремою вимогою (збитком) на підставі часток страхових виплат, що підлягають компенсації перестраховиком відповідно до умов договору перестрашування та умов страхування

Резерв збитків, які виникли, але не заявлені (РЗнЗ), – оцінка обсягу зобов'язань страховика для здійснення страхових виплат, враховуючи витрати на врегулювання збитків, за незаявленими вимогами на дату розрахунку резерву.

МЕТОДИ РОЗРАХУНКУ РЗнЗ:

Актуарні методи:

- 1) ланцюговий метод (Chain Ladder);
- 2) метод Борнхюттера-Фергюсона (Bornhuetter-Ferguson);
- 3) метод Кейп-Код (Cape Code);
- 4) Мюнхенський ланцюговий метод (Munich Chain

Ladder);

5) модифікація вищезазначених актуарних методів (тобто з урахуванням впливу інфляції, факторів розвитку збитків, зміни коефіцієнтів збитковості);

6) лінійна комбінація вищезазначених актуарних методів.

Метод фіксованого відсотка.

Актуарні методи розрахунку РЗнЗ, застосовуються за наявності даних не менше ніж за 12 кварталів поспіль щодо здійснення страхових виплат з виду страхування, при цьому кількість збитків з виду страхування за цей період становить не менш 30.

Методи Борнхюттера-Фергюсона та Кейп-Код можуть бути використані за меншого обсягу даних за умови, що такі розрахунки посвідчує актуарій, який відповідає вимогам законодавства України.

Якщо при розрахунку РЗнЗ застосовують метод фіксованого відсотка, то РЗнЗ визначається у розмірі 10% від заробленої страхової премії з попередніх чотирьох кварталів, які безпосередньо передують звітній даті.

Страховик, який здійснює страхову діяльність за видом обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, для формування РЗнЗ обирає, за відповідних умов, *або метод фіксованого відсотка або метод Борнхюттера-Фергюсона*

Розмір витрат на врегулювання збитків включається до РЗнЗ та обчислюється як більше зі значень, обчислених аналогічно витрат включених до РЗЗ, крім пункту 1.

Права вимоги до перестраховиків в РЗнЗ розраховуються страховиком за тими видами страхування, за якими РЗнЗ, розрахований одним з актуарних методів.

РЗнЗ та права вимоги до перестраховиків у РЗнЗ розраховуються станом на звітну дату та не змінюються до наступної звітної дати.

Права вимоги до перестраховиків в РЗнЗ розраховуються як різниця між:

1) розміром РЗнЗ сформованим на основі даних за збитками без вирахування часток компенсацій перестраховика у збитках, та

2) РЗнЗ сформованим на основі даних за збитками з вирахування часток компенсацій перестраховика у збитках, що визначається за кожним збитком (вимогою) окремо з урахуванням умов страхування та перестраховування, та на основі чистої заробленої страхової премії.

При цьому метод, періоди настання/розвитку збитків та припущення до розрахунку РЗнЗ є однаковими.

Резерв коливань збитковості (РКЗ) призначений для компенсації майбутніх витрат страховика за видом страхування у разі перевищення коефіцієнта, що характеризує збитковість страховика з урахуванням перестраховування (коефіцієнта нетто-збитковості), над середнім значенням такого коефіцієнта.

РКЗ в обов'язковому порядку, з дотриманням встановленої методики, формує СК, яка здійснює ОСЦПВВТЗ.

Формування РКЗ здійснюється **на розсуд** страховика за іншими видами страхування або у разі, якщо коливання коефіцієнта нетто-збитковості за ОСЦПВВТЗ не є суттєвим. При цьому методика розрахунку резерву коливань збитковості може відрізнитися від установленого законодавством методу.

РКЗ вважається рівним нулю:

за будь-яким видом страхування – якщо страховик протягом останніх двох календарних років не укладав договори з такого страхування;

за ОСЦПВВТЗ – якщо коливання коефіцієнта нетто-збитковості за таким видом страхування не є суттєвим (протягом останніх 8 кварталів).

Сформований РКЗ розраховується станом на звітну дату та не змінюється до наступної звітної дати.

РКЗ за видом страхування вважається рівним нулю, якщо розрахований розмір РКЗ за таким видом страхування набуває від'ємного значення.

РКЗ за видом страхування не може перевищувати 2,25 стандартного відхилення значень коефіцієнта неттозбитковості $S_{\text{КНЗ}}$, помноженого на розмір чистої заробленої страхової премії за останній квартал ЧЗСП_М:

$$\text{РКЗ} \geq 2,25 \cdot S_{\text{КНЗ}} \cdot \text{ЧЗСП}_M.$$

Колівання коефіцієнта нетто-збитковості вважається **суттєвим**, якщо стандартне відхилення значень коефіцієнта нетто-збитковості перевищує 20 відсотків від середнього значення коефіцієнта нетто-збитковості.

Коефіцієнт нетто-збитковості за j -ий квартал за видом страхування розраховується за такою формулою:

$$\text{КНЗ}_j = \frac{\text{СВ}^n + (\text{RBNS}^n_{\text{к}} - \text{RBNS}^n_{\text{п}}) + (\text{IBNR}^n_{\text{к}} - \text{IBNR}^n_{\text{п}}) + \text{ВВ}^n}{\text{ЧЗСП}}$$

де СВ^n – страхові виплати (страхові відшкодування), нараховані у j -тому кварталі, за вирахуванням частки страхових виплат (страхових відшкодувань), нарахованої до отримання від перестраховиків у тому ж періоді;

$\text{RBNS}^n_{\text{к}}$, $\text{RBNS}^n_{\text{п}}$ – розмір РЗЗ, на кінець та початок j -ого кварталу відповідно з урахуванням включених до цього резерву витрат на врегулювання збитків, за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у РЗЗ;

$\text{IBNR}^n_{\text{к}}$, $\text{IBNR}^n_{\text{п}}$ – розмір РЗнЗ на кінець та початок j -ого кварталу відповідно з урахуванням включених до цього резерву витрат на врегулювання збитків, за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у РЗнЗ;

ВВ^n – витрати на врегулювання збитків, нараховані у j -ому кварталі, за вирахуванням частки витрат на врегулювання збитків, нараховані до отримання від перестраховиків у тому ж періоді;

ЧЗСП – чиста зароблена страхова премія за j -тий квартал. Якщо за результатом діяльності страховика за j -тий квартал такий показник має від'ємне або нульове значення, $\text{ЧЗСП} = 0$ та $\text{КНЗ}_j = 0$.

Резерв коливань збитковості (РКЗ) розраховується на звітну дату за такою формулою:

$$PKZ = PKZ_{п} + (KNZ_M - \overline{KNZ}) \cdot ЧЗСП_M,$$

де РКЗп – резерв коливань збитковості на попередню звітну дату. Якщо страховик до звітної дати не розраховував РКЗ за видом страхування, то РКЗп приймається рівним нулю;

KNZ_M – коефіцієнт нетто-збитковості за видом страхування в останньому кварталі M, що передує звітній даті;

ЧЗСП_M – чиста зароблена страхова премія за останній квартал M, що передує звітній даті. Якщо за результатом діяльності страховика такий показник має від'ємне значення, для розрахунку застосовують нуль.

Резерв катастроф (РК) формують з метою здійснення страхових виплат у разі:

- настання природних катастроф або значних промислових аварій, унаслідок яких буде завдано збитків численним страховим об'єктам;
- настання потреби здійснювати страхові виплати в сумах, що значно перевищують середні розміри збитків, узяті за основу під час розрахунку страхових тарифів.

РК формується за видами страхування, умовами яких страховик зобов'язується забезпечити страхову виплату у зв'язку зі шкодою, заподіяною внаслідок дії нездоланної сили або аварії великого масштабу.

Формування РК здійснюється на розсуд страховика за методикою, яка може відрізнятися від законодавчо встановленого методу розрахунку РК.

Якщо розрахований розмір РК за видом страхування набуває від'ємного значення, то він вважається таким, що дорівнює нулю.

3.3. Порядок формування страхових резервів лайфовими страховими компаніями

Формування резервів зі страхування життя здійснюється на підставі обліку договорів і заявлених вимог на базисі розрахунку математичних резервів, визначеному страховиком з урахуванням нормативних вимог.

Загальна величина математичного резерву дорівнює сумі резервів, розрахованих окремо за кожним договором.

РЕЗЕРВИ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	
Резерви довгострокових зобов'язань (математичні резерви)	резерв нетто-премій
	резерв витрат на ведення справи
	резерв вирівнювання
	резерв бонусів
Резерв належних виплат страхових сум	резерв заявлених, але не врегульованих збитків
	резерв збитків, що виникли, але не заявлені

Формування математичних резервів здійснюється:

1. З використанням актуарних методів
2. Okремо за кожним чинним на дату розрахунку договором / окремою застрахованою особою за договором / окремим страховим ризиком, передбаченим таким договором
3. З урахуванням темпів інфляції, якщо це передбачено договором.

На дати, наступні за днем закінчення строку страхового покриття за договором, математичні резерви вважаються нульовими.

Математичні резерви мають враховувати усі майбутні обсяги зобов'язань страховика, передбачені договором, охоплюючи:

- 1) гарантовані виплати, включаючи розміри гарантованих викупних сум, бонуси;
- 2) додаткові виплати, доступні страхувальнику (застрахованим особам, вигодонабувачам та/або іншим особам, визначених законодавством України або договором), гарантії та опції, передбачені договором;
- 3) витрати за договором, враховуючи аквізиційні витрати.

Базис розрахунку математичних резервів установлюється страховиком і враховує:

1)	демографічні показники тривалості життя (таблиці смертності);
2)	ймовірності настання ризиків певної хвороби та (або) нещасного випадку чи їх наслідків, якщо страхування на випадок настання таких подій передбачене правилами страхування;
3)	інші припущення, що можуть впливати на ймовірність настання страхових випадків;
4)	рівень дострокових розірвань (припинень) договорів;
5)	річну ставку інвестиційного доходу;
6)	очікувані витрати страховика.

Річна ставка інвестиційного доходу, не може бути меншою за розмір (величину) інвестиційного доходу, який застосовується для розрахунку страхового тарифу (розмір гарантованого інвестиційного доходу), зазначеного у договорі.

При розрахунку резервів передбачається, що актуарна вартість майбутніх страхових виплат більша, якщо умовами договору передбачено право страхувальника в майбутньому вибрати спосіб виконання страховиком зобов'язань за договором (включаючи право здійснити одноразову страхову виплату в разі досягнення застрахованою особою визначеного договором віку чи виплату ануїтету, змінити періодичність виплати ануїтету).

Актуарій СК зобов'язаний не рідше ніж на кожен рік складання річної фінансової звітності здійснювати перевірку адекватності сформованих страхових резервів та перевірку достатності резервів належних виплат страхових сум

Для перевірки адекватності сформованих резервів зі страхування життя страховик використовує поточну вартість майбутніх грошових потоків за договорами

Перевірка адекватності сформованих резервів зі страхування життя передбачає порівняння розміру сформованих резервів зі страхування життя, зменшених на розмір відповідних відстрочених аквізиційних витрат, з поточною вартістю майбутніх грошових потоків за договорами

Резерв нетто-премій є оцінкою обсягу зобов'язань СК для здійснення майбутніх страхових виплат за страховими випадками, що можуть настати після дати розрахунку.

Принципи розрахунку резерву нетто-премій

1. Здійснюється **проспективно** – як невід'ємна різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх страхових виплат (без урахування бонусів) та актуарною вартістю потоку майбутніх страхових нетто-премій.
2. Врахування індивідуальних підвищених ризиків, визначених під час андеррайтингу при укладенні та/або зміні умов договору.
3. Може здійснюватися **ретроспективно у разі**, якщо особливості таких договорів (ризиків) не можуть бути повною мірою враховані проспективно, – на підставі інформації на дату розрахунку про отримані страхові премії та витрати страховика (визнані страховиком на дату розрахунку), а також інформації про здійснені страхові виплати, якщо такі виплати впливають на розмір страхових зобов'язань страховика.

Резерв витрат на ведення справи є оцінкою обсягу зобов'язань страховика для забезпечення майбутніх витрат на ведення справи СК протягом строку дії договору, враховуючи період після сплати одноразової страхової виплати або після завершення сплати страхових премій.

Розрахунок резерву витрат на ведення справи на страхову річницю здійснюється **проспективно** – як невід’ємна різниця між актуарною вартістю потоку майбутніх витрат страховика на ведення справи із забезпечення виконання зобов’язань за договором чи пов’язаних з договором та актуарною вартістю потоку наступних надходжень тієї частини бруто-премії, що йде на покриття таких майбутніх витрат.

Резерв вирівнювання є оцінкою обсягу забезпечень з виконання страховиком зобов’язань у випадку, якщо величина страхової премії (страхового внеску, страхового платежу) за договором недостатня для забезпечення майбутніх страхових виплат.

Резерв вирівнювання розраховується в разі, якщо при розрахунку математичних резервів за договором, актуарна вартість потоку майбутніх страхових нетто-премій перевищує 97% від актуарної вартості потоку майбутніх страхових бруто-премій, обчисленої на базисі розрахунку математичних резервів.

так

інакше

дорівнює
величині такого
перевищення

не формується, а його
величина вважається
такою, що дорівнює
нулю

Резерв бонусів є оцінкою актуарної вартості додаткових зобов'язань страховика, що виникають при збільшенні розмірів страхових сум і (або) страхових виплат за результатами отриманого інвестиційного доходу та за іншими фінансовими результатами діяльності страховика (участь у прибутках страховика).

Резерв заявлених, але невикланих збитків є оцінкою обсягу зобов'язань СК для здійснення страхових виплат та виплат викупних сум, які не врегульовано або врегульовано не в повному обсязі на дату розрахунку такого резерву, охоплюючи витрати на врегулювання збитків.

Формування резерву заявлених, але невикланих збитків здійснюється за кожним випадком окремо і стосується:

- 1) заявлених вимог, які виникли у зв'язку з подіями, що мають ознаки страхових випадків, які не врегульовані або врегульовані не в повному обсязі на дату розрахунку та вимог, які виникли у зв'язку з подіями, що мали ознаки страхових випадків, та мали місце в звітному або попередніх звітних періодах, та про факт настання яких страховика повідомлено відповідно до вимог законодавства України та/або умов договору;
- 2) ризиків дожиття, крім зазначених вище, з моменту виключення обсягу страхового зобов'язання (повністю або частково) з математичного резерву і до моменту повного виконання даного страхового зобов'язання або припинення зобов'язань згідно з умовами договору або відповідно до законодавства

- настання термінів здійснення виплат ануїтету;
- настання страхового випадку за ризиком дожиття, який стався до дати розрахунку;
- достроковим припиненням дії договору або із змінами умов договору, чи виплати викупної суми;

3) витрат на врегулювання збитків за заявленими вимогами та ризиками дожиття,

Права вимоги до перестраховиків в резерві заявлених, але не виплачених збитків розраховуються за кожною окремою вимогою (збитком) на підставі часток страхових виплат, що підлягають компенсації перестраховиком відповідно до умов договору перестрашування та умов страхування.

Резерв збитків, що виникли, але не заявлені, є оцінкою грошових зобов'язань страховика, що виникли внаслідок смерті застрахованої особи, нещасного випадку та (або) хвороби щодо страхових випадків, які могли статися у звітному або звітних періодах, що передують йому, але не були заявлені на звітну дату.
Його розрахунок здійснюється актуарними методами.

3.4. Вимоги та принципи розміщення коштів страхових резервів

Кошти страхових резервів визначають як нормативний обсяг активів з метою дотримання нормативу ризиковості операцій

Принципи інвестиційної діяльності:

1) страховик зобов'язаний інвестувати лише в активи, ризики яких він може коректно визначати, відслідковувати, виміряти, контролювати, управляти ними, звітувати та належно враховувати при оцінці платоспроможності;

2) кошти повинні бути інвестовані, щоб забезпечити належний **рівень безпеки, якості, диверсифікованості, належну ліквідність і прибутковість активів**;

3) активи повинні зберігатися в місцях з дотриманням вимог фінансового моніторингу;

Страховики зобов'язані формувати інвестиційний комітет і затверджувати інвестиційну політику.

Менеджери з інвестиційної діяльності СК визначають інвестиційні можливості фінансових ресурсів, зокрема, характеристики та специфічні умови інвестування, що сприяє ефективному формуванню інвестиційної політики страхової компанії, створенню збалансованого інвестиційного портфеля, який максимально відповідає специфіці інвестованих коштів і сприяє досягненню максимального прибутку

Прийнятні активи розміщення коштів страхових резервів

1)	грошові кошти на поточному рахунку;
2)	банківські вклади (депозити) та рахунки умовного зберігання (ескроу);

3)	нерухоме майно;
4)	валютні вкладення згідно з валютою страхування;
5)	акції, облігації підприємств (крім цільових облігацій), іпотечні сертифікати, іпотечні облігації, облігації місцевих позик, облігації міжнародних фінансових організацій;
6)	державні цінні папери, у тому числі державні облігації України;
7)	права вимоги до страховиків;
8)	інвестиції в економіку України за напрямками інвестування галузей економіки, затвердженими постановою КМУ;
9)	банківські метали, в тому числі поточні та вкладні (депозитні) рахунки в банківських металах;
10)	кредити страхувальникам-фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми - для страхових резервів із страхування життя;
11)	готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених НБУ;
12)	залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах, МТСБУ;
13)	непрострочена дебіторська заборгованість за укладеними: <ul style="list-style-type: none"> - договорами страхування за окремими видами страхування в обсязі, не більше резерву незароблених премій за відповідними видами страхування; - договорами страхування та перестраховування з обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки; - договорами страхування з інших незазначених видів страхування, - в обсязі, не більше 40%

	<p>резервів незароблених премій за відповідними видами страхування;</p> <ul style="list-style-type: none"> - договорами страхування життя - у обсязі не більше частини математичного резерву, нарахованого за внесками, що сформували таку дебіторську заборгованість; - договорами перестраховування з нерезидентами, що відповідають встановленим вимогам; - договорами перестраховування, не зазначеними раніше видами, - в обсязі, не більше 20% такої дебіторської заборгованості;
15)	непрострочена дебіторська заборгованість, що виникла внаслідок розміщення грошових коштів страховика в гарантійних фондах асистанських компаній виключно з метою гарантування медичного обслуговування клієнтів страховика в медичних закладах відповідно до договорів страхування в разі настання страхових випадків в обсязі не більше 3% нормативного обсягу активів, який визначається з метою дотримання нормативу платоспроможності та достатності капіталу;
16)	непрострочена дебіторська заборгованість, що виникла внаслідок здійснення страхового відшкодування за іншого страховика за договором обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
17)	дебіторська заборгованість за нарахованими відсотками за банківськими вкладками (депозитами), цінними паперами, емітентом яких є держава;
18)	внески страховика, що є учасником фінансової групи (ФГ), до статутних капіталів інших страховиків-учасників цієї ФГ в обсязі,

	встановленому законодавством, за умови виконання такою ФГ вимог до регулятивного капіталу, встановлених законодавством;
19)	активи з права користування відповідно до міжнародного стандарту фінансової звітності 16 «Оренда» у розмірі, що не перевищує розміру відповідного орендного зобов'язання.

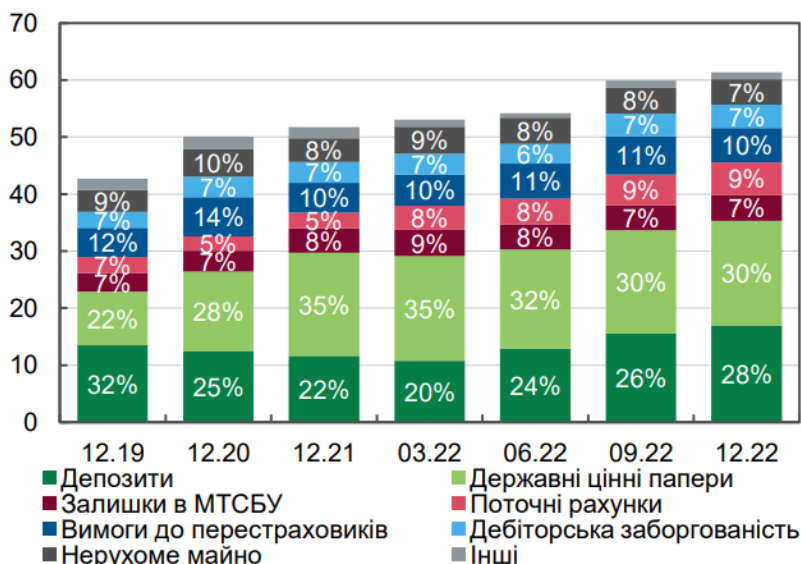

Рис.1. Структура прийнятних активів на покриття резервів страховиків в Україні за період 2019-2022 рр., млрд грн. [за даними НБУ]

З метою захисту страхувальників від невиконання страховиком зобов'язань державний наглядовий орган установлює контроль над інвестиційною діяльністю СК. Національним законодавством, відповідно до Директив ЄС, установлені розміри обсягів інвестицій страхових резервів у відповідні активи, вимоги до прийнятних активів, нормативи ризиковості операцій, якості активів.

Показники оцінки рівня інвестиційного потенціалу страховика:

1. Показники доходності власного капіталу, інвестицій, розміщення страхових резервів.
2. Показники ліквідності активів, покриття ліквідними активами страхових резервів.
3. Показники диверсифікації: показник участі в капіталі, показник частки страхових резервів у активах.
4. Показники динаміки: показник зростання активів, зростання інвестиційного портфеля.

Завдання та запитання до теми:

1. Розкрийте основні законодавчі вимоги до формування резервів страховими компаніями.
2. Схематично відобразіть порядок формування страховиком страхових резервів зі страхуванням життя.
3. Схематично відобразіть порядок формування страхових резервів страхової організації, яка займається ризиковими видами страхуванням та подайте їх характеристику.
4. Охарактеризуйте методи розрахунку розміру резерву незароблених премій.
5. Охарактеризуйте призначення резерву коливань збитковості.
6. Розкрийте мету формування резерву катастроф.
7. Розкрийте складові резерву довгострокових зобов'язань.
8. Охарактеризуйте складові резерву належних виплат страхових сум.
9. Розкрийте умови розміщення коштів страхових резервів. Якими категоріями активів вони мають бути представлені?
10. Проаналізуйте активи страхової компанії (на вибір)

11. Розкрийте зміст актуарної функції страхової компанії в сучасних умовах
12. Визначіть особливості формування страхових резервів з ОСЦВВТЗ.
13. Охарактеризуйте особливості інвестиційної діяльності нон-лайфових страховиків.
14. Розкрийте особливості сучасних активів для розміщення тимчасово вільних коштів страховиків.
15. Яке призначення страхових резервів?
16. Якими нормативними документами регулюється порядок формування та розміщення страхових резервів страховиками?
17. За допомогою яких методів здійснюється розрахунок страхових резервів нон-лайфових страховиків?
18. За допомогою яких методів здійснюється розрахунок страхових резервів лайфових страховиків?
19. Який документ визначає внутрішній порядок формування страхових резервів конкретних страховиком?
20. Які вимоги до розміщення коштів страхових резервів?
21. Яка категорія прийнятних активів є найбільш поширеною серед страховиків України?

**Теми індивідуальних науково-пошукових завдань,
повідомлень, доповідей**

1. Особливості інвестиційної діяльності страховиків Європи, Америки, Японії, Близького Сходу.
2. Сучасні методи модифікації актуарних методів для розрахунку страхових резервів.
3. Порядок обліку витрат страховика при формуванні страхових резервів.
4. Порядок перевірки адекватності страхових резервів.
5. Прогнозна аналітика: визначення, типи моделей і використання.

Тестові завдання

1. Здійснюючи страхову діяльність страховики зобов'язані формувати:

- а) грошові запаси;
- б) статутний фонд;
- в) страхові резерви;
- г) додатковий капітал;
- д) жодної правильної відповіді.

2. Активи, якими можуть бути представлені кошти страхових резервів ЛИШЕ лайфових страховиків, це –:

- а) грошові кошти на поточному рахунку;
- б) державні облігації України;
- в) непрострочена дебіторська заборгованість;
- г) кредити страхувальникам-фізичним особам у межах викувної суми;
- д) жодної правильної відповіді.

3. Компанії, що здійснюють усі інші види страхування, крім страхування життя формують:

- а) грошові запаси;
- б) математичні резерви;
- в) технічні резерви;
- г) додатковий фонд;
- д) жодної правильної відповіді.

4. Методом формування резерву незароблених премій є:

- а) когнітивний;
- б) фіксованого відсотка;
- в) ланцюговий;
- г) коефіцієнта збитковості;
- д) жодної правильної відповіді.

5. Серед методів формування РЗнЗ немає:

- а) метод фіксованого відсотка;
- б) ланцюговий метод;
- в) метод коефіцієнта збитковості;
- г) усі відповіді правильні;
- д) жодної правильної відповіді.

6. Резерв коливань збитковості формується страховиками:

- а) в обов'язковому порядку;
- б) на розсуд страховика;
- в) тими, які здійснюють страхування життя;
- г) тими, які здійснюють ОСЦПВВТЗ;
- д) жодної правильної відповіді.

7. Якщо при розрахунку РЗнЗ застосовують метод фіксованого відсотка, то резерв дорівнює:

- а) 10% від заробленої страхової премії з попередніх чотирьох кварталів, які безпосередньо передують звітній даті;
- б) 20% математичних резервів;
- в) добутку коефіцієнта неттозбитковості та розміру чистої заробленої страхової премії за останній квартал;
- г) нулю;
- д) жодної правильної відповіді.

8. Нон-лайфований страховик не формує:

- а) резерв незароблених премій;
- б) резерв катастроф;
- в) резерв заявлених, але не виплачених збитків;
- г) резерв вирівнювання;
- д) жодної правильної відповіді.

9. Страховики формують математичні резерви за:

- а) видами ризикового страхування;
- б) статистичними даними;
- в) кожним чинним договором/застрахованою особою;
- г) обсягом зібраних страхових премій;
- д) жодної правильної відповіді.

10. Якщо при розрахунку РЗнЗ застосовують метод фіксованого відсотка, то резерв дорівнює:

- а) 10% від заробленої страхової премії з попередніх чотирьох кварталів, які безпосередньо передують звітній даті;
- б) 20% математичних резервів;
- в) добутку коефіцієнта неттозбитковості та розміру чистої заробленої страхової премії за останній квартал;
- г) нулю;
- д) жодної правильної відповіді.

11. Найменш ризикові активи для інвестування :

- а) державні облігації;
- б) акції підприємств;
- в) інвестування в економіку країни;
- г) непрострочена дебіторська заборгованість;
- д) жодної правильної відповіді.

12. Інвестиційна діяльність страховики формується під впливом:

- а) кон'юнктури фондового ринку;
- б) специфіки страхового портфеля;
- в) точності актуарних розрахунків;
- г) законодавчих вимог;
- д) усі відповіді правильні.

13. Найбільш популярною категорією інвестиційних активів серед страховиків в Україні є:

- а) державні облігації;
- б) акції АТ «Нібулон»;
- в) банківські вклади (депозити);
- г) нерухомість;
- д) усі відповіді правильні.

14. Інвестиційна політика страховика – це:

- а) вкладання коштів в різні активи;
- б) задокументовані критерії, процеси та процедури впровадження інвестиційної стратегії;
- в) порядок вибору активів для інвестування;
- г) порядок залучення коштів для розвитку діяльності;
- д) жодної правильної відповіді.

15. Який метод формування РЗнЗ базується на оцінці величини остаточного збитку, що прогнозується за допомогою коефіцієнта збитковості та заробленої страхової премії?:

- а) ланцюговий метод;
- б) метод Борнхюттера-Фергюсона;
- в) метод Кейп-Код;
- г) Мюнхенський ланцюговий метод;
- д) жодної правильної відповіді.

16. Різновид цінних паперів у вигляді платіжного зобов'язання, контракту між емітентом, інвестором і фінансовими посередниками – це:

- а) акції;
- б) євробонди;
- в) бонди катастроф;
- г) іпотечні сертифікати;
- д) жодної правильної відповіді.

Практичні завдання

Завдання 1. Сума заявлених у зв'язку зі страховими випадками претензій за звітний період склала 560 тис. грн. Розмір страхових виплат – 780 тис. грн. Неврегульовані претензії за перед звітний період – 140 тис. грн. Визначте резерв заявлених, але не врегульованих збитків.

Завдання 2. Визначити частку перестраховиків у резерві незароблених премій станом на 10 січня, якщо у 1-му кварталі попереднього року до страховика надійшло 340 тис. грн. страхових премій, у 2-му кварталі – 270 тис. грн., у 3-му кварталі – 920 тис. грн. і у 4-му кварталі – 680 тис. грн., при цьому у листопаді страхувальнику було повернуто 50 тис. грн. страхових премій.

Завдання 3. Розрахувати розмір резерву катастроф за станом на 01.01.2023, якщо відомо, що з 01.01.2013 по 31.12.2022 р. страховиком було:

- зароблено страхових премій – 10,7 млрд грн.,
- здійснено страхових виплат (страхові відшкодування) – 2,38 млрд грн.,
- сформовано розмір резерву заявлених, але не виплачених збитків, на кінець (1,437 млн. грн.) та початок (897 млн. грн.) розрахункового періоду відповідно;
- сформовано розмір резерву збитків, які виникли, але не заявлені, на кінець розрахункового періоду – 478 тис. грн.

Завдання 4. Розрахувати резерв заявлених, але не виплачених збитків, якщо сума заявлених у зв'язку зі страховими випадками претензій за звітний квартал становила 4,1 млн. грн. Розмір здійснених виплат страхового відшкодування за даний період – 3,95 млн. грн.

Невиплачені збитки за періоди, що передують звітному – 2,35 млн. грн.

Завдання 5. Перевірити відповідність нормативу ризиковості операцій активів нон-лайфового страховика, якщо відомо:

Обсяг страхових резервів – 619 млн грн.

Банківські рахунки – 73,9 млн. грн.

Нерухоме майно – 11,152 млн. грн.

Права вимоги до перестраховиків-резидентів – 100,7 млн. грн., у тому числі у резервах незароблених премій – 65,462 млн. грн.

Використана література

1. Братюк В. П. Інвестиційна діяльність страхових компаній. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. №17. С. 69–71.

2. Денисенко М. П. Інвестиційна діяльність страхової компанії: проблеми та напрями активізації. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6640>.

3. Закон України «Про страхування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>

4. Матвійчук Л. О. Економічна сутність та методичні підходи до формування страхових резервів із страхування життя. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія Економіка*. 2014. №2. С. 108–110.

5. Мілошевич Н. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С. 758–763.

6. Основи актуарних розрахунків : навчальний посібник. Київ: «ВД «Професіонал», 2008. 480 с.

7. Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій

страховика : Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 173 07.06.2018 № 850 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18>

8. Приказюк Н. В. Підходи до формування технічних резервів страхових організацій: вітчизняні реалії та світові вимоги. *Проблеми економіки*. 2017. №1. С. 351–356

9. Самошкіна І. Д. Особливості формування резервів страхових компаній. *Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2016. №11. С. 786–789.

10. Світлична О. С. Управління фінансами страхових організацій. Одеса: Атлант, 2015. 258 с.

ТЕМА 4. ДОХОДИ, ВИТРАТИ ТА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ СТРАХОВИКА

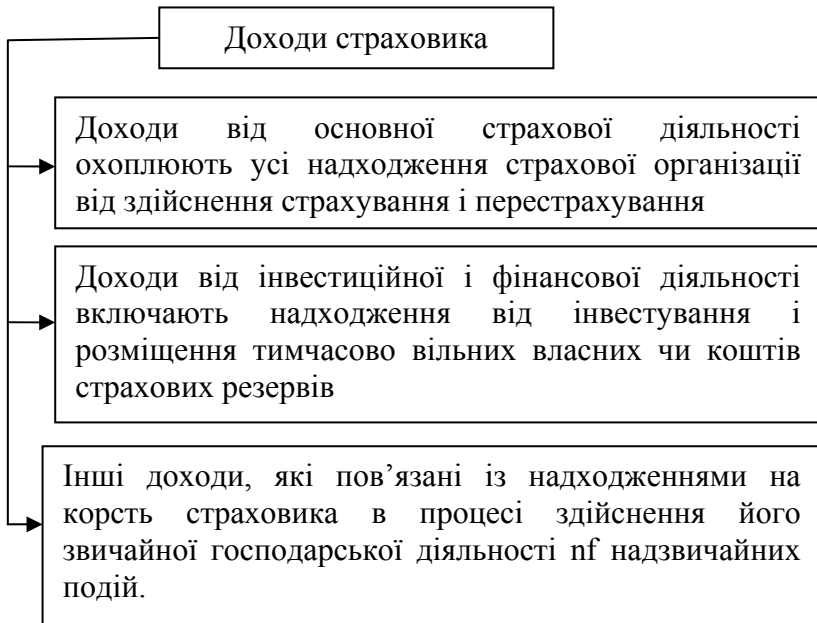
- 4.1. Доходи СК: склад, структура, джерела формування.
- 4.2. Витрати СК: склад і структура.
- 4.3. Основи формування прибутку у non-life -страхових компаній.
- 4.4. Специфіка формування прибутку у life -страхових компаній.
- 4.5. Механізм оподаткування прибутку СК.

4.1. Доходи СК: склад, структура, джерела формування

Під час засвоєння цієї теми важливо з'ясувати джерела доходів і витрат страховика у відповідності до видів діяльності, які він здійснює, а також порядок формування та використання його прибутку. Особливу увагу треба звернути на порядок оподаткування страхової діяльності, враховуючи його відмінності та специфіку, порівнюючи з іншими галузями господарської діяльності.

Головна специфіка страхової діяльності порівняно з сферою виробництва полягає у тому, що товаровиробник спершу здійснює витрати на виготовлення продукції, а після за рахунок виручки від її реалізації їх компенсує. Страхова організація спершу має акумулювати кошти від страхувальника, забезпечуючи формування необхідного страхового фонду і тільки згодом несе витрати, які пов'язані з компенсацією збитків за укладеними страховими договорами. Тобто, страхувальник сплачує наперед за страховий захист – ця особливість дає змогу страховій компанії накопичити фінансові ресурси ефективно їх використовувати на ринках капіталу, здійснювати інвестування.

Двоїтий характер діяльності страхової організації, що забезпечується шляхом одночасного здійснення страхової та інвестиційної діяльності, визначає специфіку структури його доходів.

Доходи від основної (страхової) діяльності – це первинні доходи страхової організації, до яких належать всі надходження, пов'язані з наданням страхового захисту через страхування та перестраховування. Саме на отримання цих доходів розраховує страхова компанія, яка обрала своєю діяльністю надання страхових послуг за обумовлену плату.

Зазначимо, що найбільший обсяг надходжень у страхової компанії – це оплата страхової послуги, тобто страхова премія. Її споживач страхової послуги повинен передати страховій компанії відповідно до умов укладеного

страхового договору чи вимог чинного законодавства. Укладений договір набуває чинності тільки після сплати страхової премії повністю або частинами, якщо передбачено договором страхування.

Найважливішим обов'язком страхувальника при виконанні умов договору страхування є своєчасна оплата страхової премії на користь страховика. Надходження страхової премії запускає в рух механізм страхового захисту.

Розмір страхової премії залежить від розміру страхової суми, помноженої на розмір страхового тарифу.

Розмір страхової суми встановлюється законодавчими актами, коли мова йде про обов'язкові види страхування, або визначається сторонами страхування за взаємозгодою. У майновому страхуванні особливістю при встановленні страхової суми є врахування вартості майна, зменшеної на знос. Величина страхової суми не лімітується в особистому страхуванні, адже життя, здоров'я, працездатність не можуть бути оцінені вартісно. Тому розмір страхової суми залежить від можливостей страхувальника сплачувати страхову премію, його купівельної спроможності оплатити страхову послугу.

Під час укладання договору страхування відповідальності існує складність у визначенні і страхової суми і відповідно їй премії. Тому в таких умовах встановлюється ліміт страхової суми, який може відрізнитися від розміру заподіяного збитку, однак ним обмежується розмір страхових виплат зі сторони страховика за кожним конкретним договором.

Страховий тариф – це ставка страхової премії з одиниці страхової суми або з вартості об'єкта страхування за визначений період страхування являє собою страховий тариф, який складається з тарифа-брутто та тарифа-нетто. Тариф-брутто складається з тарифа-нетто (забезпечує виплату страхової суми і страхового відшкодування, а також формування страхових резервів) та навантаження, що підрозділяється на витрати на проведення страхування та прибуток. Тариф-нетто та витрати на проведення страхування становлять собівартість страхової послуги.

Отже, доходи від страхової діяльності є первинними доходами СК.

Іншим джерелом доходів є комісійні винагороди за передачу ризиків з перестраховання.

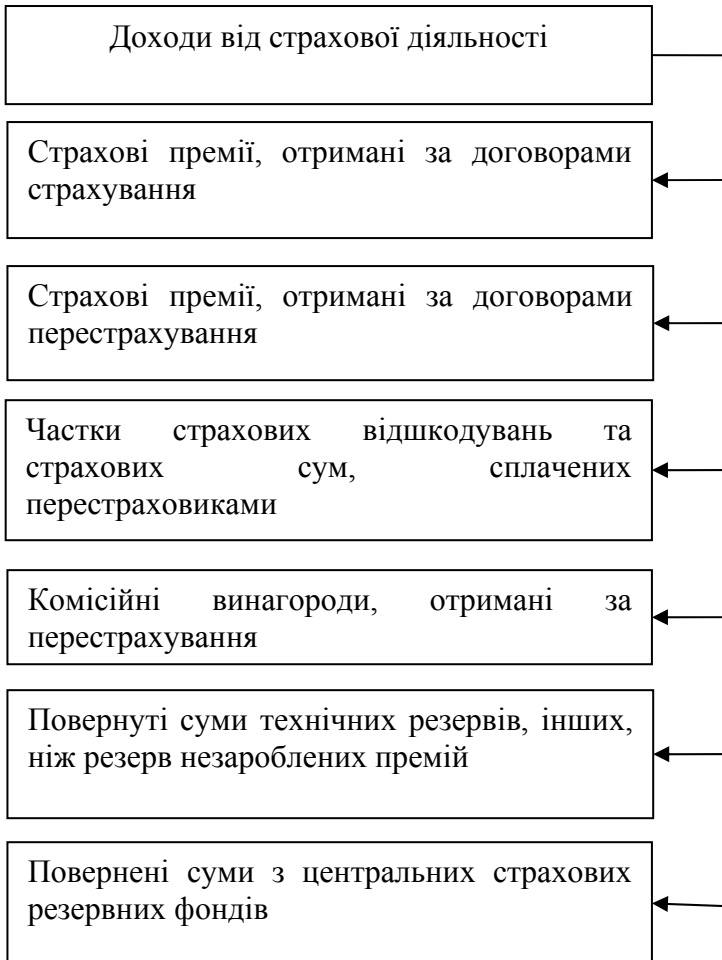
Страховик є посередником між перестраховиком та страхувальником, а відповідно на нього покладаються всі витрати, що пов'язані з укладанням договору страхування, але укладаючи угоду перестраховання, даний страховик надає можливість перестраховикові одержати частину додаткового доходу у вигляді деякої складової страхової премії.

Джерела додаткового доходу від страхової діяльності:

- 1) частка від розміру страхових сум і страхових відшкодувань, які сплачені перестраховиками;
- 2) поверненні суми із централізованих страхових резервних фондів;
- 3) поверненні суми технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій.

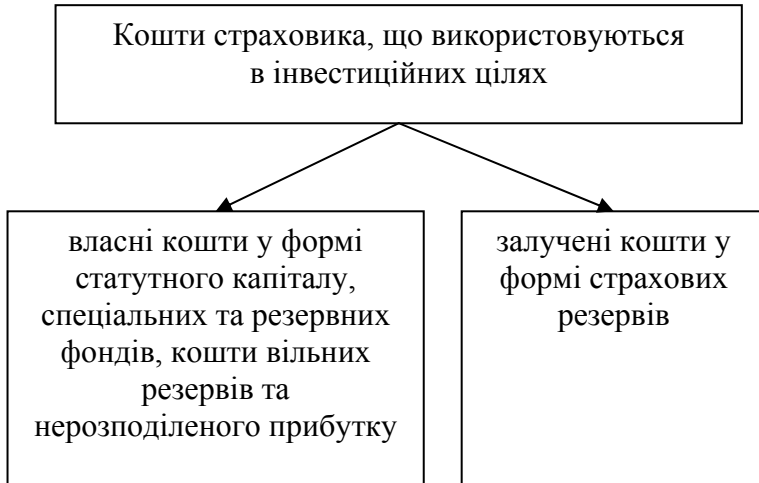
Узагальнимо склад доходів від страхової діяльності.

Доходи від інвестиційної діяльності є похідними від первинних доходів страховика. Акумулюючи доходи від страхової діяльності, страхова організація має можливість деякий час розпоряджатися грошовими ресурсами, отриманими від страхувальників та інвестувати їх у різні галузі.

Регламентування дій страховика у сфері інвестиційної діяльності пов'язане з характером коштів, які використовуються для інвестування.

У своєму розпорядженні страховик має такі кошти:

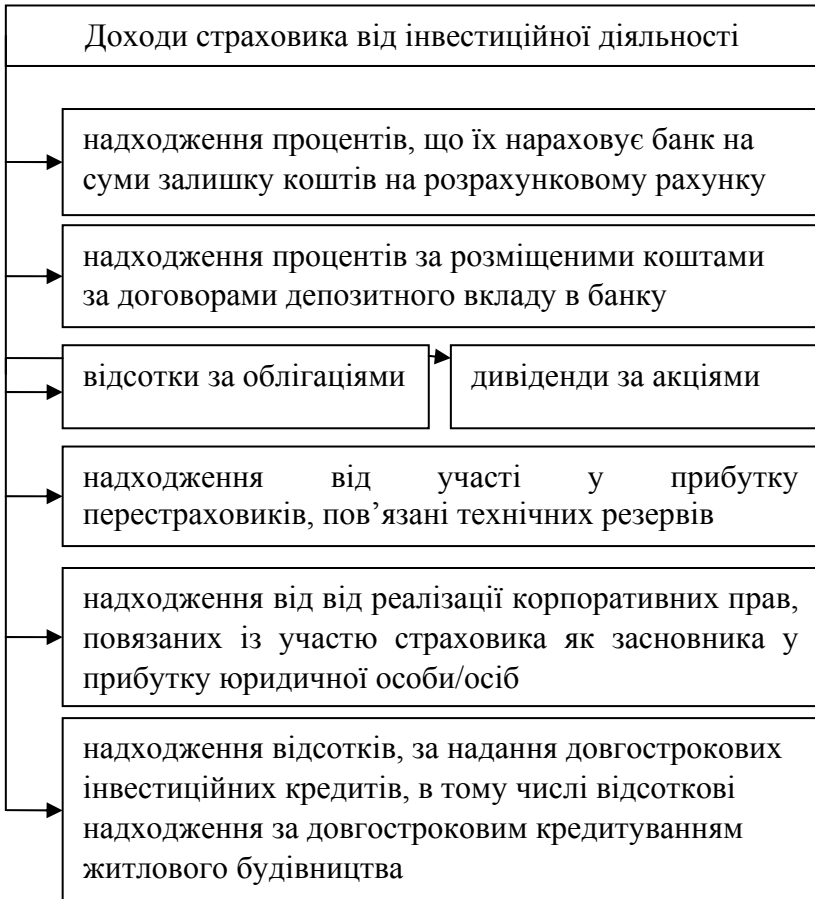
Інвестування коштів, які належать до першої групи, не регламентується законодавчо, а здійснюється страховиком на власний розсуд.

Інвестування коштів другої групи строго регламентується на законодавчому рівні через те, що зазначені джерела страхових резервів не є власністю страховика, а лише у його тимчасовому розпорядженні як взяті зобов'язання страховика перед страхувальником щодо наданого страхового захисту.

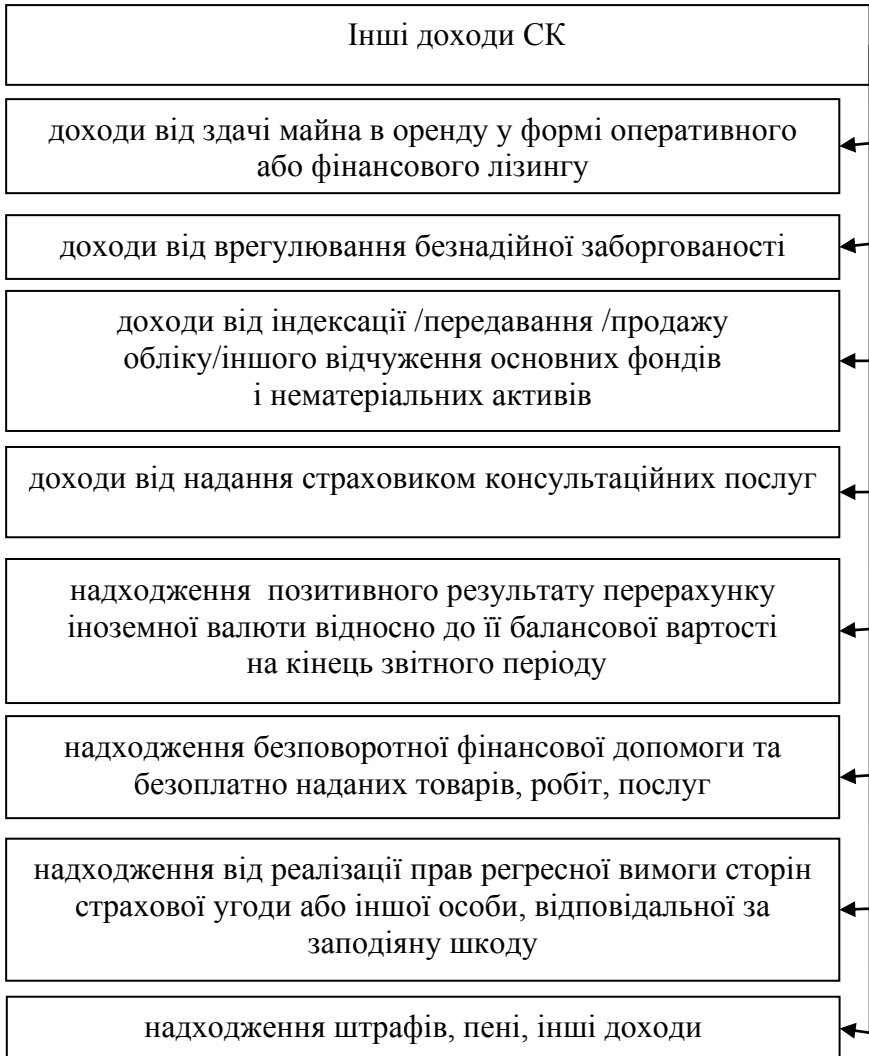
Страхова компанія у відповідності до законодавства має право робити за рахунок тимчасово вільних коштів страхових резервів як капітальні, так і фінансові інвестиції. Однак можливості капітальних інвестицій обмежуються правом придбання нерухомого майна. Значно різноманітнішими є можливості страховика відносно фінансових інвестицій.

Страховик має право вкладати кошти страхових резервів у придбання цінних паперів.

Оскільки обмеження в інвестуванні та розміщенні тимчасово вільних коштів поширюються лише на кошти страхових резервів, то можна виділити такі доходи страховика від цих операцій:

Наступна група – це інші доходи, джерела їх формування не пов’язані із специфікою страхової діяльності і такі самі, як однотипні доходи інших суб’єктів господарювання.

Зауважимо, що усі вище наведені надходження грошових коштів, що є джерелами доходів страховика, в цілому не відіграють суттєвої ролі порівняно з доходами від основної та інвестиційної діяльності

Проте, в окремі періоди, страховик може мати значні суми доходів від реалізованих прав регресної вимоги до страхувальника або третьої особи, відповідальної за заподіяний збиток.

В окремі періоди страховик може мати значний обсяг доходів від операцій лізингу (оренди), якщо в структурі активів є такі, які можуть приносити такі доходи.

Підсумуємо, метою діяльності страхової компанії (СК) є отримання прибутку шляхом надання юридичним і фізичним особам послуг для забезпечення страхового захисту їх майнових інтересів.

При цьому, для забезпечення своєї діяльності страховик формує і використовує кошти страхового фонду з метою покриття збитків страхувальників, компенсації власних витрат з проведення страхових операцій та одержання прибутку.

Крім того, в умовах ринкових відносин страховик вкладає тимчасово вільні кошти в інвестиційну діяльність, що приносить йому прибуток, та може здійснювати операції, як і будь-який інший суб'єкт господарювання, не пов'язані зі специфікою страхування.

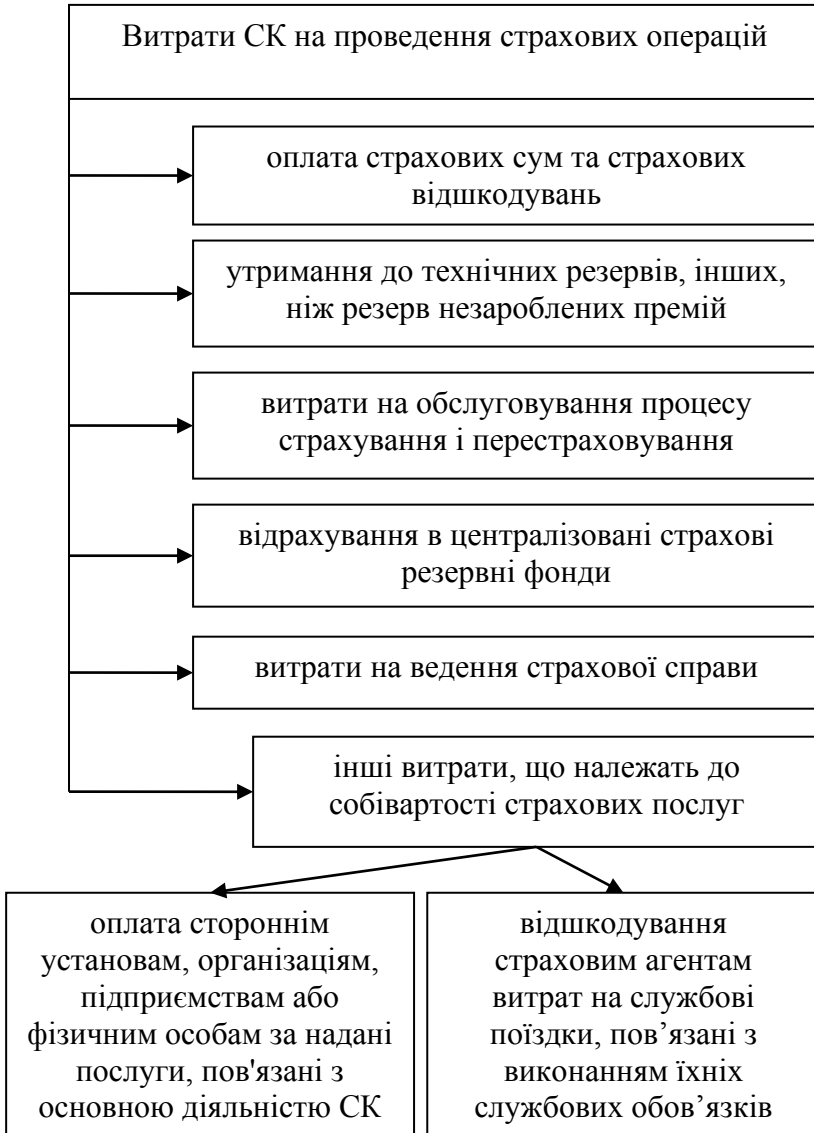
4.2. Витрати СК: склад і структура

Витрати страхової компанії теж пов'язані із двоїтим характером її діяльності. Більш, ніж 90% загальної суми витрат страхової організації припадає, безумовно, на **витрати від проведення страхових операцій**, які є неоднорідні. Усю їх сукупність економічним змістом можна поділити на три великі групи:

Дві останні наведені групи витрат об'єднуються у «витрати на ведення справи».

Узагальнимо складові витрат СК, пов'язані із страховою діяльністю.

Найсуттєвіша стаття витрат страхової компанії – виплати страхових сум та страхових відшкодувань.

Виплати страхових відшкодувань і страхових сум – це витрати страхової компанії, які відповідно до структури тарифної ставки, покриваються страховими нетто-преміями.

Згідно із Законом України «Про страхування»:

«страхове відшкодування – це грошова сума, яка виплачується страховиком за умовами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку» [1]. Нагадаємо: виплату за умовами страхування життя, медичного, пенсійного, страхування від нещасних випадків та інших видів особистого страхування називають не «страховим відшкодуванням», а «страховою сумою».

Застосування неоднакових термінів пов'язане з тим, що під відшкодуванням розуміють компенсацію матеріальних збитків, що мають грошову оцінку. Що ж до шкоди, заподіяної здоров'ю, працездатності людини, або втрати нею життя, то такі збитки не можна оцінити у грошовій формі – виплата «страхової суми» трактується як фінансова допомога застрахованому або його родичам. У майновому страхуванні чи страхуванні відповідальності мова йде про компенсацію страховиком матеріальних збитків. Тому й називається вона **страхове відшкодування**.

Страхове відшкодування, відповідно до чинного законодавства, не може перевищувати прямий збиток, якого зазнав страхувальник. Непрямі збитки вважаються застрахованими, якщо це передбачено умовами договором страхування.

У разі, коли у майновому страхуванні маємо «недострахування», тобто страхова сума не відповідає повній вартості застрахованого об'єкта, а складає лише певну частку цієї вартості, страхове відшкодування виплачується в такій самій частці від визначених за страховим випадком збитків.

При цьому використовується пропорційна система страхового забезпечення. Якщо ж договором страхування передбачене використання іншої системи, то відшкодування відбувається за схемою, погодженою страховою угодою – непропорційної відповідальності.

Пропорційної відповідальності:

$V=Z*CC/O$, де
V-розмір відшкодування;
Z – фактична сума збитків;
CC – страхова сума;
O – вартісна оцінка об'єкта страхування.

Системи страхового забезпечення

Непропорційної відповідальності:

- першого ризику;
- дробної частки;
- граничного страхового забезпечення;
- за відновною вартістю;
- з франшизою.

Страхову виплату страховик здійснює згідно з договором страхування або керуючись законодавством **на підставі заяви** страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) **і страхового акта** (аварійного сертифіката), що складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) **у формі, яку визначає сам страховик.**

Страхова організація у разі настання страхового випадку може самостійно з'ясувати причини його настання, а у разі необхідності – робити запити до установ і організацій: комерційних банків, правоохоронних органів, медичних та інших закладів, які володіють інформацією про конкретний страховий випадок.

Українське законодавство зобов'язує підприємства, організації та установи надсилати відповіді на запитовану страховими компаніями інформацію, в тому числі і про дані комерційної таємниці, за які страхова компанія несе відповідальність щодо їх не розголошення.

Заслуговує уваги вчасність виплати страхувальнику / застрахованому / правонаступнику страхових відшкодувань і страхових сум страховою компанією відповідно до передбаченого договором терміну.

У разі порушення зобов'язань щодо належного оформлення документів по страховому випадку, здійснення своєчасної виплати – страховик несе майнову відповідальність, розмір виплат неустойки (штрафу, пені) визначається договором страхування.

Форми страхової виплати: готівкова та безготівкова.

Зокрема, громадянам – **фізичним особам** – страхові виплати передбачені як у готівковій, так і безготівковій формах: безпосередньо в касі страховика; банківським переказом на рахунок отримувача; переказ за місцем роботи фізичної особи.

Суб'єкти господарювання – **юридичні особи** отримують виплати страхових відшкодувань безготівково шляхом переказу визначених сум з банківського рахунка страхової організації на банківський рахунок страхувальника.

Якщо має місце дострокове припинення договору страхування, згідно з чинним законодавством України забороняється повернення коштів готівково, якщо страхову премію було внесено безготівково.

До загального обсягу страхових виплат можуть також включатися суми відшкодування витрат, які страхувальник затратив, щоб запобігти збиткам або зменшити їх.

Структура витрат на обслуговування процесу страхування і перестраховування за практикою західних СК

Аквізаційні – це витрати, пов’язані із залученням клієнтів СК, укладанням нових страхових угод

Інкасаційні – це витрати, пов’язані з обслуговуванням обігу страхових премій у готівковій формі

Ліквідаційні – це витрати, що пов’язані з урегулюванням збитків

Склад аквізаційних витрат:

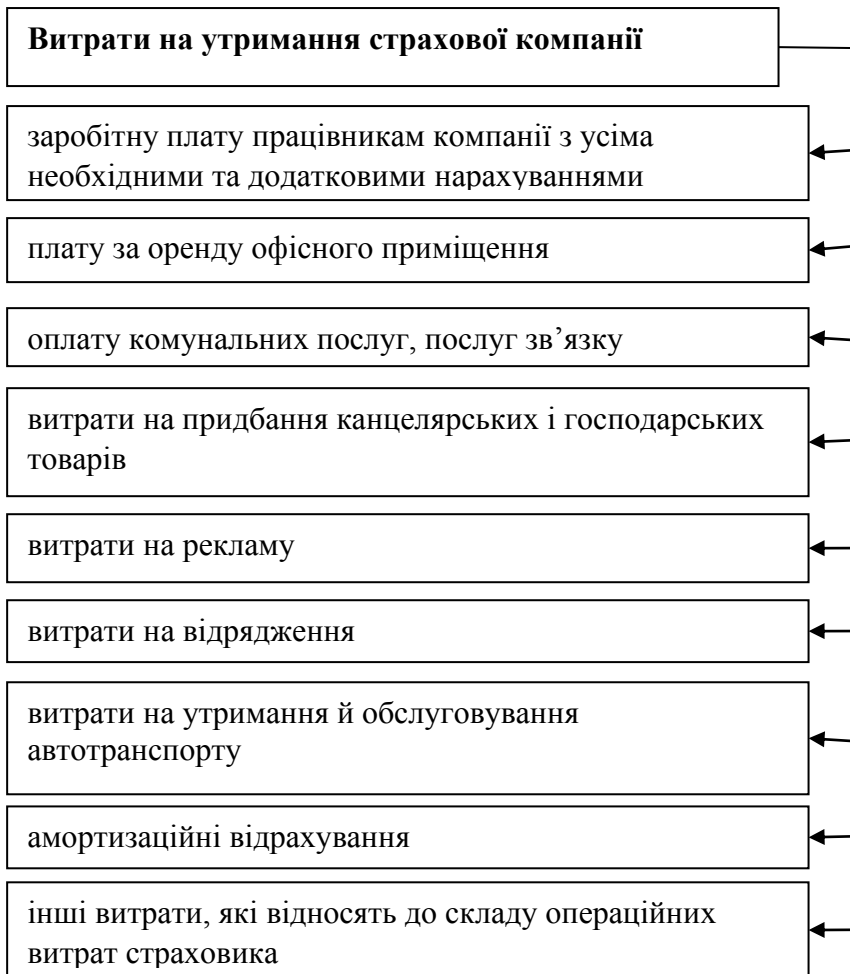
- 1) оплачування послуг, пов'язаних із розробкою умов, правил страхування, здійснення актуарних розрахунків;
- 2) оплата комісійних винагород страховим агентам та страховим брокерам за укладання й обслуговування страхових договорів;
- 3) виплати страховим агентам витрат на службові поїздки, які стосуються виконання професійних обов'язків;
- 4) ооплачування послуг фахівців, які оцінюють ризики, прийняті на страхування;
- 5) витрати, пов'язані із виготовленням бланків страхової документації;
- 6) витрати на рекламні заходи.

Склад інкасаційних витрат:

- 1) оплата роботи службовців страховика, які забезпечують отримання страхових премій від страхувальників у готівковій формі;
- 2) витрати, пов'язані із виготовленням бланків квитанцій і відомостей щодо отримання страхових премій;
- 3) витрати, пов'язані з оплатою послуг банківських установ щодо інкасації отриманих страхових премій.

Склад ліквідаційних витрат:

- 1) відшкодування вартості послуг фахівців із з'ясування причин страхового випадку, визначення розміру завданих об'єкту/ам страхування збитків;
- 2) витрати, пов'язані з нагромадженням відповідної інформації;
- 3) відшкодування послуг банківських установ щодо забезпечення виплат страхового відшкодування;
- 4) оплата проїзду аварійного комісара та інших експертів до місця настання страхового випадку і назад;
- 5) компенсація судових витрати;
- 6) поштово-телеграфні витрати з даної страхової події;
- 7) відрахування до резерву збитків.

З огляду на структуру тарифної ставки зауважимо, що витрати на обслуговування процесу страхування і перестраховування та витрати на утримання страхової компанії, тобто всі витрати на ведення справи звичайно становлять 20-25% страхового тарифу, тоді як на виплати страхових сум і страхового відшкодування припадає близько 60-80%.

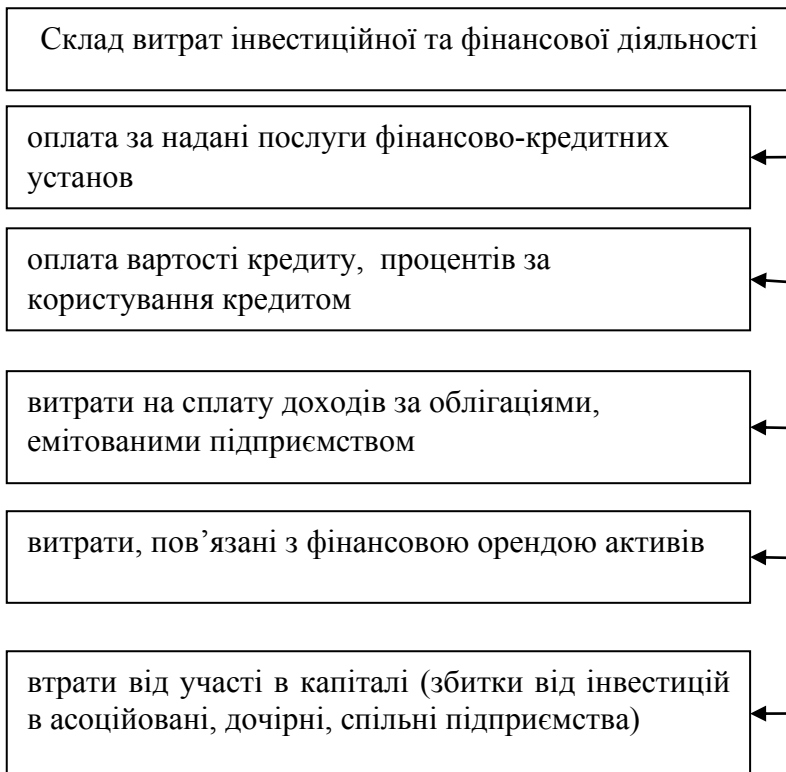
Склад витрат страховика за чинним українським законодавством:

- виплати страхових сум і страхових відшкодувань;
- відрахування до централізованих страхових резервних фондів (до Моторного (транспортного) страхового бюро України);
- відрахування до технічних резервів, інші, ніж резерв незароблених премій;
- витрати, пов'язані із проведенням процесу страхування (тобто звичайні витрати на утримання компанії та здійснення її основної діяльності).

Окрім витрат, які забезпечують виконання страховиком його основної діяльності (страхування і перестраховування) і на основі яких визначається собівартість страхової послуги, страхова компанія має **витрати, пов'язані із забезпеченням інвестиційної та фінансової діяльності**, – це витрати з управління активами та пасивами.

Характер цих витрат залежить від конкретних видів і структури активів і пасивів страховика.

Порівняно з доходами від інвестиційних операцій, ці витрати виглядають досить незначними, проте вони існують, як і витрати, пов'язані з одержанням доходів від іншої звичайної операційної діяльності та надзвичайних операцій. Усі перелічені види витрат страхова компанія бере до уваги при визначенні фінансових результатів своєї діяльності.

4.3. Основи формування прибутку у non-life -страхових компаній

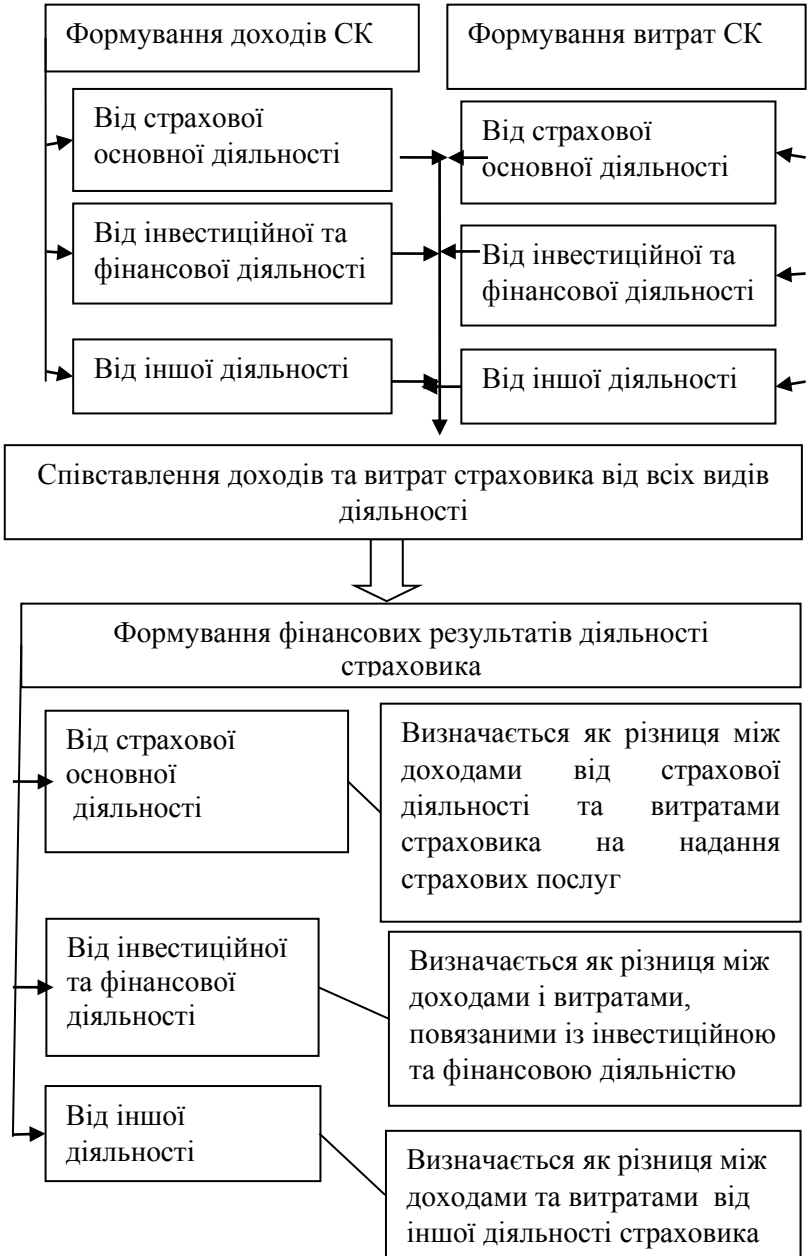
Прибуток страхової компанії – це позитивний фінансовий результат діяльності страхової компанії за конкретний звітний період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік).

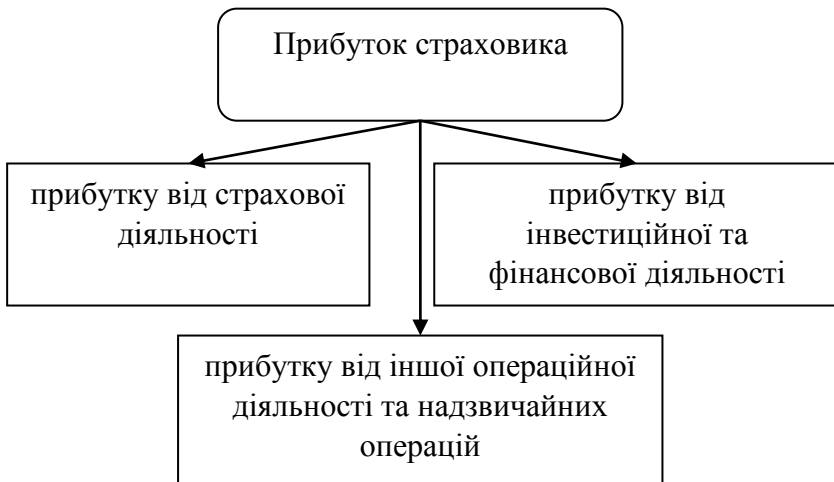

Фінансовий результат являє собою вартісну оцінку підсумків господарської діяльності страхової організації та обчислюється шляхом **різниці між отриманими доходами і зазнаними витратами.**

Фінансовий результат може мати додатний характер і набуває форми прибутку, або є мати від'ємне значення, в тому випадку, коли СК отримала збитки.

Крім основної страхової діяльності, страхова компанія активно здійснює інвестиційну та фінансову діяльність, а також звичайну діяльність як суб'єкт господарювання, тому прибуток страховика є **підсумком додатніх фінансових результатів усіх перелічених видів діяльності.**

Прибуток від діяльності з ризикового страхування вираховується як різниця між доходами від страхової діяльності та відповідними витратами страховика, склад яких окреслений чинним законодавством України.

$$\text{Псд} = \text{Д} - \text{В}$$

Для страхової компанії надзвичайно важливо моніторити, аналізувати, контролювати фінансові результати від страхової діяльності – це дає змогу оцінити ефективність його роботи на ринку страхування; приймати рішення щодо розміру спеціальних і резервних фондів, вільних резервів; мати змогу виплачувати дивіденди засновникам та акціонерам; формувати фінансову звітність.

На основі розглянутих у попередніх питаннях складових доходів і витрат, розширимо формулу обчислення прибутку від страхової діяльності:

$$\text{ПСД}=(\text{ЗП} +\text{КП} +\text{ВП} +\text{ПЦР} +\text{ПТР})-(\text{ВС}+\text{ВЦР}+\text{ВТР}+\text{ВВС})$$

де ЗП – зароблені страхові премії за договорами страхування і перестраховання;

КП – комісійні винагороди за перестраховання;

ВП – частки страхових виплат, сплачені перестраховиками;

ПЦР – повернені суми із централізованих страхових резервних фондів;

ПТР – повернені суми з технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій;

ВС – виплати страхових сум та страхових відшкодувань;

ВЦР – відрахування в централізовані страхові резервні фонди;

ВТР – відрахування в технічні резерви, інші, ніж резерв незароблених премій;

ВВС – витрати на ведення справи (адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати).

Страхові премії як найвагоміша складова доходів страховика являють собою плату за страхову послугу, яка оплачується страхувальником на користь страховика.

Зазначимо, що оплата страхової премії передуює виникненню зобов'язання страховика перед страхувальником щодо страхової виплати. А тому страхова організація має право користуватися всією сумою отриманих страхових премій на власний розсуд, у тому числі для поточного інвестування з метою одержання інвестиційного доходу. Однак при обчисленні прибутку від страхової діяльності, не увесь обсяг отриманих страхових премій розглядається доходом страховика.

Отримана премія має перетворитися у зароблену премію.

Нагадаємо, страхування – це економічні відносини з приводу надання страховиком страхової послуги у формі гарантії страхового захисту на певний період часу. Саме тому з початком дії страхової угоди, отриману страховиком страхову премію не можна одразу вважати доходом страховика.

Премія страховика за договором страхування має перетворитися на дохід поступово, пропорційно до скорочення терміну дії страхового договору. Оскільки в переважній більшості страхових договорів ризик рівномірно розподіляється в часі, то є всі причини вважати, що рівномірно одержуватиметься страхова премія страховою компанією.

Допоки термін дії договору не закінчився, отримана страхова премія в будь-який проміжок часу утворюється з двох частин: тієї, що вважається заробленою, і тієї, яку на даний момент не можна ще вважати заробленою, – її називають незароблена премія.

Співвідношення між цими складовими пропорційне терміну, який залишився до завершення строку дії страхового договору.

Обсяг резервів **незароблених премій** на будь-яку дату звітного періоду визначається залежно від часток надходжень величин страхових платежів, які не можуть бути меншими, ніж 80% загального обсягу надходжень страхових платежів з конкретних видів страхування у кожному з попередніх 9 місяців розрахункового періоду.

Порядок обчислення резерву незаробленої премії на певну дату:

- 1) частки надходжень сум страхових платежів за перші 3 місяці розрахункового періоду множимо на одну четверту;
- 2) частки надходжень сум страхових платежів за наступні 3 місяці розрахункового періоду множимо на одну другу;
- 3) частки надходжень сум страхових платежів за останні 3 місяці обчислювального періоду множимо на три четвертих;
- 4) одержані добутки сумуються.

Механізм «заробляння» премій базується на поступовому переході від резерву незароблених премій до прибутку на тій підставі, що якщо договір страхування триває один рік, то наприкінці першого кварталу «заробленою» можна вважати $1/4$ отриманих платежів, наприкінці другого – $2/4$, третього – $3/4$ отриманих платежів СК.

Зароблені страхові премії визначаються збільшенням суми отриманих страхових премій на початок звітного періоду на величину незароблених страхових премій на кінець звітного періоду. До величини отриманих страхових премій не включається сума платежів, сплачених перестраховальникам у звітному періоді. Резерви незароблених премій на початок обчислювального періоду зменшуються на частку перестраховиків у них, а резерви незароблених премій на кінець періоду прибільшуються на величину частки перестраховиків.

Суму зароблених страхових премій можна визначити за формулою:

$$ЗП = (РНП_{\text{поч}} - ЧП_{\text{поч}}) + (СП - ПП) - (РНП_{\text{кін}} - ЧП_{\text{кін}})$$

де ЗП – зароблена страхова премія на звітну дату;
РНП_{поч} – резерв незароблених премій на початок звітного періоду;

СП – страхові премії, що надійшли у звітному періоді;

ПП – страхові премії, передані перестраховикам;

РНП_{кін} – резерв незаробленої премії на кінець звітного періоду;

ЧП_{поч} – частка перестраховика у резерві незароблених премій на початок звітного періоду;

ЧП_{кін} – частка перестраховика у резерві незароблених премій на кінець звітного періоду.

Етапи визначення прибутку від страхової діяльності в компаніях з ризикового страхування

1 етап	Визначення величини резервів незароблених премій
2 етап	Визначення величини резервів зароблених премій
3 етап	Визначення доходів від страхової діяльності
4 етап	Визначення витрат від страхової діяльності
5 етап	Визначення прибутку або збитку страховика

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ДОХІД визначається як сума доходів від операцій, віднесених до інвестиційних.

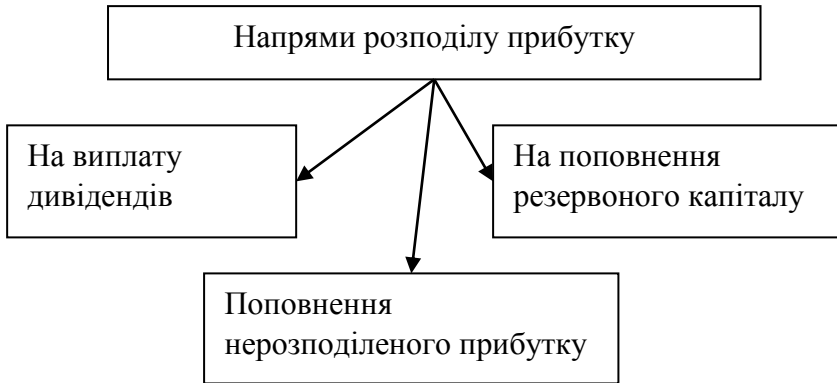
Прибуток від інших видів діяльності являє собою перевищення доходів від цієї діяльності над валовими витратами від неї.

4.4. Специфіка формування прибутку у life-страхових компаній.

Етапи визначення прибутку від страхової діяльності в компаніях з страхування життя	
1 етап	<p>Визначення чистого доходу від страхової діяльності</p> <p>Чистий дохід від страхової діяльності (ЧДСД) визначається як різниця між надходженням страхових внесків за договорами страхування (НСВ), виплатою страхових сум (ВСС) та відрахуванням у страхові резерви зі страхування життя (ВСРЖ):</p> $\text{ЧДСД} = \text{НСВ} - \text{ВСС} - \text{ВСРЖ}$
2 етап	<p>Визначення валового результату від страхової діяльності</p> <p>Валовий результат від страхової діяльності (ВРСД) визначається як величина зменшення чистого доходу від страхової діяльності (ЧДСД) на собівартість страхових послуг (ССП), до якої відносяться аквізиційні та інкасаційні витрати на укладення договорів страхування:</p> $\text{ВРСД} = \text{ЧДСД} - \text{ССП}$
3 етап	<p>Визначення прибутку чи збитку від страхової діяльності</p> <p>Прибуток чи збиток від страхової діяльності ПСД (фінансовий результат від операційної діяльності) визначається як різниця між валовим результатом від страхової діяльності (ВРСД) та адміністративними і іншими операційними витратами (АІОВ):</p> $\text{ПСД} = \text{ВРСД} - \text{АІОВ}$

Важливе значення у діяльності страховика має раціональний розподіл і використання отриманого прибутку. Від цього значно залежить ефективність діяльності страховика як у поточному періоді, так і на перспективу.

Використання прибутку в страхових компаніях з ризикового страхування і зі страхування життя має свої особливості. Загальна маса прибутку в двох типах компаній належить акціонерам і використовується згідно із рішенням їх річних зборів. У компаніях з ризикового страхування прибутки від інвестиційної діяльності та від інших видів діяльності повністю залишаються в розпорядженні акціонерів, об'єднуються з прибутком від страхової діяльності та розподіляються згідно із рішенням зборів акціонерів.

Інвестиційний дохід у компаніях зі страхування життя поділяється на дві частини:

1) отриманий за рахунок інвестування страхових резервів;

2) отриманий за рахунок інвестування власних коштів компанії (статутного фонду, вільних резервів тощо).

Отже, страхові компанії, які здійснюють страхову діяльність з надання страхового захисту перш за все зацікавлені, щоб ця діяльність була прибутковою і у випадку настання страхового випадку, мають бути фінансово спроможними забезпечити виплату страхового відшкодування. Це досягається через розширення джерел формування доходів та ефективного управління фінансами страхових компаній. Саме тому, аналіз фінансових результатів діяльності СК дає змогу приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на забезпечення стабільної роботи та зростання прибутковості страхової діяльності.

4.5. Механізм оподаткування прибутку СК

Податки – це встановлені вищим органом законодавчої влади обов'язкові платежі, які сплачують фізичні та юридичні особи до бюджету у розмірах і термінах, передбачених законодавством

Відповідно до Податкового Кодексу, «податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету або на єдиний рахунок, що справляється з платників податку» [1].

Відповідно до п.п. 134.1.1 Податкового кодексу України, «Об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства

відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, на різниці, які визначені відповідними положеннями Кодексу» [1].

Отже базовою (основною) ставкою податку на прибуток є ставка 18 відсотків. Але, під час здійснення страхової діяльності юридичних осіб - резидентів разом з базовою ставкою податку на прибуток, страховики сплачують податок на дохід: у страховиків, які займаються ризиковим страхуванням установлюється у розмірі 3% за укладеними договорами страхування; у страховиків, що займаються страхуванням життя, розмір ставки на дохід за укладеними договорами складає 0%.

Об'єкт оподаткування страховика, до якого застосовуються ставки 0% або 3% обчислюється як сума страхових платежів / внесків / премій, що обраховані укладеними договорами страхування і співстрахування і відносяться до складу об'єкта оподаткування страховика винятково в розмірі його частки страхової премії, передбаченої договором співстрахування.

Зауважимо, що страхові платежі / внески / премії за договорами перестраховування до об'єкта оподаткування не зараховуються.

Податковий кодекс України трактує договір медичного страхування в добровільній формі в наступному контексті: **«Договір добровільного медичного страхування** – договір страхування, який передбачає страхову виплату, що здійснюється закладам охорони здоров'я у разі настання страхового випадку, пов'язаного із хворобою застрахованої особи або нещасним випадком. Такий договір має також передбачати мінімальний строк його дії один рік і повернення страхових платежів винятково страхувальнику при достроковому розірванні договору»

Податковий кодекс України трактує договір довгострокового страхування життя в такому контексті: **«Договір довгострокового страхування життя** – договір страхування життя строком на 5 і більше років, який передбачає страхову виплату одноразово або у вигляді анuitету, якщо застрахована особа дожила до закінчення терміну дії договору страхування чи події, передбаченої у договорі страхування, або досягла віку, визначеного договором» [1].

Договір не може передбачати часткових виплат протягом перших 5 років його дії, крім тих, що здійснюються у разі настання страхових випадків, пов'язаних зі смертю чи хворобою застрахованої особи або нещасним випадком, що призвело до встановлення застрахованій особі інвалідності I або II групи чи встановлення інвалідності особі, яка не досягла 18-річного віку. При цьому платник – роботодавець не може бути вигодонабувачем за такими договорами страхування життя [1].

У Податковому кодексі: «Договір страхування додаткової пенсії – договір страхування, який передбачає обов'язок страховика щодо здійснення страхової виплати (виплат) та/або виплат у вигляді анuitету в разі досягнення застрахованою особою пенсійного віку, визначеного за заявою застрахованої особи у договорі страхування відповідно до законодавства з урахуванням того, що такий пенсійний вік не може бути меншим більше ніж на 10 років від пенсійного віку, який дає право на пенсію за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням.

Дострокове припинення договору до досягнення застрахованою особою зазначеного в договорі пенсійного віку неможливе, крім випадків: наявності медично підтвердженого критичного стану здоров'я (онкозахворювання, інсульт тощо) або встановлення застрахованій особі інвалідності I або II групи; виїзду страхувальника та/або застрахованої особи на постійне проживання за межі України; смерті застрахованої особи.

Вигодонабувачем за таким договором може бути лише застрахована особа або спадкоємці відповідно до законодавства. Особливості зміни страховика за договором страхування додаткової пенсії встановлюються відповідно до закону» [1].

До фінансового результату страховика до оподаткування додаються:

- позитивна різниця приросту (убутку) сформованих у відповідному звітному періоді відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності страхових резервів, крім тих, що не позначаються на формуванні фінансового результату до оподаткування страховика (за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у страхових резервах), та приростом (убутком) відповідних резервів, розрахованих за методикою, визначеною Національним банком України (за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у страхових резервах);

- позитивна різниця суми будь-яких виплат (винагород) страховим посередникам та іншим особам за надані послуги щодо укладання (продовження) договорів страхування та суми нормативу витрат на виплати страховим посередникам, розрахованих за методикою, визначеною уповноваженим органом з державного регулювання ринків фінансових послуг за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну фінансову політику.

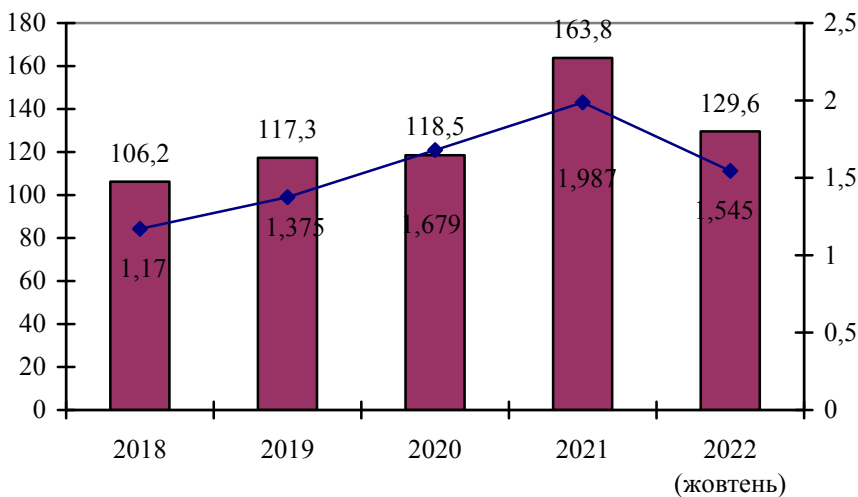
Від фінансового результату до оподаткування страховика віднімаються:

- від'ємна різниця приросту (убутку) сформованих у відповідному звітному періоді відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності страхових резервів, крім тих, що не впливають на формування фінансового результату до оподаткування страховика (за вирахуванням прав вимоги до

перестраховиків у страхових резервах), та приростом (убутком) відповідних резервів, розрахованих за методикою, визначеною Національним банком України (за вирахуванням прав вимоги до перестраховиків у страхових резервах).

Поправки фінансового результату до оподаткування через створення та використання страховиками інших резервів (забезпечень), забезпечуються для відшкодування майбутніх витрат.

Отже, фінансовим результатом діяльності страхової організації є величина, яка отримана шляхом порівняння доходів і витрат від операційної, фінансово-інвестиційної та іншої звичайної діяльності та незвичайних операцій страхової компанії, яка має особливості обчислення, які залежать від економічного призначення страхування, видів діяльності та специфіки кругообігу грошових коштів.

■ Усього сплачено податку на прибуток суб'єктами господарювання, млрд грн
 ◆ Податок на прибуток страховиків, млрд грн

На рисунку зображено обсяги сплаченого податку на прибуток всього, в тому числі страховиками

Завдання та запитання до теми:

1. Охарактеризуйте складові доходів СК.
2. Охарактеризуйте складові витрат СК.
3. Порівняйте фінансові результати декількох страхових компаній на вибір та визначте фактори, що вплинули на їх значення.
4. Охарактеризуйте види податків, що сплачують страхові компанії.
5. Розкрийте особливості оподаткування прибутку страхової компанії
6. Охарактеризуйте основні групи доходів та їх динаміку за ряд років на прикладі конкретної страхової компанії.
7. Порівняйте склад доходів від інвестиційної та фінансової діяльності на прикладі life СК та non-life СК.
8. Розкрийте склад витрат страховика на прикладі конкретної страхової компанії та проаналізуйте їх динаміку за ряд років.
9. Які джерела доходів СК?
10. Як класифікують доходи страховика?
11. Які складові витрат на утримання страхової компанії.
12. Які складові аквізаційних витрат страховика?
13. Які складові інкасаційних витрат страховика?
14. Які складові ліквідаційних витрат страховика?
15. Який алгоритм формування прибутку СК, що займається страхуванням життя?
16. Який алгоритм формування прибутку СК, що займається ризиковими видами страхування?
17. Які види податків сплачують страховики?
18. Якими ставками оподатковується прибуток від страхової діяльності?

Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей

1. Ефективне управління доходами та витратами страховика (на прикладі конкретної СК на вибір здобувача).
2. Аналіз доходів та витрат страхової компанії
3. Оцінка фінансових результатів лайфових страхових компаній
4. Оцінка фінансових результатів нон лайфових страхових компаній
5. Особливості оподаткування страхової діяльності в країнах Європи.
6. Особливості оподаткування страхової діяльності в США.
7. Оподаткування діяльності страховиків: порівняння міжнародного досвіду та вітчизняної практики.

Тестові завдання

1. **До надходжень від фінансової діяльності відносять:**
  - а) комісійні винагороди;
  - б) доходи від реалізації основних засобів;
  - в) доходи від продажу цінних паперів;
  - г) позикові кошти.

2. **До пасивів страхової компанії не зараховують:**
  - а) власний капітал;
  - в) резервний капітал;
  - б) фінансові інвестиції;
  - г) нерозподілений прибуток.

3. **За отримані страхові премії страховик виплачує прямим страховим посередникам:**

- а) тантьєму;
- в) бордеро;
- б) комісію;
- г) оферту.

4. Витрати, пов'язані із залученням нових страхувальників, укладанням нових договорів страхування, – це:

- а) натураційні;
- в) інкасаційні;
- б) ліквідаційні;
- г) аквізиційні.

5. Аквізиційні, інкасаційні та ліквідаційні витрати страховика відносять до:

- а) витрат на утримання страхової компанії;
- б) виплат страхових сум і страхових відшкодувань;
- в) витрати на відрахування у технічні фонди;
- г) витрат на ведення процесу страхування.

6. Витрати на зберігання й обслуговування готівкових коштів страховика – це витрати:

- а) аквізиційні;
- б) ліквідаційні;
- в) інкасаційні;
- г) управлінські.

7. Страхові премії, отримані за договорами перестрахування належать до доходів від:

- а) основної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності;
- г) інших доходів страхової компанії.

8. Повернені суми технічних резервів, інших, ніж резерв незароблених премій, належать до доходів від:

- а) основної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності;
- г) інших доходів страхової компанії.

9. Страхові премії, отримані за договорами страхування, належать до доходів від:

- а) основної діяльності;
- б) інвестиційної діяльності;
- в) фінансової діяльності;
- г) інших доходів страхової компанії.

10. До доходів страховика від інвестиційної діяльності належать

- а) відсотки, які нараховує банк на суми залишку коштів на розрахунковому рахунку
- б) повернуті суми з центральних страхових резервних фондів
- в) комісійні винагороди отримані за перестраховання
- г) позитивний результат перерахунку іноземної валюти порівняно з її балансовою вартістю на кінець звітного періоду

11. До доходів страховика від інвестиційної діяльності належать

- а) доходи від реалізації корпоративних прав (участь у прибутку юридичних осіб, ускладі засновників яких перебуває страхова компанія)
- б) повернуті суми технічних резервів
- в) частки страхових відшкодувань та страхових сум, сплачених перестраховиками
- г) доходи від надання консультаційних послуг

12. До витрат страховика на проведення страхових операцій відносять

- а) відрахування в централізовані страхові резервні фонди
- б) витрати на сплату процентів за користування кредитом
- в) втрати від участі у капіталі
- г) витрати, пов'язані з фінансовою орендою активів

13. Оплата послуг фінансово-кредитних установ - це складова

- а) витрат фінансової діяльності
- б) витрат з інвестиційної діяльності
- в) витрат на утримання страхової компанії
- г) аквізаційних витрат страхової компанії

14. Відшкодування страховим агентам витрат на службові поїздки, пов'язані з виконанням їхніх службових обов'язків - це складова:

- а) витрат фінансової діяльності;
- б) витрат з інвестиційної діяльності;
- в) інкасаційних витрат;
- г) інших витрат страхової компанії, що включаються до собівартості страхових послуг.

15. Аквізаційні, інкасаційні та ліквідаційні витрати належать до

- а) витрат на ведення страхової справи
- б) витрат на обслуговування процесу страхування та перестраховування
- в) інших витрат, що формують собівартість страхової послуги
- г) фінансових та інвестиційних витрат страхової компанії

16. Аквізаційні витрати страхової компанії охоплюють

- а) оплату послуг спеціалістів, які оцінюють узяті ризики на страхування;
- б) оплату праці службовців, які забезпечують отримання страхових премій у готівковій формі;
- в) оплату банківських послуг, пов'язаних із здійсненням страхового відшкодування;
- г) амортизаційні відрахування.

17. До витрат на ведення страхової справи належать

- а) оплата послуг фінансово-кредитних установ;
- б) витрати, пов'язані із фінансово орендою активів;
- в) заробітня плата персоналу страхової компанії;
- г) витрати на сплату процентів за користування кредитом.

18. За якими ставками оподатковується прибуток страховика?

- а) 0%; 3%; 18%;
- б) 2%; 5%; 18%;
- в) 0%; 5%; 18%;
- г) 0%; 18%; 20%.

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте динаміку фінансових результатів обраних страховиків, обґрунтувати чинники впливу на зміну наведених показників.

Фінансові результати СК «ARX», тис грн

	<i>2020 рік</i>	<i>2021 рік</i>	<i>9м. 2022 року</i>
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	438 550,4	328 460,6	734 076,4
Збиток	0,0	0,0	0,0

Витрати з податку на прибуток	139 891,9	131 024,8	192 357,8
Чистий фінансовий результат :			
Прибуток	298 658,4	197 435,7	541 718,6
Збиток	0,0	0,0	0,0

Фінансові результати СК «КНЯЖА», тис грн

	2020 рік	2021 рік	9м. 2022 року
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	107 262,4	80 878,6	111 860,2
Збиток	0,0	0,0	0,0
Витрати з податку на прибуток	23 021,5	36 304,4	43 773,6
Чистий фінансовий результат :			
Прибуток	84240,9	44 574,2	68 086,5
Збиток	0,0	0,0	0,0

Фінансові результати СК «УНІКА», тис грн

	2020 рік	2021 рік	9м. 2022 року
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	437 711,0	256 363,0	571 358,03
Збиток	0,0	0,0	0,0

Витрати з податку на прибуток	135 707,0	111978,0	119 243,3
Чистий фінансовий результат :			
Прибуток	302 004,0	144 385,0	452 114,7
Збиток	0,0	0,0	0,0

Фінансові результати СК «КРАЇНА», тис грн

	<i>2020 рік</i>	<i>2021 рік</i>	<i>9м. 2022 року</i>
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	26 940,0	15 101,0	22 073,0
Збиток	0,0	0,0	0,0
Витрати з податку на прибуток	14 845,0	14 290,0	10 679,0
Чистий фінансовий результат :			
Прибуток	12 095,0	811,0	11 394,0
Збиток	0,0	0,0	0,0

Фінансові результати СК «ПРОВІДНА», тис грн

	<i>2020 рік</i>	<i>2021 рік</i>	<i>9м. 2022 року</i>
Фінансовий результат до оподаткування:			
Прибуток	119076,0	82880,0	181651,0
Збиток	0,0	0,0	0,0

Витрати з податку на прибуток	25227,0	34797,0	51148,0
Чистий фінансовий результат :			
Прибуток	93 848,8	48 083,2	130 503,2
Збиток	0,0	0,0	0,0

Завдання 2. За даними, наведеними в додатках 1-5, проаналізувати обсяги доходів та витрат страховиків, їх динаміку.

Сформувати рейтинг страховиків за доходами та витратами.

Завдання 3. Визначте величину прибутку від страхової діяльності компанії, виходячи з наступних даних:

- дохід СК від здачі майна в оренду – 89 тис. грн;
- величина заробленої страхової премії – 365 тис. грн;
- частка перестраховика в резервах страховика – 29 тис. грн;
- комісійна винагорода від перестраховика – 19 тис. грн;
- відсотки від розміщеного депозитного вкладу в банківській установі – 135 тис. грн;
- сума коштів, повернутих з централізованого резервного фонду – 58 тис. грн;
- дохід від акцій – 90 тис. грн;
- величина резерву незароблених премій – 124 тис. грн;
- обсяг сплаченого страхового відшкодування – 97 тис. грн;
- відрахування в централізовані страхові резерви – 55 тис. грн.

Зробіть висновки.

Завдання 4. Страхова компанія за II квартал 2022 року одержала такі показники:

1. Дохід від страхової діяльності з довгострокового страхування життя - 31,4 тис. грн.
2. Суми витрат страховика, який здійснює довгострокове страхування життя - 3,91 тис. грн.
3. Дохід від пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення - 7,9 тис. грн.
4. Інвестиційний дохід, отриманий від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя - 23,6 тис. грн.
5. Витрати на оплату праці - 8,4 тис. грн.
6. Амортизаційні відрахування - 6,2 тис. грн.
7. Сума податку на прибуток, надміру перерахована в попередньому податковому періоді до бюджету – 1,1 тис. грн.
Необхідно розрахувати суму податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету.
Вказати терміни подачі та сплати податкової декларації.

Завдання 5. Страхова компанія за III квартал 2022 року одержала такі показники:

1. Страхові платежі - 18,4 тис. грн.
2. Інвестиційний дохід - 20,9 тис. грн.
3. Отримана суми штрафних санкцій за невиконання умов договору страхування, визначеної боржником за рішенням суду - 0,5 тис. грн.
4. Нараховані суми страхових відшкодувань за страховими випадками - 4,5 тис. грн.
5. Винагороди за надання послуг страхового брокера - 2,7 тис. грн.
6. Витрати на винагороди страховому агенту - 1,7 тис. грн.
7. Суми повернення частки страхових платежів за договорами перестраховування у випадку їх дострокового припинення - 3,5 тис. грн.

8. Витрати у вигляді курсових різниць, отриманих від перерахунку страхових резервів - 3,7 тис. грн.

9. Страхові платежі, нараховані страховиком за договорами перестраховування - 3,6 тис. грн.

10. Витрати на оплату за видачу ліцензій на ведення страхової діяльності - 0,4 тис. грн.

11. Витрати на оплату праці - 8,4 тис. грн.

Необхідно обчислити суму податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету. Укажіть терміни подачі та сплати податкової декларації.

Завдання 6. Проаналізуйте рейтинг страховиків за розмірами сплаченого податку на прибуток за даними за 9 місяців 2022 року, окресліть чинники, які впливають на зміну показника.

ТОП -10 СК, за розміром сплаченого податку на прибуток за 9 міс 2022 року

СК	Витрати з податку на прибуток, тис грн
АРКС	192358
УНІКА	119243
МЕТЛАЙФ	98934
УСГ	95319
СГ ТАС	88457
ПЗУ Україна	73469
ІНГО	62154
УНІВЕРСАЛЬНА	56953
Провідна	51148
Альфа страхування	49553

Використана література

1. Податковий кодекс України 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2022)
3. Про страхування: Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 01.08.2022)
4. Попович Д.В., Герило А.В., Костів М.Б. Особливості оподаткування страхового бізнесу. Молодий вчений. 2021. №9 (97). С.61-65
5. Маршук Л.М., Плахтій В.Г. Особливості оподаткування страхових компаній в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2019. №3 (67). С. 443-447.
6. Єрмошенко А.М. Особливості розрахунку вартості та дохідності страхових компаній. *Інтелект-XXI*. 2016. №4. С.57-64.
7. Біла книга "Майбутнє регулювання ринку страхування". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>
8. Показники діяльності страхових/перестрахових брокерів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 28.07.2022).
9. Основні показники діяльності страхових компаній (у розрізі установ), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 835. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 28.07.2022).

10. Показники діяльності страхових компаній URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 28.07.2022).

11. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник/ І.Г.Аберніхіна, І. Г. Сокиринська. Дніпро: Пороги, 2019. с. 198.

12. Світлична О.С., Сташкевич Н.М. Управління фінансами страхових організацій: Навч. пос. Одеса: Атлант, 2015 258 с.

ТЕМА 5. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

5.1. Суть фінансового стану страхової організації та напрями його оцінки.

5.2. Фінансова стійкість страховика. Показники фінансової стійкості страховика як складової оцінки його фінансового стану.

5.3. Показники рентабельності: характеристика та визначення.

5.4. Платоспроможність страховика та умови її забезпечення.

5.1. Суть фінансового стану страхової організації та напрями його оцінки

Підходи до визначення поняття «фінансовий стан»

Автор	Визначення терміна
Савицька Г.А.	«Економічна категорія, що відображає на певний момент стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку» [4].
Білик М.Д.	«Реальна і потенційна фінансова спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами і державою»[6].
Поддєрьогін А.М.	«Комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю сільськогосподарських факторів»[7].
Цал –Цалко Ю.С.	«Визначається сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів економічних системи»[12].

**Основні показники аналізу фінансового стану
страховика**

Ліквідність
Загальна ліквідність , поточна ліквідність,
абсолютна ліквідність

Платоспроможність
Коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт
забезпеченості власними оборотними коштами;
коефіцієнт маневреності власного капіталу.

Ділова активність
Коефіцієнт оборотності активів; коефіцієнт
оборотності оборотних засобів; коефіцієнт
оборотності дебіторської (кредиторської)
заборгованості.

Фінансова надійність
Коефіцієнт надійності, коефіцієнт ліквідності,
коефіцієнт платоспроможності, коефіцієнт
рентабельності

**Принципи функціонування системи неперервного
спостереження за фінансовим станом страхової компанії**

Принцип	Характеристика
достатності інформації	Використання точної та достовірної інформації (довідкова, нормативна) з метою моделювання результатів.
наступності	Урахування властивостей кожного наступного об'єкта.
вірогідності й порівнянності інформації	Дає змогу забезпечити результати, наближені до реальних.
імовірності помилок	Дає можливість прослідкувати помилки в оцінці чи моделі, а також оцінювати ризик та наслідки такої помилки, розробити методи реагування.
комплексності	Взаємозумовленість розвитку системи, що враховує зв'язок усіх підсистем і елементів
оперативності та гнучкості реагування на зміни	Можливість швидкого реагування на небезпеку, що виникає.

5.2. Фінансова стійкість страховика. Показники фінансової стійкості страховика як складової оцінки його фінансового стану

Визначення суті поняття «фінансова стійкість страхової компанії» різними авторами

Автор	Визначення
Берлін М.С.	Постійна збалансованість, або перевищення доходів над витратами страховика в цілому по страховому фонду.
Гаманкова О.О.	Постійна перевага доходів над витратами в межах розрахунків за страховим фондом, яка забезпечується платоспроможністю страховика.
Ткаченко Н.В.	Постійне балансування або перевищення доходів над витратами по страховому фонду, який формується шляхом сплати страхувальниками страхових премій.
Шірінян Л.В	Здатність підприємства зберігати або відновлювати початковий стан чи поліпшувати цей стан при зміні зовнішніх та/або внутрішніх параметрів впливу на фінансові потоки.
Дьячкова Ю.М	Здатність страхової компанії зберігати задовільний рівень фінансових показників протягом певного проміжку часу при можливих несприятливих впливах зовнішнього середовища на фінансові потоки

Осадець С.С	«Спроможність страхової компанії виконати страхові зобов'язання, взяті за договорами страхування та перестраховання у випадку впливу несприятливих чинників»[8].
-------------	--

Критерії класифікації фінансової стійкості страхової компанії				
Характер впливу	Можливість керування	Міра впливу	Місце виникнення	Форма виразу
економічні	керовані	основні	зовнішні	якісні
не економічні	частково керовані	другорядні	внутрішні	кількісні

Засоби державного регулювання забезпечення фінансової стійкості страховиків		
правові	економічні	адміністративні
Розробка і застосування законів і нормативно-методичних актів, що регулюють страхову діяльність	Стимулювання забезпечення фінансової стійкості СК через здійснення державою податкової, фіскальної, інвестиційної та грошово-кредитної політики	Ліцензування Застосування нормативів фінансової стійкості та контроль за їх виконанням

Фактори впливу на фінансову стійкість страхової організації	
Внутрішні фактори	Зовнішні фактори
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Тарифна, андеррайтерська, інвестиційна політики; ✓ Використання системи перестраховування; ✓ Достатність власного капіталу; ✓ Наявність страхових резервів. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Рівень інфляції; ✓ Стан фондового ринку; ✓ Система оподаткування; ✓ Політична стабільність; ✓ Зміни законодавства; ✓ Конкуренція; ✓ Економічний стан галузі в цілому; ✓ Стихійні лиха.

Чинники впливу на рівень фінансової стійкості страхової компанії		
Зовнішні чинники		Внутрішні чинники
Чинники безпосереднього впливу	Чинники опосередкованого впливу	
Наявність у портфелі різноманітних за величиною та ступенем страхових ризиків	Політична ситуація	Принципи корпоративної культури та діяльності
Законодавство	Умови зовнішньоекономічної діяльності	Фінансові ресурси і політика управління ними
Стан ринку страхових послуг	Міжнародна економічна ситуація	Склад і структура менеджменту, персоналу

Рівень конкуренції	Дії органів державного управління та місцевого самоуправління	Стан регіональної мережі
Рівень оподаткування	Форс-мажорні обставини	Ділова репутація
		Маркетинг

Елементи впливу на фінансову стійкість страхової компанії	
Наявність сплаченого статутного та гарантійного фонду страховика	Гарантування забезпечення фінансової стійкості компанії; джерело для інвестиційної діяльності страхової компанії.
Створення страхових резервів, їх розміщення	є джерелом відшкодування втрат страховика за конкретним видом ризику; забезпечують отримання інвестиційного прибутку; забезпечують розподіл відповідальності відповідно до видів ризиків; покриття збитків компанії від операційної діяльності за рахунок інвестиційного прибутку; зростання конкурентоздатності страховика на страховому ринку за рахунок зменшення розміру страхових тарифів.
Перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом	
Правильно розраховані страхові тарифи	формування достатнього обсягу страхового фонду;

Збалансований страховий портфель	здійснення аналізу страхових операцій на основі отриманих якісних показників; забезпечення показників динамічності та однорідності страхового портфеля.
Перестрахові операції	виконуючи функцію перестраховика, страхові компанії можуть залучити відсутні в портфелі ризики, управляти термінами договорів і цим самим забезпечити збалансованість страхового портфеля; можливість отримання додаткового доходу за рахунок активної політики перестрашування.

Методики оцінки фінансової стійкості страховика		
Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
Згідно ЗУ «Про страхування»		
Статутний фонд	Статутний капітал	1 млн. євро
Страхові резерви	Сума страхових резервів	
Фактичний запас платоспроможності	Баланс - НА - Зобов'язання	71,1млн. грн.
Тести раннього попередження відповідно до Розпорядження Нацкомфінпослуг (ДОДАТКИ)[3]		
Зворотний показник платоспроможності	$Z_{пп} = 100 * \frac{\text{сума зобов'язань}}{\text{Баланс}}$	від 0 до 20%
Показник незалежності від перестрашування	$P_{нп} = 100 * \frac{\text{Чиста сума премій}}{\text{Валова сума премій по всіх полісах}}$	від 50% до 85%
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	$пвРК = 100\% * \frac{\text{Чисті страхові резерви}}{\text{Баланс}}$	від 0 до 50%

Оцінка фінансової стійкості підприємства		
Коефіцієнт автономії	КА = (Власний капітал / Баланс) * 100%	більше 50%
Коефіцієнт забезпечення власним капіталом	КЗВ = (Власний капітал - Необоротні активи) * 100% / Оборотні активи	більше 10%

Чинний Закон України Про страхування та Платоспроможність II	
Розмір статутного капіталу	
«Мінімальний розмір статутного фонду страховика, який займається видами страхування іншими, ніж страхування життя - 1 млн євро, а страховика, який займається страхуванням життя - 10 млн євро»[1].	Відповідно до Директиви «Платоспроможність II» статутний фонд повинен мати такий нижній рівень: - 2 200000 євро для організацій, які займаються нон-лайфовим страхуванням в т.ч. кептиви; - 3 200000 євро для перестраховальних організацій, окрім підконтрольних, у випадку яких - не менше 1000000.
Вимоги до Платоспроможності	
У чинному ЗУ «Про страхування» не закріплені умови платоспроможності страховика, що передбачені Директивою Платоспроможність II.	Платоспроможність II запроваджує перегляд режиму достатності капіталу в галузі страхування ЄС. Платоспроможність II складається з 3 компонентів: - визначає кількісні вимоги (розмір капіталу); - встановлює вимоги до управління, ризиків та нагляду за страховими компаніями; - вимоги щодо розкриття інформації та прозорості.

<p>«Страховики відповідно до обсягів страхової діяльності зобов'язані підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів)» [3].</p>	<p>Розрахунок капіталу платоспроможності та мінімального капіталу здійснюється за одним із таких підходів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) базовий підхід (розмір капіталу платоспроможності розраховується так, щоб забезпечити покриття неочікуваних збитків; 2) спрощений підхід (розмір капіталу платоспроможності розраховується страховиком на основі обсягів страхових (перестрахових) премій, страхових (перестрахових) виплат, технічних резервів та капіталу під ризиком з використанням коефіцієнтів, встановлених нормативно-правовими актами.
--	--

5.3. Показники рентабельності: характеристика та визначення

Під рентабельністю розуміють «визначення питомої ваги прибутку в існуючих джерелах власних коштів шляхом розрахунку відношення балансового прибутку до вартості статутного або власного капіталу».

Коефіцієнти рентабельності дають можливість розрахувати ефективність управління ресурсами та доходами компанії, виявити її здатність підтримувати фінансову стабільність у довгостроковій перспективі.

Показники, що характеризують рентабельність діяльності страхової компанії

Показник	Формула
Рентабельність страхової послуги	$R_{пс} = ЧП/В,$ де $R_{пс}$ – рентабельність страхової послуги; ЧП – чистий прибуток; В – витрати страхової компанії
Рентабельність продаж	$R_{п} = ЧП/СВ,$ де $R_{п}$ – рентабельність продаж; ЧП – чистий прибуток; СВ – сума страхових внесків
Рентабельність страхової справи	$R_{сс} = Птар/ВВС ,$ де $R_{сс}$ – рентабельність страхової справи; Птар – прибуток у тарифах, грн; ВВС – витрати на ведення справи
Рентабельність інвестиційної діяльності	$R_{ід} = Під/СР,$ де $R_{ід}$ – рентабельність інвестиційної діяльності; Під – прибуток від інвестиційної діяльності; СР – страхові резерви
Рентабельність активів	$R_{а} = ЧП/А,$ де $R_{а}$ – рентабельність активів; ЧП – чистий прибуток; А – сумарна вартість активів
Рентабельність власного капіталу	$R_{к} = ЧП/ВК,$ де $R_{к}$ – рентабельність капіталу; ЧП – чистий прибуток; ВК – сума власного капіталу

5.4. Платоспроможність страховика та умови її забезпечення

Визначення суті «платоспроможність страховика»

Автор	Визначення
М. Александрова	Платоспроможність страховика означає його можливість і здатність відповідати за своїми зобов'язаннями.
В. Іващенко	Платоспроможність – найважливіший показник, який характеризує фінансовий стан організації.
Н. Тарасенко	Платоспроможність - це зовнішня оцінка фінансової стійкості, обумовлена рівнем забезпечення оборотних активів довгостроковими джерелами.
І. Ненно	Платоспроможність - це основна ознака фінансової стійкості страховиків, специфіка якої проявляється в особливостях формування зобов'язань і ресурсів для їх виконання.
І. Олійник	Під платоспроможністю страхової компанії розуміють “вартість активів страхової компанії, що перевищує вартість її зобов'язань або дорівнює їй”.

Класифікація бізнес-процесів страхової організації

Назва бізнес - процесу	Завдання бізнес-процесу
Бізнес-процеси основної діяльності	Укладення, супровід, відновлення договорів страхування; перестраховування; врегулювання збитків за укладеними договорами.
Бізнес-процеси управління	Бюджетування; управління якістю послуг; управлінський облік; контроль за виконанням нормативних документів; внутрішній аудит і моніторинг бізнес-процесів.
Бізнес-процеси розвитку	Розробка та впровадження стратегії розвитку; розробка та впровадження нових страхових продуктів; розробка та використання планів розвитку; маркетинг і реклама.
Бізнес-процеси забезпечення діяльності	Розробка контракт-центру; технічна підтримка; внутрішній контроль; юридичне забезпечення; бухгалтерський та страховий облік.

«Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових» [1].

«На будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності» [1].

Нормативний запас платоспроможності страховика

НЗП для нон-лайфвої компанії:

$$\text{НЗП1} = (\text{СП} - 0,5\text{СПп})$$

$$*0,18$$

$$\text{НЗП2} = (\text{СВ} - 0,5\text{СВп})$$

$$*0,26$$

Враховується значення більше.

НЗП для лайфвої компанії:

$$\text{НЗП} = \text{РДЗ}(\text{МР}) * 0,05$$

Вимоги до платоспроможності відповідно до Solvency II

Кількісні вимоги:

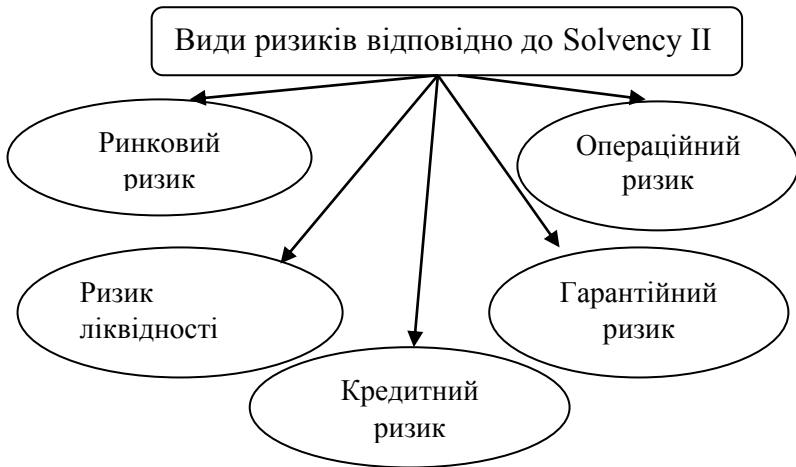
- відповідність між капіталом та ризиками;
- вимога до платоспроможного капіталу (SCR);
- вимога щодо мінімального капіталу (MCR);
- вартісна оцінка ризику (VaR).

Якісні вимоги:

- система управління (ORSA-моделі);
- андеррайтинг і оцінка платоспроможності;
- процес нагляду регулятором.

Ринкова звітність:

- вимоги до звітності та системи розкриття інформації;
- регулярність звітів щодо платоспроможності та фінансового стану;
- прозорість страхового ринку.

Впровадження Solvency II забезпечує можливість вдосконалення вимог до платоспроможності страховиків шляхом:

впровадження системи, яка базується на врахуванні ризик факторів

використання інтегрованого підходу до формування страхових резервів та вимог до капіталу

впровадження всеохоплюючої системи ризик-менеджменту

використання внутрішніх моделей управління капіталом страховика

мінімізації впливу ризиків шляхом їх диверсифікації

Переваги запровадження Solvency II:

- удосконалення ризик-менеджменту і наявність необхідного рівня капіталу;
- зростання загального рівня управління ризиками в страховій галузі;
- забезпечення ефективнішого розміщення капіталу в галузі страхування, підвищення керованість і прогнозованість страхової системи, підвищення довіри до страхової галузі та зростання рівня фінансової стійкості страхових компаній у цілому.

Структура вимог до платоспроможності відповідно до Solvency II

1 ГРУПА ВИМОГ: Кількісні вимоги
Відповідність капіталу ризикам; вимога щодо платоспроможного капіталу (SCR); вимога щодо мінімального капіталу (MCR); вартісна оцінка ризику (VaR).
2 ГРУПА ВИМОГ: Якісні вимоги
Система управління (ORSA-моделі); андеррайтинг і оцінка платоспроможності; процес нагляду регулятором.
3 ГРУПА ВИМОГ: Ринкова звітність
Вимоги до звітності та системи розкриття інформації; регулярність звітів щодо платоспроможності та фінансового стану; прозорість страхового ринку.

Завдання та запитання до теми:

1. Назвіть підходи до визначення поняття «фінансовий стан страхової компанії».
2. Охарактеризуйте принципи функціонування системи неперервного спостереження за фінансовим станом страхової компанії.
3. Які основні завдання оцінки фінансового стану страхової компанії?

4. Охарактеризуйте суть поняття фінансової стійкості страхової компанії.
5. Розкрийте фінансову стійкість страхової компанії як юридичної особи.
6. Дайте характеристику фінансової стійкості страхової компанії за вимогами, що ставляться до страхових компаній як до суб'єктів фінансового ринку.
7. Дайте характеристику групам критеріїв за якими проводиться оцінка фінансової стійкості страхової організації.
8. Назвіть показники оцінки фінансової надійності страховика.
9. Охарактеризуйте рентабельність страхової компанії.
10. Дайте характеристику показникам рентабельності страхового продукту (послуги).
11. Розкрийте поняття платоспроможності страховика та умови її забезпечення.
12. Охарактеризуйте вимоги до платоспроможності відповідно до Solvency II та порівняйте з діючими в Україні вимогами.
13. Назвіть проблеми та переваги запровадження Solvency II.
14. Проаналізуйте фінансовий стан страхової організації (на вибір)
15. Проаналізуйте різні підходи науковців до поняття фінансового стану страховика.
16. Назвіть основні показники, які використовуються для аналізу фінансового стану страхової компанії.
17. Визначіть критерії класифікації фінансової стійкості страхової компанії.
18. Дайте оцінку факторам (чинникам) впливу на фінансову стійкість страхової організації.
19. Дослідіть елементи впливу на фінансову стійкість страхової компанії.
20. Охарактеризуйте методику оцінки фінансової стійкості страховика.

21. Дослідіть особливості розрахунку тестів раннього попередження.
22. Охарактеризуйте показники рентабельності страхової діяльності.

**Теми індивідуальних науково-пошукових завдань,
повідомлень, доповідей**

1. Необхідність дослідження фінансового стану страховика в сучасних геополітичних умовах.
2. Аналіз показників фінансової стійкості страховика (довільно обраного).
3. Аналіз та оцінка фінансового стану страховика (довільно обраного).
4. Удосконалення підходів до оцінки фінансового стану страхових організацій.
5. Дослідження чинників впливу на фінансовий стан страховика в умовах невизначеності.

Тестові завдання

1. Платоспроможність – це здатність страховика:

- а) сплатити податки;
- б) виконати зобов'язання перед страхувальниками;
- в) забезпечити потреби компанії;
- г) виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестраховування у випадку несприятливих чинників.

2. Фактичний запас платоспроможності страховика визначається:

- а) множенням суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18;
- б) множенням суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26;

- в) вирахуванням із вартості майна страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових;
- г) множенням загальної величини резервів довгострокових зобов'язань на 0,05.

3. До внутрішніх чинників фінансової стійкості відносять:

- а) тривалість звітного періоду;
- б) страхові резерви;
- в) статутний фонд;
- г) страховий портфель.

4. Майновий і фінансовий стан страхової компанії розглядають при характеристиці:

- а) платоспроможності страховика;
- б) підсумку доходів страховика;
- в) підсумку витрат страховика;
- г) фінансової надійності страховика.

5. Розмір власного утримання зобов'язань має бути залежним від:

- а) форми страхового підприємства;
- б) галузі страхування;
- в) структури страхового підприємства;
- г) податкової системи країни.

6. Мінімальний розмір статутного капіталу для страхової компанії, яка займається страхуванням життя є:

- а) 48 млн. грн;
- б) 1,5 млн. євро;
- в) 1 млн. доларів;
- г) відсутня вірна відповідь.

7. Кошти резервів із страхування життя:

- а) є власністю страховика і мають бути відокремленні від іншого його майна;
- б) не є власністю страховика і не мають бути відокремленні від іншого його майна;
- в) є власністю страховика і не мають бути відокремленні від іншого його майна;
- г) не є власністю страховика і мають бути відокремленні від іншого його майна.

8. Для компаній страхування життя мінімальний розмір маржі платоспроможності дорівнює:

- а) 3% від математичних резервів, збільшений, за бажанням на 0,3% від ризикових капіталів;
- б) 3% від математичних резервів, збільшений, за бажанням на 0,5% від ризикових капіталів;
- в) 4% від математичних резервів, збільшений, за бажанням на 0,3% від ризикових капіталів;
- г) 4% від математичних резервів, збільшений, за бажанням на 0,5% від ризикових капіталів.

9. Математичні резерви – це:

- а) резерви коливань збитковості;
- б) резерви короткострокових зобов'язань;
- в) резерви довгострокових зобов'язань;
- г) резерви збитків.

10. Розрахунковий нормативний запас платоспроможності визначається на основі:

- а) розміру статутного фонду;
- б) надходжень страхових премій та страхових виплат;
- в) страхових премій, сплачених перестраховикам;
- г) кількості страхових полісів.

11. Нерозподілений прибуток страхової компанії, як одного із чинників забезпечення платоспроможності компанії, – це складова:

- а) вільних резервів;
- б) гарантійного фонду;
- в) резерву катастроф;
- г) резерву коливань збитковості.

12. Виберіть фактор (ри), які є гарантією забезпечення фінансової стійкості страховика є:

- а) економічно обгрунтовані страхові тарифи;
- б) використання механізму перестраховання;
- в) достатній обсяг капіталу та сформованих страхових резервів;
- г) усі відповіді правильні.

13. Ліквідність активів характеризує:

- а) можливість оперативної конвертації їх в готівкові платіжні кошти, за рахунок яких страховик має можливість виконати свої зобов'язання;
- б) розподіл інвестиційних коштів між категоріями активів інвестування;
- в) фінансову надійність страховика;
- г) можливість виконання страхових зобов'язань перед страхувальниками.

14. Чим забезпечується фінансова надійність страховика:

- а) розміром отриманих страхових премій;
- б) кількістю учасників страховика;
- в) величиною страхових резервів;
- г) кількістю укладених договорів страхування.

15. До власних коштів страховика належать:

- а) отримані страхові премії;
- б) комісійні винагороди за перестраховання;
- в) страхові премії за договорами перестраховання;
- г) статутний фонд і вільні резерви.

Практичні завдання

Задача 1. Визначити фактичний і нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює ризикові види страхування. Зробити висновки щодо виконання ним вимог закону України «Про страхування» стосовно рівня платоспроможності страхової компанії.

Задача 2. Проведіть оцінку стану фінансової надійності страхової компанії (на ваш вибір) за методикою «Тестів раннього попередження» та оформити у вигляді таблиці.

Задача 3. Виходячи з даних офіційної фінансової звітності страхової компанії оцініть її фінансову стійкість. Зробіть висновки.

Задача 4. Згідно з вихідними даними, наведеними у таблиці 1, розрахуйте показники рентабельності діяльності страхової компанії.

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку рентабельності

Показники	Сума, тис. грн.
Чистий прибуток	94674
Витрати страхової компанії	979455
Страхові внески	780089
Прибуток у тарифах	173128
Витрати на ведення справи	682567
Страхові резерви	20657706
Прибуток від інвестиційної діяльності	646455
Сума активів	3086337
Сума власного капіталу	511017

Задача 5. Визначте платоспроможність страхової компанії, що займається ризиковим страхуванням та коефіцієнт платоспроможності на підставі таких даних:

- валюта балансу – 12000 тис. грн.
- нематеріальні активи – 2,0 тис. грн.
- технічні резерви – 7300 тис. грн.
- надходження страхових премій за попередні 12 місяців – 19000 тис. грн.
- сума премій, сплачених перестраховикам – 250 тис. грн.
- виплата страхової о відшкодування за попередні 12 місяців – 9500 тис. грн.
- страхові виплати, сплачені перестраховиками – 140 тис. грн.

Задача 6. Розрахуйте розмір заробленої страхової премії за 4 квартал, виходячи з даних:

- Резерв незароблених премій.

Визначить резерв незароблених премій на 01 жовтня 2017 р. та 01 січня 2018р. і зміну цього резерву на підставі таких даних:

- надходження страхових платежів в I кв. – 640 тис. грн.;
- надходження страхових платежів в II кв. – 520 тис. грн.;
- надходження страхових платежів в III кв. – 535 тис. грн.;
- надходження страхових платежів в IV кв. – 700 тис. грн.;

У 4 кварталі передано перестраховикам 35 тис. грн. страхових платежів.

Використана література

1. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: Закон України від 4 жовтня 2001 р. N 2745-III Дата оновлення: 01.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.08.2021).

2. *Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про страхування»: проект Закону від 19 січня 2015 року №1797.* Дата оновлення: 25.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.07.2022).

3. Розпорядження Держфінпослуг «Рекомендації щодо аналізу діяльності страховиків» від 17.03.2005 № 3755. URL: expert-rating.com (дата звернення: 30.03.2021).

4. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. Київ : Знання КОО, 2002. 203 с.

5. Внукова Н.М. Адаптація нормативного регулювання ринку страхових послуг з урахуванням норм законодавства ЄС.Право та інновації. 2017.№4(20). С. 7–10.

6. Журавка О.С., Темченко А.Р.Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості страхових компаній. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія.Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* Вип.22.Частина 1. 2018. С.117-122.

7. Рудь І.Ю., Мальцева А.С. Аналіз та оцінка фінансового стану страхової компанії. *Інфраструктура ринку.2021.*Випуск 54.С.229-233.

8. Олійник В.М. Методологічні засади забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: дис.докт. екон. наук: спец.08.00.08. Суми, 2016. С. 4–6.

9. Олійник В. М. Фінансова стійкість страхових компаній : монографія. Суми: Університетська книга, 2015. – 287 с.

10. Пікус Р., Балицька М. Фінансова стійкість страхової організації та джерела її забезпечення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Економіка*. 2016. № 3. С. 6–10.

11. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : монографія / Н. В. Ткаченко; Нац. Банк України, Ун-т банк. справи. Черкаси: Черкаський ЦНТІ, 2009. 570 с.

12. Шевчук О. Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхових компаній України. *Регіональна економіка*. 2016. № 11. С. 137–142.

13. Юхименко В.М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. С. 190–193.

14. Balytska M. V. Specifications of the sources of securing insurance company's financial stability. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. № 1, Vol. 3. P. 4-10.

ТЕМА 6. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

6.1. Фінансова безпека страховиків у системі забезпечення фінансової безпеки держави.

6.2. Чинники впливу на рівень фінансової безпеки страховиків. Методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки.

6.3. Фінансовий моніторинг у страхових компаніях: основні вимоги.

6.4. Особливості управління діяльністю страхової компанії.

6.5. Антикризове управління страховими компаніями.

6.6. Фінансове планування діяльності страховика.

6.7. Контролінг діяльності страховиків: суть, завдання, функції.

6.1. Фінансова безпека страховиків у системі забезпечення фінансової безпеки держави

Барановський О.І., пояснюючи сутність категорії «фінансової безпеки, визначає її «як ступеня захищеності фінансових інтересів; рівня забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стану складових фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стану фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави» [1].

Автор наголошує на розгляді суті фінансової безпеки як невідесної складової економічної безпеки, що правктино впливає на усі сфери життєдіяльності населення, суб'єктів господарювання, регіонів, галузей господарського комплексу та держави загалом.

Такі фінансові установи як комерційні банки, страхові компанії, здійснюючи специфічну діяльність, повязану із наданням фінансових послуг, несуть ризики, які пов'язані з тимчасовим розпорядженням, використанням, управлінням фінансовими ресурсами, тому завданню забезпечення фінансової безпеки даних установ відводиться чільне місце.

Оскільки, комерційні банки і страхові компанії функціонують в одному й тому ж фінансовому секторі економіки, розглянемо підходи до визначення їх фінансової безпеки в системі забезпечення фінансової безпеки держави.

Підходи до визначення суті фінансової безпеки фінансової установи (комерційного банку/страхової компанії)	
Автор	Визначення
О.І. Барановський	«Фінансова безпека комерційного банку – це: сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує» [2, с.13].
	Фінансову безпеку страховика пояснює як рівень забезпеченості страхової компанії фінансовими ресурсами, що дозволяє у разі потреби відшкодувати обумовлені у договорах страхування збитки її клієнтів і забезпечити ефективне функціонування [3].
Н.В. Зачосова	«Фінансова безпека – це такий фінансовий стан установи, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток установи в поточному та наступних періодах» [4].

О.І. Хитрін	Визначає «фінансову безпеку як динамічний стан, при якому фінансова установа: юридично і технічно здатна виконувати та реально виконує властиві функції; забезпечує стійкий захист життєво важливих соціально-економічних інтересів громадян, господарюючих суб'єктів, суспільства та держави від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз; володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу» [5].
Ю.О.Голобородько	«Під фінансовою безпекою банківських установ пропонуємо розуміти такий її стан, який характеризується оптимальним рівнем залучення і розміщення ресурсів при мінімізації загроз та негативних явищ і характеризує здатність банків до саморозвитку, підвищення ефективності та конкурентоздатності» [6, с.196].
Єрмошенко А.М.	Акцентує увагу на фінансовому стані страховика, обов'язковою умовою якого є збалансованість системи фінансових показників, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і безпосередньо визначає фінансову безпеку. Фінансову безпеку пропонує розглядати як у статичній, тобто через оцінку рівня фінансової безпеки, так і в динаміці – через безперервний процес її забезпечення [7].

<p>П.О. Нікіфоров, С.С. Кучерівська</p>	<p>Розглядають фінансову безпеку страхової компанії як її «здатність виважено і оптимально підходити до використання і управління своїми фінансовими ресурсами, здійснювати їх чіткий контроль, оперативно реагувати на будь-які загрози, внутрішні чи зовнішні, з метою їх мінімізації або уникнення без шкоди для загальної діяльності» [8].</p>
<p>О.С. Папка</p>	<p>Фінансову безпеку страховика розглядає як «стан (умови) функціонування, при якому є доступ до фінансових ресурсів і ринків, забезпечує себе та страхувальника певним рівнем захисту від внутрішніх і зовнішніх фінансових загроз і належною ефективністю фінансових показників, володіє здатністю до капіталізації й розвитку в майбутньому, завдяки чому має змогу в повному обсязі виконати свої зобов'язання перед страхувальниками, державою та іншими фізичними особами щодо виплати страхових відшкодувань, внесення необхідних платежів до бюджету, розміщення коштів страхових резервів і здійснення інших фінансових операцій, що характеризуються ймовірністю, величиною втрат капіталу, платоспроможності, ліквідності, рентабельності, недоотримання доходів і прибутків у майбутньому в умовах невизначеності та ризику страхової діяльності» [9].</p>

Фінансова безпека страховика - це стан страхової компанії, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати фінансові ресурси в достатньому обсязі для забезпечення поточної діяльності

Фінансову безпеку страхової організації розглядають як **здатність** страховика виконувати взяті на себе страхові та інші зобов'язання за обставин виваженого і оптимального підходу до використання і управління власними фінансовими ресурсами, здійснювати їх чіткий контроль, оперативно реагувати на загрози будь-якого характеру з метою їх мінімізації або уникнення, забезпечувати баланс фінансових інтересів страхової компанії [10].

Фінансова безпека страхової компанії є характеристикою діяльності страхової компанії у довгостроковому періоді, управління якою спрямоване на забезпечення її належного рівня.

Об'єктом фінансової безпеки страховика є фінансові відносини, страхова, інвестиційна, фінансова діяльність та фінансові ресурси страховика під впливом факторів ризиків, що необхідно забезпечувати. Суб'єктом фінансової безпеки страховика є керівництво страхової компанії, фінансовий менеджер, андеррайтер, актуарій. Метою управління фінансовою безпекою страховика є забезпечення його фінансових інтересів, зокрема максимізації ринкової вартості страховика, за умови, що примноження капіталу власників страхової компанії має відбуватись з одночасним задоволенням потреб страхувальників.

6.2. Чинники впливу на рівень фінансової безпеки страховиків. Методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки

Класифікація загроз фінансовій безпеці фінансової установи	
Класифікаційні ознаки	Види загроз
Характер прояву	зовнішні, внутрішні
Об'єкт зазіхань	загрози фінансовим ресурсам, загрози інфраструктурі, загрози персоналу, загрози інтелектуальній власності
Види діяльності банку	загрози операційній і неопераційній діяльності

Особи, причетні до реалізації загроз	загрози від засновників і співробітників, від клієнтів, від партнерів, від конкурентів, від сторонніх осіб
Особливість прояву	загальні, специфічні (одиночні)
Тривалість прояву	довгострокові, середньострокові, короткострокові; поточні; тимчасові, постійні
Сутність	економічні, фінансові, адміністративні, кадрові, інформаційні, технологічні
Ступінь небезпеки	особливо небезпечні, небезпечні, підвищені, близькі до межі, надлишкові
Стадія	виникаючі, затухаючі; ті, що розвиваються; ті, що загострюються
Значущість	найбільш суттєві, суттєві, малосуттєві, несуттєві
Характер спрямування	прямі, непрямі
Повторюваність	традиційні, нові
Ступінь реалізації	не реалізовані, частково реалізовані, реалізовані
Вірогідність	вірогідні, маловірогідні, досить вірогідні, цілком вірогідні, невірогідні

Розглядаючи поняття безпеки фіннсової організації (банківської установи, фінансової окомпанії) через призму організації, акцентують увагу як на її зовнішньому, так і внутрішньому середовищі. У зовнішньому середовищі – це поведінка з боку клієнтів, партнерів, конкурентів, державних установ і громадян, у внутрішньому – це дії персоналу установи в особі спеціалістів і менеджерів відділів (його підрозділів), неформальних груп, а також адміністрації та його власників. Часто фоном для цього є некомпетентність окремих менеджерів і спеціалістів фінустанови, їх навмисні дії і бажання окремих працівників особисто збагатитися за рахунок можливостей фінансової компанії.

Види внутрішніх загроз фінансовій безпеці страховика

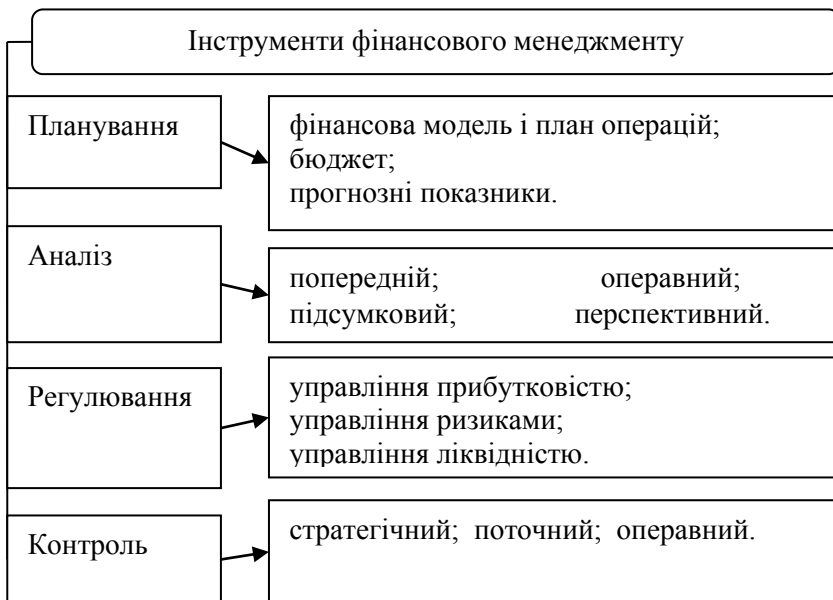
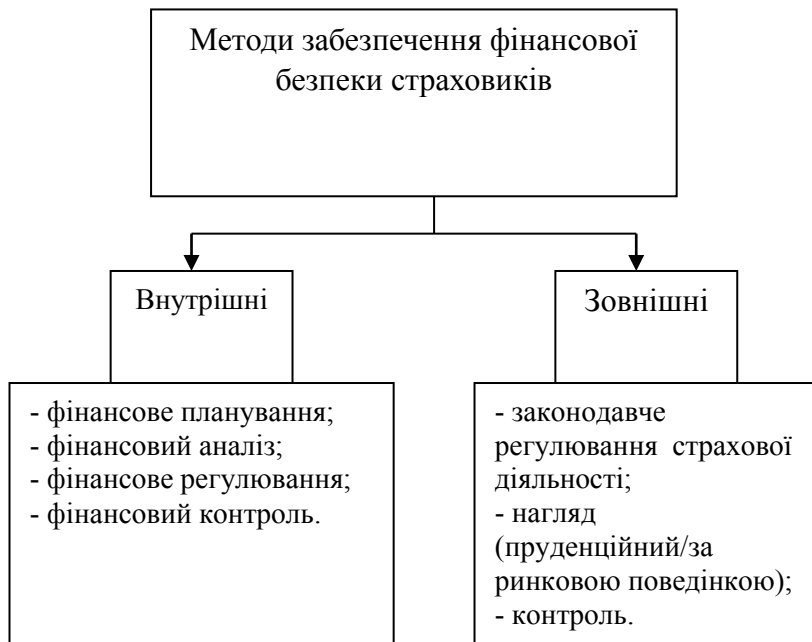
Внутрішні загрози	Можливі прояви
Якість страхового портфеля	<ul style="list-style-type: none"> - незбалансоване співвідношення окремих видів страхування; - незбалансоване співвідношення добровільних й обов'язкових форм; - незбалансованість діючих договорів і знову укладених договорів з мінімальними (низькими) і максимальними (високими) страховими сумами, групових та індивідуальних страхувань; - низьке врегулювання страхових збитків; - низький рівень процедури андеррайтингу; - висока частка ризикового перестраховання.

Рівень і компетенція менеджменту	<ul style="list-style-type: none"> - прийняття неправильних управлінських рішень; - неефективна діяльність внаслідок неоптимального використання потенціалу установи; - помилки в стратегічному плануванні й прогнозуванні; - побудова нерациональної бізнес моделі
Структура активів і пасивів	<ul style="list-style-type: none"> - дефіцит власних коштів; - низький рівень ліквідності й нестача ліквідних активів; - недостатній рівень сформованих резервів; - нестача капіталу.
Злочинні дії персоналу	<ul style="list-style-type: none"> - шахрайство; - розголошення конфіденційної інформації; - неефективна робота персоналу; - перехід ключових працівників до конкурентів; - недостатній рівень кваліфікації персоналу
Неефективна діяльність установи	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень прибутків; - недосконала оцінка ризиків страхової діяльності; - низький рівень прибутковості страхового портфеля; - слабе маркетингове дослідження ринку / наслідок недостатній рівень диверсифікованості страхових продуктів

Види зовнішніх загроз фінансовій безпеці страховика

Зовнішні загрози	Можливі прояви
Нормативне регулювання страхової діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - недосконалість законодавства; - мінливість / застарілі положення законодавства; - відкликання ліцензії на здійснення страхової діяльності або зміна умов ліцензування
Нестабільність зовнішнього середовища	<ul style="list-style-type: none"> - глобальні або локальні фінансові кризи; - неможливість одержати доступ до зовнішніх фінансових ресурсів; - ризики страхової діяльності; - державний дефолт
Недовіра до ринку страхування	<ul style="list-style-type: none"> - недовіра з боку інвесторів; - недовіра з боку підприємств (потенційних споживачів страхових продуктів); - недовіра з боку населення (потенційних споживачів страхових продуктів); - погіршення репутації установи; - банкрутство страховиків; - вихід з українського ринку страхування.
Конкурентне середовище	<ul style="list-style-type: none"> - неконкурентоспроможність страховика; - несумлінна діяльність конкурентів; - різке збільшення вартості страхових продуктів; - завдання економічних збитків підприємствам – клієнтам страховика.

6.3. Фінансовий моніторинг у страхових компаніях: основні вимоги

Підходи до визначення фінансового моніторингу

Автор	Визначення
В. Коваленко	«Фінансовий моніторинг – це спеціально організоване систематичне безперервне спостереження за станом економічного об'єкта та негайна його оцінка, метою якої є вивчення та підготовка економічної інформації для підтримки прийняття рішень на різних рівнях управління» [5].
А.Клименко	«Фінансовий моніторинг – це особлива форма фінансового контролю, що здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу і спрямована на виявлення операцій, пов'язаних із легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом» [31].
А.Гаврилишин	«Фінансовий моніторинг – це сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу з метою виявлення, аналізу та перевірки інформації про фінансові операції щодо віднесення їх до таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів незаконного

	походження з наступним переданням їх правоохоронним органам» [8].
Юридична енциклопедія	«Моніторинг – це регулярне спостереження за станом природних, технічних і соціальних процесів з метою їх оцінки, контролю та прогнозування» [2].
Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»	«Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу» [1].

Розглянемо трактування видів фінансового моніторинку відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»:

«Державний фінансовий моніторинг - сукупність заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог закону та іншого законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1].

державний фінансовий моніторинг спеціально уповноваженого органу - сукупність заходів із збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що подається до спеціально уповноваженого органу суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та/або фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та/або з іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України та інших заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії

ВИДИ

державний фінансовий моніторинг інших суб'єктів державного фінансового моніторингу - сукупність заходів, що вживаються суб'єктами, визначеними законодавством і спрямовані на виконання його вимог у сфері запобігання та протидії.

Система фінансового моніторингу складається з двох рівнів - первинного та державного.

Місце страхових компаній серед суб'єктів фінансового моніторингу

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»:

«Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

- 1) банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи;
- 2) оператори платіжних систем;
- 3) товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами;
- 4) професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку;
- 5) оператори поштового зв'язку, які надають фінансові платіжні послуги та/або послуги поштового переказу, та/або послуги із здійснення валютних операцій;
- 6) філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають фінансові послуги на території України;

7) спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин):

а) суб'єкти аудиторської діяльності;

б) бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку;

в) суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування;

г) адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально;

г) нотаріуси;

д) суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги;

е) особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами;

є) суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги та/або консультаційні послуги під час здійснення операцій з нерухомим майном;

ж) суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них;

з) суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри;

и) суб'єкти господарювання, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності;

8) постачальник послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів;

9) інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є:

- Національний банк України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- Міністерство юстиції України;
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;
- Міністерство цифрової трансформації України;
- спеціально уповноважений орган.
- На сьогоднішній день таким органом є Державна служба фінансового моніторингу України.

Держфінмоніторинг України) як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України.

Фінансовому моніторингу підлягають фінансові операції, які мають ознаки порогових, якщо сума, на яку здійснюється кожна із них, дорівнює чи перевищує 400 тисяч гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри, - 55 тисяч гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів 400 тисяч гривень на момент проведення фінансової операції (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри, - 55 тисяч гривень), за наявності однієї або більше таких ознак:

Ознаки порогових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу:

- фінансові операції, якщо хоча б одна із сторін - учасників фінансової операції має реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в державі, що здійснює збройну агресію проти України, та/або в державі (юрисдикції), що не виконує чи неналежно чином виконує рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення (у тому числі дипломатичне представництво, посольство, консульство такої держави), або якщо однією з сторін - учасників фінансової операції є особа, яка має рахунок у банку, зареєстрованому в зазначеній державі (юрисдикції);
- фінансові операції політично значущих осіб, членів їх сім'ї та/або осіб, пов'язаних з політично значущими особами;
- платіжні операції з переказу коштів за кордон (у тому числі до держав, віднесених Кабінетом Міністрів України до офшорних зон);
- фінансові операції з готівкою (внесення, переказ, отримання коштів).

Фінансові операції або спроба їх проведення незалежно від обсягу, на який вони здійснюються, вважаються підозрілими, якщо суб'єкт первинного фінансового моніторингу має підозру або має ґрунтовні підстави для підозри, що вони є результатом злочинної діяльності або пов'язані чи мають відношення до фінансування тероризму або фінансування розповсюдження зброї масового знищення. При визначенні того, чи є підозрілою фінансова операція або діяльність, суб'єкт первинного фінансового моніторингу враховує типологічні дослідження, які визначені спеціально уповноваженим органом, а також рекомендації суб'єктів державного фінансового моніторингу.

6.4. Особливості управління діяльністю страхової компанії

Менеджмент – це заходи з управління роботою страхової компанії, що функціонує в умовах конкурентного економічного середовища й охоплює постановку цілей, вибір засобів і розробку методів їх досягнення.

Ефективний менеджмент СК формує основу для економічного розквіту страхової компанії. Враховуючи наявні страхові інтереси, страхова організація створює набір страхових продуктів, орієнтований на задоволення потреб страхувальників. При цьому функціонування страхової справи через активізацію системи продажу страхових полісів та інших напрямів діяльності є головним завданням менеджменту страхової організації в сучасних умовах господарювання.

Суть управління СК розкривається в його функціях.

Під функціями менеджменту СК варто розуміти конкретні види управлінської діяльності, які забезпечуються спеціальними прийомами і способами, а також належна організація роботи і контроль діяльності страхової компанії.

Найбільш загальними **функціями** є планування, організація, мотивація і контроль. Реалізація сукупності цих функцій визначає суть процесу управління страховою компанією. Функції забезпечуються двома видами з'єднувальних процесів – інформаційними комунікаціями і ухваленням управлінських рішень.

Планування прийнято вважати початковим етапом управлінського процесу, втілення якого передбачає прийняття рішення про те, що, як, коли і кому потрібно зробити. Реалізація функції планування досягається шляхом єдності і координації зусиль працівників страхової компанії. Завдяки іншим функціям здійснюється реалізація визначеного плану.

Функція організації забезпечується підготовкою необхідних заходів щодо реалізації плану.

Організація роботи передбачає єдність матеріально-технічної і фінансової бази та трудових ресурсів страхової організації, яким делегуються повноваження щодо ухвалення рішень і використання ресурсів страхової компанії персоналом, а також пристосування моделі організаційної структури до визначених завдань, що потребують виконання для забезпечення ефективної роботи організації.

Функція мотивації проявляється сформованим у персоналу страхової організації бажанням виконувати встановлені вимоги керівництва страхової компанії в повному обсязі з належною якістю та забезпечується оптимізацією процесу дії: підтримка найкращого співвідношення між результатом і витратами на його досягнення.

Основні засоби мотивації – це накази і розпорядження, що стосуються виконання роботи.

Ефективна робота персоналу страхової компанії має забезпечуватися матеріальною відзнакою.

Функція контролю реалізується через діяльність щодо зіставлення запланованого і реально одержаного результату роботи.

Контроль пояснюється як процес управління, який направлений на виявлення кількісних і якісних відхилень від запланованих показників. Найважливішими компонентами контролю послуговують встановлення стандартів, зіставлення досягнутого за деякий період із запланованим, а також настанови щодо варіантів виправлення помилок.

Розрізняють такі форми контролю:

- повний контроль, застосовується в тих ситуаціях, коли необхідно перевірити діяльність усіх працівників, наприклад, звітність усіх страхових агентів;

- вибірковий контроль використовується в тому випадку, коли повний контроль з певних причин неможливий.

Крім того, прийнятними є також такі форми контролю:

- попередній; - поточний; - наступний.

У сучасних нестабільних умовах господарювання активного поширення набула концепція контролінгу відповідно до якої функція контролю забезпечується особливим підрозділом, який забезпечує систему постійної систематичної оцінки діяльності страхової організації вцілому.

Страховий менеджмент пояснюють як професійне управління страховою діяльністю страхової організації, що спрямоване на отримання максимального прибутку при раціональному й оптимальному використанні всіх наявних ресурсів.

Серед основних завдань страхового менеджменту можна виділити такі:

1. Створення економічного механізму управління прибутковістю акціонерної страхової компанії – управління обсягом і структурою активних і пасивних операцій страхової компанії, вартістю акцій, а також доходами і витратами страховика.

2. Управління ліквідністю при оптимізації обсягу прибутку – управління грошовими потоками, організація контролю за станом високоліквідних активів, прогнозування ліквідної позиції страхової компанії.

3. Управління ризиками, властивими конкретним об'єктам страхування, відносно яких відбувається укладення відповідних договорів страхування – розробка методології оцінки різних страхових ризиків, ведення статистики страхових випадків і супроводжуючих їх ризикових обставин, стандартизація управлінських процедур відносно наявних страхових ризиків.

4. Управління персоналом акціонерної страхової компанії – забезпечення максимальної реалізації його потенційних можливостей. Передбачає організацію внутрішньофірмового навчання, впровадження ефективної системи оплати праці і моральних стимулів, внутрішнього контролю (аудиту) тощо.

Цілі страхового менеджменту обумовлені цілями функціонування акціонерної страхової компанії в умовах певного економічного середовища (страхового ринку). Можна виділити загальні (економічні) і специфічні (соціальні) цілі страхового менеджменту.

Загальні (економічні) цілі пов'язані з головними причинами створення акціонерної страхової компанії. Такі цілі відображаються в статуті страховика. Вони формулюються як захист майнових інтересів юридичних і фізичних осіб шляхом здійснення страхової діяльності, спрямованої на отримання прибутку на вкладений капітал на користь акціонерів страхової компанії.

Специфічні (соціальні) цілі страхового менеджменту передусім пов'язані з необхідністю якнайповнішого задоволення страхових потреб клієнтури страхової компанії, а також створення оптимального набору страхових продуктів, адекватно тим, що відповідають наявним страховим інтересам.

Одночасно повинні бути забезпечені відповідний страховий захист вказаних майнових інтересів, а також належний рівень обслуговування клієнтури акціонерної страхової компанії.

Економічні та соціальні цілі акціонерної страхової компанії визначають завдання страхового менеджменту.

6.5. Антикризове управління страховими компаніями

Антикризове управління страховими компаніями – це використання заходів фінансового аналізу й організаційного менеджменту, які здійснюються безпосередньо страховиками всередині компанії, а також дії спеціально уповноважених органів регулювання й нагляду за страховою діяльністю, спрямовані на управління всією сукупністю суб'єктів страхового ринку, що забезпечують вихід компанії з кризи з найменшими втратами та гарантують захист інтересів страхувальників.

Система антикризового управління страховими компаніями складається з суб'єкта управління та об'єкта управління. **Суб'єкти** системи антикризового управління страховими компаніями поділяються на внутрішні (власники (акціонери) компанії, антикризовий відділ (представлений фінансовими менеджерами)) та зовнішні (державні суб'єкти (центральні органи державної влади, наприклад НБУ) та недержавні суб'єкти (інформаційні, консалтингові організації, інші страхові компанії)). **Об'єктом** системи антикризового управління страховими компаніями є сукупність фінансово-економічних ризиків, що спонукає виникнення та поглиблення кризи в діяльності (виявляється зменшенням обсягом отриманих премій, натомість збільшенням страхових виплат і неспроможністю виконувати свої поточні та довгострокові зобов'язання), а також активи, капітал, фінансові потоки страховика.

Метою антикризового управління страховиками є мінімізація впливу ризиків на діяльність страховиків та підвищення ефективності його діяльності під час здійснення характерних операцій у короткостроковій та довгостроковій перспективі [17, с. 127].

Основними **завданнями** системи антикризового управління страховими компаніями є проведення постійного моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища компанії, розробка заходів щодо зниження впливу зовнішніх факторів на діяльність страховика, прогнозування можливості виникнення кризових явищ усередині компанії, підвищення гнучкості управління компанією в кризових ситуаціях, розробка випереджувальних планів щодо методів антикризового управління, управління процесом виходу компанії з кризи та нейтралізація наслідків [17, с. 128].

До **функцій** антикризового управління страховиками можна віднести аналіз (для своєчасної оцінки безперервного процесу страхової діяльності), планування (на короткостроковий і довгостроковий періоди, затверджує планові завдання страхової компанії), контроль (порівнює фактичні результати, отримані страховиком від своєї основної діяльності, із запланованими показниками та виявляє причини можливих відхилень), стимулювання (пропонуються заходи щодо підвищення інвестиційної активності компанії, що дасть у майбутньому можливість поліпшити фінансову стійкість страховика та його страховий портфель).

Стратегії антикризового управління страховими компаніями

- стратегію стабілізації,
- стратегію реструктуризації,
- стратегію скорочення,
- стратегію попередження кризи та підготовки до її появи,
  - стратегію вичікування переходу кризи до зрілого етапу для успішного її подолання,
  - стратегію стабілізації ситуацій за допомогою використання резервів і додаткових ресурсів.

Система антикризового управління страховими компаніями представлена такими **методами**: санація, даунсайзинг (метод, який дає змогу компанії пристосуватися до умов зовнішнього та внутрішнього середовища шляхом ліквідації деяких підрозділів і кількості персоналу для відповідності реального попиту на страхові послуги ринковим можливостям), злиття, реструктуризація, ліквідація, модернізація, диверсифікація (створення ефективної системи перестраховування страхових ризиків компанії та оптимізація страхового портфеля), регуляризація (механізм сучасного управління компанією, який виявляється у створенні комплексної системи фінансового контролю, системи управлінського обліку та стратегічного планування тощо), реінжиніринг (скорочення зайвих операцій у страхових процесах, підвищення продуктивності праці серед персоналу, зменшення часу обслуговування клієнтів за одночасного збільшення якості наданих послуг) тощо.

У Методичних рекомендаціях щодо застосування страховиками стрес-тестів, визначено, що кризові ситуації – це ситуації, які можуть мати місце в майбутньому через вплив зовнішніх і/або внутрішніх чинників та призводять до суттєвих фінансових втрат страховика в розмірі не менше, ніж 10 відсотків суми активів за балансом.

Ознаками можливості настання фінансової кризи у страховій компанії можуть бути:

- зменшення надходження страхових премій протягом тривалого часу;
- зростання вкладень коштів в недостатньо ліквідні активи;
- зростання витрат на обслуговування страхових операцій при відсутності адекватного зростання надходжень страхових премій;
- необґрунтоване зростання дебіторської заборгованості.

Функціонування запропонованої системи антикризового управління страхової компанії регламентується чинним національним законодавством у сфері страхового ринку відповідно до міжнародної Директиви Solvency II.

Міжнародна Директива Solvency II була прийнята у листопаді 2009 р., це нормативно-правовий акт Європейського Союзу, який установлює вимоги до процесів регулювання діяльності страховиків і страхових груп. У цій Директиві виділяються такі компоненти структури для нагляду за діяльністю страховиків:

- 1) кількісні вимоги (переважно вимоги до платоспроможності страховиків);
- 2) якісні вимоги;
- 3) вимоги до розкриття інформації [20].

Іншими словами, це певна логічно-структурована концепція ризико-орієнтованого підходу до реалізації

регулювання і нагляду за діяльністю страхових компаній. На відміну від Solvency I, нова директива під час прийняття повинна була враховувати такі цілі: відповідати сучасним змінам в страхуванні, управлінні ризиками, фінансових технологіях і пруденційних стандартах; раціоналізувати нагляд за діяльністю страхових груп з урахуванням їх економічної діяльності; забезпечити взаємодію між наглядовими органами (регуляторами); приділяти більше уваги проблемам регулювання груп страхових компаній; зменшити ризик того, що страховик не зможе задовольнити висунуті до нього вимоги тощо.

6.6. Фінансове планування діяльності страховика

Фінансове планування діяльності страховика - визначення обсягу фінансових ресурсів по джерелах формування й напрямкам їх цільового використання відповідно до процесу оцінки потреб у коштах для забезпечення страхової, фінансової, інвестиційної й поточної господарської діяльності страхової організації.

Ціль фінансового планування діяльності страхових компаній - забезпечення оптимального розміру коштів, необхідних для ефективної діяльності страховика, а в остаточному підсумку - досягнення фінансової стабільності, платоспроможності та прибутковості страхової організації.

**Основні завдання
фінансового планування
діяльності страхових організацій:**

- забезпечення необхідними фінансовими ресурсами страхової, фінансової, інвестиційної й поточної господарської діяльності страхових компаній;
- врахування інтересів страховика, його засновників, акціонерів і інших інвесторів щодо розподілу прибутку;
- визначення ефективних напрямків розміщення коштів страхових резервів, оцінка раціональності, рентабельності й ліквідності їх вкладення;
- забезпечення виконання зобов'язань страховика перед страхувальниками, бюджетом, державними цільовими фондами, банками й іншими кредиторами;
- виявлення внутрішньогосподарських резервів і мобілізація фінансових ресурсів для збільшення прибутку від усіх видів діяльності страховика;
- налагодження раціональних фінансових відносин з перестраховальниками, банками, інвестиційними інститутами й іншими суб'єктами господарювання;
- забезпечення контролю над фінансовим станом, стабільністю й платоспроможністю й ліквідністю страхової компанії.

6.7. Контролінг діяльності страховиків: суть, завдання, функції

Контролінг страхових організацій-- сукупність методів і процедур з координації планування, обліку, контролю, а також інформаційного забезпечення розробки стратегії акумулювання та використання фінансових ресурсів страховика й альтернативних заходів з управління страхової, фінансової, інвестиційної та поточної господарської діяльністю страхової компанії.

Мета проведення контролінгу страхових компаній - аналіз відхилень фактичних показників діяльності страхової організації та її структурних підрозділів від планових (бюджетних), з'ясування причин цих відхилень, а також координація інформаційного, методичного та консультативного забезпечення управлінських рішень на перспективу.

Функції контролінгу страхових організацій

1. Інформаційна - інформаційне забезпечення процесу планування та контролю діяльності страховика, яке зорієнтоване на збір, обробку та перевірку інформації для прийняття управлінських рішень.

2. Контрольна - спрямованість контрольних процедур на виявлення відхилень фактичних фінансових показників діяльності страхової компанії від планових (бюджетних) та їх аналіз.

3. Координаційна - координація різних підсистем управління діяльності страхової організації, зокрема, планування, контролю та інформаційного забезпечення.

Завдання контролінгу страхових компаній

- організація, координація та методична підтримка бюджетування в страхових організаціях;
- методичне забезпечення процесу розробки та реалізації фінансової стратегії страховика;
- організація системи управлінського обліку та визначення структури інформації для засновників і керівництва страхової компанії;
- забезпечення бюджетного контролю і аналіз причин відхилень фактичних показників діяльності страховика від планових;
- оцінка результатів фінансово-господарської діяльності страхової організації в плановому періоді і в розрізі його структурних підрозділів;
- розробка, впровадження і вдосконалення системи автоматизації руху інформаційних потоків у страхових компаніях;
- управління фінансовими та інвестиційними ризиками страхової організації, здійснення моніторингу її вартості;
- внутрішній консалтинг і методичне забезпечення управлінських рішень.

Завдання та запитання до теми:

1. Розкрийте особливості управління страховою діяльністю
2. Розкрийте особливості управління інвестиційною та фінансовою діяльністю страхової компанії
3. Розкрийте особливості управління грошовими потоками страховика
4. Розкрийте особливості управління ризиками страхової компанії в сучасних умовах
5. Розкрийте особливості інвестиційної діяльності європейських та американських страховиків

6. Розкрийте зміст рейтингування страховиків.
7. Окресліть стратегії розвитку страхових компаній
8. Визначте місце фінансової безпеки страхових компаній у системі забезпечення фінансової безпеки держави
9. Розкрийте зміст системи фінансової безпеки страхових організацій
10. Визначте фактори, що впливають на рівень фінансової безпеки страховиків.
11. Охарактеризуйте методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки страхових компаній.
12. В чому полягає зміст поняття «фінансова безпека страховика»?
13. Яке значення фінансової безпеки страховиків у забезпеченні фінансової безпеки держави?
14. Які прояви зовнішніх загроз фінансовій безпеці страховика ви знаєте?
15. Які прояви внутрішніх загроз фінансовій безпеці страховика ви знаєте?
16. Які складові системи фінансової безпеки страховиків?
17. Які основні вимоги фінансового моніторингу у страхових компаніях?
18. Які особливості управління діяльністю страхової компанії в сучасних умовах?
19. В чому полягає суть та необхідність антикризового управління страховими компаніями?
20. Яке значення фінансового планування діяльності страховика?
21. Окресліть суть і завдання контролінгу діяльності страховиків.
22. Які функції контролінгу діяльності страховиків?

Теми індивідуальних науково-пошукових завдань, повідомлень, доповідей

1. Антикризове управління страховими компаніями в сучасних умовах глобальних викликів.
2. Фінансове планування діяльності страховика: теоретичний та практичний аспект.
3. Контролінг діяльності страховиків, його сутність, сучасні завдання та функції.
4. Ефективна система управління страховиків: вплив законодавчих змін.
5. Рейтингування страховиків.
6. Стратегії розвитку страхових компаній.
7. Система управління ризиками страховика в сучасних умовах.
8. Система якості корпоративного управління страхової компанії.
9. Вплив війни на фінанси страхових компаній.
10. Ринок страхування: вплив глобальних тенденцій на фінансові ресурси страховиків.

Тестові завдання

- 1. Професійне управління страховою діяльністю страхової компанії, що забезпечується ринковими відносинами та спрямоване на отримання максимального прибутку при раціональному використанні всіх наявних ресурсів, - це:**
- а) страховий менеджмент СК;
  - б) інвестиційний менеджмент СК;
  - в) антикризове управління СК;
  - г) контролінг СК.

2. Сукупність методів і процедур з координації планування, обліку, контролю, інформаційного забезпечення розробки стратегії акумулювання та використання фінансових ресурсів страховика й альтернативних заходів з управління страхової, фінансової, інвестиційної та поточної господарської діяльністю страхової компанії - це

- а) страховий менеджмент СК;
- б) інвестиційний менеджмент СК;
- в) антикризове управління СК;
- г) контролінг СК.

3. Заходи фінансового аналізу та організаційного менеджменту, які вживаються безпосередньо страховиками всередині компанії, а також дії спеціально уповноважених органів регулювання й нагляду за страховою діяльністю, спрямовані на управління всією сукупністю суб'єктів страхового ринку, що забезпечують вихід компанії з кризи з найменшими втратами та гарантують захист інтересів страхувальників, - це:

- а) страховий менеджмент СК;
- б) інвестиційний менеджмент СК;
- в) антикризове управління СК;
- г) контролінг СК.

4. Вид фінансового планування, що визначає найважливіші показники, пропорції й темпи розвитку страхової компанії, є основною формою реалізації її головних цілей, передбачає прогнозування фінансової діяльності страховика й розробку фінансової стратегії, визначає довгострокову мету фінансової діяльності страховика, що залежить від його фінансової політики й вибору найбільш ефективних напрямків її досягнення, - це

- а) поточне фінансове планування;
- б) перспективне фінансове планування;

- в) оперативне фінансове планування;
- г) немає правильної відповіді.

5. Вид фінансового планування, що полягає в розробці фінансових планів, які визначають джерела фінансування розвитку на майбутній період; формують структуру доходів і витрат; визначають структуру активів і капіталу страхової компанії на кінець планового періоду; забезпечують стійку платоспроможність і ліквідність балансу, – це:

- а) поточне фінансове планування;
- б) перспективне фінансове планування;
- в) оперативне фінансове планування;
- г) немає правильної відповіді.

6. Вид фінансового планування страхової компанії з метою здійснення контролю за фактичним надходженням грошей на поточний рахунок; витратою коштів у процесі фінансово-економічної діяльності; виконанням поточних фінансових планів, - це:

- а) поточне фінансове планування;
- б) перспективне фінансове планування;
- в) оперативне фінансове планування;
- г) немає правильної відповіді.

7. Функція менеджменту СК, суть якої полягає в підготовці всього необхідного для реалізації плану; з'єднання в єдине ціле матеріально-технічної і фінансової бази із трудовими ресурсами страхової компанії, делегування повноважень конкретним страховим працівникам, – це:

- а) планування;
- б) мотивація;
- в) контроль;
- г) організація.

8. Функція менеджменту СК, реалізація якої передбачає ухвалення рішення про те, що, як, коли і кому потрібно зробити; з її допомогою досягається єдність і координація зусиль персоналу страхової компанії, - це:

- а) планування;
- б) мотивація;
- в) контроль;
- г) організація.

9. Функція менеджменту СК, що забезпечує зіставлення запланованого і реально одержаного результату, виявлення кількісних і якісних відхилень від запланованих показників, - це:

- а) планування;
- б) мотивація;
- в) контроль;
- г) організація.

10. Функція менеджменту СК, що реалізується через чітко сформоване у страхових працівників бажання виконати встановлені вимоги керівництвом страхової компанії в повному обсязі з потрібною якістю, забезпечується оптимізацією процесу дії: підтримка найкращого співвідношення між результатом і витратами на його досягнення, - це:

- а) планування;
- б) мотивація;
- в) контроль;
- г) організація.

11. Фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, якщо сума, на яку здійснюється кожна із них, дорівнює чи перевищує :

- а) 100 тисяч гривень;
- б) 200 тисяч гривень;
- в) 400 тисяч гривень;
- г) 600 тисяч гривень.

12. Страхові компанії є суб'єктами:

- а) державного фінансового моніторингу;
- б) первинного фінансового моніторингу;
- в) спеціально визначеними суб'єктами фінансового моніторингу;
- г) немає правильної відповіді.

13. Стан страхової компанії, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати фінансові ресурси в достатньому обсязі для забезпечення поточної діяльності та стійкого розвитку, – це:

- а) фінансовий моніторинг страхової компанії;
- б) фінансова безпека страхової компанії;
- в) фінансовий менеджмент страхової компанії;
- г) кризовий стан страхової компанії.

14. Двоїстий характер діяльності страховика проявляється в одночасному здійсненні:

- а) страхової та інвестиційної діяльності;
- б) виробничої та інвестиційної діяльності;
- в) страхової та виробничої діяльності;
- г) страхової та торговельної діяльності.

15. Викупна сума – це:

- а) частина резерву внесків на день припинення страхувальником сплати внесків, яка підлягає виплаті йому за договором страхування життя;

- б) сума, на яку укладається договір страхування життя;
- в) конкретний розмір грошових коштів, який повинен сплатити страховик страхувальнику при настанні страхової події;
- г) норма доходності за договором страхування пенсій.

16. Власне утримання страховика – це:

- а) розмір комісійної винагороди;
- б) страхові внески страхувальника;
- в) частина страхової суми, що залишається на відповідальності страховика;
- г) страхове відшкодування при настанні страхових випадків.

Практичні завдання

Завдання 1. На підставі фінансової звітності оцініть ефективність роботи страхової організації

Завдання 2. На підставі фінансової звітності оцініть ефективність інвестиційної діяльності страховика

Завдання 3. На підставі фінансової звітності обґрунтуйте ефективність фінансового менеджменту страховика

Завдання 4. Визначте фактори впливу на рівень фінансової безпеки страхової компанії (на вибір здобувача).

Завдання 5. Охарактеризуйте методи та інструменти забезпечення фінансової безпеки страхових компаній в умовах повномасштабного вторгнення та впливу глобальних чинників.

Використана література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): автореф. дис.доктора економ.наук: 08.04.01. Київ, 2000. 34 с.
2. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7-25.
3. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення): монографія Київ: КНТЕУ, 2004. 759 с.
4. Зачосова Н.В. Особливості забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в Україні. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. №4. С.74-79.
5. Хитрін О.І. Фінансова безпека комерційних банків. *Фінанси України*. 2004. № 11. С. 118–124.
6. Голобородько Ю.О.Теоретичні підходи до розкриття суті та складових фінансової безпеки банківських установ. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип.22.12. С.194-198.
7. Єрмошенко А. М. Механізм забезпечення фінансової безпеки страхових організацій: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.01/ Київ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ, 2006. –19 с.
8. Нікіфоров П. О., Кучерівська С.С. Сутність та значення фінансової безпеки страхової компанії. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 86-89.
9. Папка О. С. Механізм функціонування системи фінансової безпеки страхових компаній. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.8. С. 292-297.
10. Ачкасова С. А., Клімчук О. В. Теоретичні аспекти визначення сутності фінансової безпеки страхової компанії. *Молодий вчений*. 2016. №5(32). С. 4-8.
11. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr#Text>

12. Закон України «Про Страхування» від 18.11.2021р.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-zakon-dlya-rinku-strahuvannya--scho-zminitsya-dlya-kompaniy-ta-spojivachiv-yihnih-poslug>

13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 16.08.2020 р. № 361-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

14. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник / І. Г. Аберніхіна, І.Г. Сокиринська. Дніпро: Пороги, 2019. с. 198.

15. Світлична О.С., Сташкевич Н.М. Управління фінансами страхових організацій: Навч. пос. Одеса: Атлант, 2015 258 с.

16. Федішин М.П., Попова Л.В., Верещагіна О.Ю. Сучасні реалії ризик-менеджменту в страхових компаніях. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. 2021. Вип. 61. С.227-233. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/61_2021/43.pdf

17. Говорушко Т.А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: монографія/ Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк, О.Ю. Толстенко: Національний університет харчових технологій. Київ: НУХТ, 2012.376 с.

18. Сайт Фориншурер. URL: <https://forinsurer.com/news?t15>

19. Біла книга "Майбутнє регулювання ринку страхування". URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>

20. Віленчук О.М. Інноваційні стратегії управління діяльністю страхових компаній: міжнародний та національний контексти. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. Випуск 41. С.65-70.

21. Sosnovska, O., & Horach, I. (2021). Особливості управління інвестиційною діяльністю страхових компаній в Україні. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 1(7), 103-114. <https://doi.org/10.32750/2021-0109>

22. Борисюк О.В. Страховий менеджмент: конспект лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 102 с.

23. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: Навч. посіб. / О.О. Гаманкова. Київ: КНЕУ, 2007. 328 с.

24. Баранов А.Л. Фінанси страхових організацій. Практикум: навч. посіб. / А.Л. Баранов, О.В. Баранова. Київ: КНЕУ, 2012. 215 с.

25. Нагайчук Н.Г. Фінанси страхових компаній: навч. посібник / Н.Г. Нагайчук, О.О. Гончаренко; Ун-т банківської справи НБУ. Київ: УБС НБУ, 2010. 527 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Основні показники діяльності СК «Княжа», тис грн

Показники	Активи	Власний капітал	Зобов'язання	Страхові резерви	Чисті зароблені страхові премії	Премії підписані	Премії, передані у перестрахування	Страхові виплати та відшкодування	Витрати на оплату праці
2020 рік	1310782,5	294639,2	1016143,3	698733,5	607174,8	823700,5	224892,8	317487,9	90783,1
2021 рік	1485091,8	354920,6	1130171,2	800493,0	714165,0	1062823,6	281757,0	424441,8	105899,1
2022 рік (за 9 міс)	1758309,8	417129,9	1341179,9	909 556,8	586664,7	866754,1	289783,6	285393,1	85585,3

Додаток 2

Основні показники діяльності СК «ARX», тис грн

Показники	Активи	Власний капітал	Зобов'язання	Страхові резерви	Чисті зароблені страхові премії	Премії підписані	Премії, передані у перестрахування	Страхові виплати та відшкодування	Витрати на оплату праці
2020 рік	3057783,1	957336,1	2100447,0	1564044,2	2346189,6	2680021,4	148913,6	1027706,8	257901,2
2021 рік	3698432,7	1154771,9	2543660,8	1991692,9	2886158,8	3405304,4	163795,0	1341417,9	283699,1
2022 рік (за 9 міс)	4595424,1	1696490,5	2898933,5	2319383,6	2227771,2	1957336,6	70250,5	775659,9	253679,9

Додаток 3

Основні показники діяльності СК «УНІКА», тис грн

Показники	Активи	Власний капітал	Зобов'язання	Страхові резерви	Чисті зароблені страхові премії	Премії підписані	Премії, передані у перестрахування	Страхові виплати та відшкодування	Витрати на оплату праці
2020 рік	2604653,0	795469,0	1809184,0	1242305,0	2054706,0	2495571,0	321343,0	1226589,0	207892,0
2021 рік	3038619,0	880733,0	2157886,0	1637630,1	2489954,0	3020554,0	393230,0	1329251,0	250823,0
2022 рік (за 9 міс)	3245223,4	1134872,3	2110351,1	1589397,9	1812919,4	1924086,9	194717,0	980582,6	180728,0

Додаток 4

Основні показники діяльності СК «КРАЇНА», тис грн

Показники	Активи	Власний капітал	Зобов'язання	Страхові резерви	Чисті зароблені страхові премії	Премії підписані	Премії, передані у перестраховування	Страхові виплати та відшкодування	Витрати на оплату праці
2020 рік	312050,0	149604,0	162446,0	137518,0	530967,0	550500,0	12960,0	271241,0	24692,0
2021 рік	336905,0	152296,0	184609,0	160965,0	613513,0	642139,0	16167,0	354308,0	35783,0
2022 рік (за 9 міс)	363080,0	164127,0	198953,0	154852,0	393839,0	386043,0	9596,0	182572,0	30555,0

Додаток 5

Основні показники діяльності СК «ПРОВІДНА», тис грн

Показники	Активи	Власний капітал	Зобов'язання	Страхові резерви	Чисті зароблені страхові премії	Премії підписані	Премії, передані у перестрахування	Страхові виплати та відшкодування	Витрати на оплату праці
2020 рік	715310,0	292178,0	423132,0	371926,5	806373,0	841116,0	3515,0	481034,5	107969,0
2021 рік	886335,0	340073,0	546262,0	489150,3	1079530,1	1160215,6	4644,4	613961,4	125226,0
2022 рік (за 9 міс)	1019697,0	470436,0	549261,0	495491,1	734717,9	733676,9	5309,2	371837,5	88846,0

Рейтинг надійних СК -2022

Місце у рейтингу	Страхова компанія	Рейтинг %	Рівень виплат (% від страхових платежів)	Обсяг страхових премій тис. грн.	Обсяг страхових виплат тис.грн.	Страхові резерви тис.грн.
1	ARX	5	38	2501453	942286	1954571
2	VUSO	4.8	35	1237707	436267	334070
3	USG	4.7	132	1672521	2208071	2475018
4	TAC	4.6	46	1807527	837416	1762660
5	UNIQA	4.5	41	2344733	961767	1506688
6	INGO	4.5	45	1449637	659235	1256964
7	Арсенал	4.25	39	1586164	622658	1247431
8	ПЗУ Україна	4.25	38	1302549	489405	1524092
9	ПРОВІДНА	3.75	45	956124	431828	538339
10	ОРАНТА	3.5	37	864796	318656	647420

ПОКАЗНИКИ ТЕСТІВ РАНЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Показник	Метод розрахунку	Формула*
Показник дебіторської заборгованості	$ПДЗ = 100 \% \times \frac{\text{(Дебіторська заборгованість)}}{\text{(Капітал)}}$	$100 \times (\Phi 1\ 050 + 160 + 170 + 180 + 190 + 200 + 210 + 060) / (\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
Показник ліквідності активів	$ПЛА = 100 \% \times \frac{\text{(Високоліквідні активи)}}{\text{(Зобов'язання)}}$	$100 \times (\Phi 1\ 230 + 240) / (\Phi 1\ 430 + 480 + 620 + 630)$
Показник ризику страхування	$ПРС = 100 \% \times \frac{\text{(Сума чистих премій за всіма полісами)}}{\text{(Капітал)}}$	Життя: $100 \times (P1\ 080 - 090) / (\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$ Не життя: $100 \times (P1\ 010 - 020) / (\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
Зворотний показник платоспроможності	$ЗПП = 100 \times \frac{\text{(Загальна сума зобов'язань)}}{\text{(Капітал)}}$	$100 \times (\Phi 1\ 430 + 480 + 620 + 630) / (\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
Показник доходності	$ПД = 100 \times \frac{\text{(Чистий прибуток)}}{\text{(Капітал)}}$	$100 \times (\Phi 2: 220 \text{ (або 225)}) / (\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
Показник обсягів страхування (андерайтинг)	$ПА = 100 \times \frac{\text{(Виплати і витрати)}}{\text{(Сума чистих зароблених премій)}}$	Не життя: $100 \times (P1\ 240 + 320 + 330 + P3(K)070 - P3(\Pi)070 + P4(K)070 - P4(\Pi)070) / P1\ 070$
Показник змін у капіталі	$ПЗК = 100 \times \frac{\text{(Капітал (t))}}{\text{(Капітал (t-1) - 1)}}$	$100 \times ((\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)(K)) / (\Phi 1\ 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)(\Pi - 1)$
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами	$ПЗЧП = 100 \times \frac{\text{(Сума чистих премій (t))}}{\text{(Сума чистих премій (t-1) - 1)}}$	Життя: $100 \times (P1(\Pi) (080 - 090) / P1(K) (080 - 090) - 1)$ Не життя: $100 \times (P1(\Pi) (010 - 020) / P1(K) (010 - 020) - 1)$

Показник незалежності від перестраховування	$\text{ПНП} = 100 \times (\text{Чиста сума премій по всіх полісах}) / (\text{Валова сума премій за всіма полісами})$	Життя: $100 \times \text{P1} (080 - 090) / \text{P1} 080$ Не життя: $100 \times \text{P1} (010 - 020) / \text{P1} 010$
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	$\text{ПВРК} = 100 \% \times (\text{Чисті страхові резерви}) / (\text{Капітал})$	Не життя: $100 \times (\Phi 1 415 - 416) / (\Phi 1 280 - 010 - 430 - 480 - 620 - 630)$
Показник доходності інвестицій	$\text{ПДІ} = 100 \% \times (\text{Прибуток від фінансової діяльності}) / (\text{Середній обсяг фінансових інвестицій протягом року})$	$200 \times \Phi 2 (110 + 120 + 130 - 140 - 150 - 160) / \Phi 1(040(\text{П}) + 045(\text{П}) + 220(\text{П}) + 040(\text{К}) + 045(\text{К}) + 220(\text{К}))$

«На основі показників тестів раннього попередження страховики можуть отримати такі оцінки:

- «1» (стійка) — фінансові показники перебувають на високому рівні;
- «2» (задовільна) — відсутні серйозні проблеми, фінансові показники перебувають на середньому рівні;
- «3» (гранична) — фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники перебувають на рівні, значно нижчому за середній;
- «4» (незадовільна) — вважається неприпустимим, фінансовий стан дуже нестабільний.

Фактична оцінка кожного показника тестів раннього попередження визначається шляхом порівняння розрахованого значення показника з відповідною шкалою значень з урахуванням сфери діяльності страховика, наведеною нижче» [3].

ШКАЛА ОЦІНОК ТЕСТІВ РАНЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ

Показник	Шкала оцінки	
	Для страховиків, що здійснюють страхування, інше, ніж страхування життя	Для страховиків, що здійснюють страхування життя
Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$
Показник ліквідності активів (ПЛА)	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	1. $60 \leq \text{ПЛА}$ 2. $50 \leq \text{ПЛА} < 60$ 3. $40 \leq \text{ПЛА} < 50$ 4. $\text{ПЛА} < 40$
Показник ризику страхування (ПРС)	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	1. $\text{ПРС} \leq 300$ 2. $300 < \text{ПРС} \leq 400$ 3. $400 < \text{ПРС} \leq 500$ 4. $500 < \text{ПРС}$
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 90$ 4. $90 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$
Показник доходності (ПД)	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$

Показник обсягів страхування (андеррайтингу) (ПА)	1. $PA \leq 50$ 2. $50 < PA \leq 100$ 3. $100 < PA \leq 110$ 4. $110 < PA$	—
Показник змін у капіталі (ПЗК)	1. $10 < ПЗК$ 2. $5 < ПЗК \leq 10$ 3. $0 < ПЗК \leq 5$ 4. $ПЗК \leq 0$	1. $10 < ПЗК$ 2. $5 < ПЗК \leq 10$ 3. $0 < ПЗК \leq 5$ 4. $ПЗК \leq 0$
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	1. $40 \leq ПЗЧП$ 2. $33 \leq ПЗЧП < 40$ 3. $10 \leq ПЗЧП < 33$ 4. $ПЗЧП < 10$	1. $40 \leq ПЗЧП$ 2. $33 \leq ПЗЧП < 40$ 3. $10 \leq ПЗЧП < 33$ 4. $ПЗЧП < 10$
Показник незалежності від перестраховування (ПЗП)	1. $50 \leq ПЗП$ 2. $40 \leq ПЗП < 50$ 3. $30 \leq ПЗП < 40$ 4. $ПЗП < 30, 85 \leq ПЗП$	1. $80 \leq ПЗП$ 2. $65 \leq ПЗП < 80$ 3. $50 \leq ПЗП < 65$ 4. $ПЗП < 50$
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1. $0 < ПВРК \leq 50$ 2. $50 < ПВРК \leq 75$ 3. $75 < ПВРК \leq 100$ 4. $100 < ПВРК, ПВРК \leq 0$	—
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1. $10 \leq ПДІ$ 2. $5 \leq ПДІ < 10$ 3. $0 \leq ПДІ < 5$ 4. $ПДІ < 0$	1. $30 \leq ПДІ$ 2. $10 \leq ПДІ < 30$ 3. $5 \leq ПДІ < 10$ 4. $ПДІ < 5$

Загальна оцінка рівня фінансової надійності страховиків визначається на підставі суми фактичних оцінок показників тестів раннього попередження, помножених на коефіцієнти, наведені нижче.

**КОРИГУЮЧІ КОЕФІЦІЄНТИ ОЦІНОК ПОКАЗНИКІВ ТЕСТІВ
РАНЬОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ**

Показник	Коефіцієнт	
	Для страховиків, що здійснюють страхування, інше, ніж страхування життя	Для страховиків, що здійснюють страхування життя
Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	0,04	0,05
Показник ліквідності активів (ПЛА)	0,10	0,125
Показник ризику страхування (ПРС)	0,06	0,075
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	0,18	0,225
Показник доходності (ПД)	0,06	0,075
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	0,06	—
Показник змін у капіталі (ПЗК)	0,06	0,075
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0,06	0,075
Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	0,18	0,225
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	0,16	—
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	0,04	0,075

Навчальне видання
**ФІНАНСИ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ:
У СХЕМАХ І ТАБЛИЦЯХ**

Навчальний посібник

Укладачки:

Майя Пилипівна **ФЕДИШИН**

Любов Василівна **ПОПОВА**

Софія Степанівна **КУЧЕРІВСЬКА**

Літературний редактор *Лукул О.В.*

Технічний редактор *Чорасва Г.К.*

Дизайн обкладинки *Кудрінська О.М.*

Підписано до друку 22.09.2023. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Умов.-друк. арк. 12,5.
Обл.-вид. арк. 13,4. Зам. Н-060.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.